

SÖKANDET EFTER ETT KONSTNÄRLIGT UTFORSKANDE PÅ LANDSKAPSARKITEKTUTBILDNINGEN

En praktikers reflektiva resa, från Topia landskapsarkitekter till
SLU Uppsala, Det Kongelige Akademi och tillbaka

Katja Andersson Teleman
Landscape Architect in Residence 2024-2025

Publikationen är utgiven av

Institutionen för stad och land, SLU Uppsala

Utgivningsår: 2025, Uppsala

eISBN: 978-91-8124-136-5

DOI: <https://doi.org/10.54612/a.691ng5c21t>

Författare och grafisk form

Katja Andersson Teleman

Foto

Katja Andersson Teleman eller medarbetare på Topia
landskapsarkitekter där annat inte anges.

Omslagsbild

Spekulativ kartläggning av Saltholm. Lisa Xiaoli Zheng Minde,
Arkitektur och Landskab, Det Kongelige Akademi
Köpenhamn

Förord

2024 inledde jag som ämnesföreläsare för ämnesområdet Professionens praktik vid Avdelningen för landskapsarkitektur, Institutionen för stad och land vid SLU ett samarbete med en nyanställd Landscape Architect in Residence. Arrangemanget innebar en 20%-ig anställning under ett års tid (mars 2024–februari 2025), med särskild knytning till min ämnesgrupp. Arrangemanget grundade sig i ett av mig upplevt behov av att knyta samman akademi och praktik, dels kopplat till min ämnesbeskrivning men också till en tydlig övertygelse att ett mer utvecklat samarbete mellan akademi och praktik på sikt också skulle innebära en bättre utbildning och forskning. När jag initierade det hela med avdelningschef och prefekt hade jag arbetat cirka fyra år vid SLU Uppsala, efter en tidigare lång praktik inom den privata sektorn men också som professor, forskare och lärare vid SLU Alnarp. Såväl min tidigare praktik som mitt arbete vid SLU Alnarp byggde i stor utsträckning på en kritisk och utforskande attityd kopplad till landskapsarkitektens gestaltande arbete. Men jag tyckte det var svårare att finna former och strategier för att utveckla liknande synsätt och attityder i Uppsala, kopplat till den ämnesprofessur som var alldeles nyformulerad när jag sökte och fick den. Jag hade uppfattat denna nysatsning från fakulteten som både nytänkande och viktig, men hade svårt att hitta former för att utveckla den i den struktur som fanns på platsen. Med lite slantar över i ämnesbudgeten tack vara egna forskningsprojekt blev det möjligt att få ett inspel från världen utanför, och vi bestämde oss för att annonsera efter en person som på deltid kunde aktivera samtalet om profession och praktik ytterligare i grupp och på avdelning. Jag hoppades att denna side-kick skulle kunna inspirera mig och kollegorna och hjälpa mig att utveckla tydligare strategier för mitt ämne framöver. Tjänsten utannonserades som brukligt är och de kriterier som den sökande behövde uppfylla var givetvis att vara en erfaren praktiker, men dessutom skulle personen på något sätt ägna sig åt utforskande arbete vid sin arbetsplats,

använda experimentella metoder samt intressera sig för ämnesgruppens inriktning och det akademiska arbetet.

Syftet med arrangementet handlade om att bidra till utveckling såväl av den yrkesperson som anställdes som av ämnesgruppen i sin helhet, och att nya transdisciplinära samarbetsätt mellan akademi och yrkespraktik skulle kunna prövas och utvecklas.

Jag har haft stora förväntningar på satsningen och även om mina förhoppningar inte varit att en enstaka Landscape Architect in Residence skulle ha möjlighet att förflytta berg, så tänkte och tänker jag att en serie av sådana skulle kunna ifrågasätta, problematisera och kanske till och med förändra aktuella arbetssätt och den diskurs som vi som kollegium tillämpar i vår undervisning på universitetet. Allt för att främja en god utveckling inom landskapsarkitekturen som profession.

Min målbild kan därför framstå som otydlig, men jag försökte i annons och arbetsbeskrivning formulera sådant som man skulle kunde förvänta att en Landscape Architect in Residence skulle kunna hinna med på 20% under ett år. Det handlade om att delta i ämnesgruppens aktiviteter, i undervisningen i någon mån och aktivt söka samtal med kollegor som kunde vara intressanta att samtala med. Det handlade också om att i samarbete med mig som ämnesprofessor och andra kollegor utveckla tankar kring någon valfri fråga kopplad till professionen. Det skulle exempelvis kunna handla om att utveckla tankar om alternativ metoder för kunskapsinhämtning samt design av framtidens landskap. Landskapsarkitekten i residence skulle förstås också dela sina resultat/reflektioner med kollegorna såväl på universitet som kontor, och förhoppningsvis kommunicera dem utåt i en artikel, skrift eller kanske ett blogginlägg.

Katja Andersson Teleman blev vår första Landscape Architect in Residence, och hon har i diskussion med mig fått utforma sitt år hos oss. Hennes val föll på den konstnärliga praktiken och hur den hanteras i undervisningen, vilket glatt mig oerhört eftersom den ligger mig nära på många sätt. Om den skrev jag min avhandling, och mina studiokurser genom åren utvecklar just dessa metoder. Jag upplever det som en lyckosam satsning där Katja inspirerat

och delgett oss sina kunskaper. Hon har tillsammans med sina kollegor på Topia landskapsarkitekter öppnat dörrarna för oss så att vår ämnesgrupp kunnat besöka dem, och hon har dessutom valt att fördjupa sig i frågan om vad konstnärlighet innebär för vårt yrke, på hennes kontor, hos oss på SLU och ute i världen. Vilken form detta arbete skulle ta visste varken Katja eller jag ganska långt in i processen. Kanske en saklig rapport, en film eller något annat. Tiden har varit kort och slutresultatet har varit osäkert in i det sista. Men i ett sent skede enades vi om att Katja skulle göra en personlig betraktelse runt temat, utifrån sin egen värld. Och det är det material som föreligger i denna publikation.

Mitt mål är att utveckla nya perspektiv med fler inspel från nya Landscape Architects in Residence under kommande år, där var och en i samråd med mig eller någon annan som tar vid efter mig, kan formulera sig kring valfri brinnande fråga i relation till hur vi arbetar här på institutionen med just landskapsarkitektur. En förhoppning är att den Landscape Architect in Residence som vi haft just nu ska utvecklas till två, tre och flera. Men oavsett hur det går med detta har denna enskilda publikation ett stort värde eftersom den fokuserar på något som är svårt att bevaka och som lätt blir eftersatt i det akademiska sammanhanget – den högre kunskap som bygger på konstnärlig grund.

Jag vill tacka Katja för att hon gjort mitt 2024–25 vid SLU mer spännande och intressant och ibland lite extra krångligt. Det är svårt att mötas mellan akademi och praktik, men utan det mötet menar jag att den goda landskapsarkitekturen inte kan etableras till fullo. På sidorna framöver erbjuder du som läsare en både spännande och bitvis utmanande läsning. En läsning som jag hoppas inbjuder till vidare diskussioner i kollegiala och andra sammanhang.

Carola Wingren

Professor i landskapsarkitektur med inriktning på professionens praktik

Innehåll

Katja — en introduktion	9
Katja och världen	10
Katja och professionen	12
Katja och utforskandet.....	20
Landscape Architect in Residence	41
Vägen till Landscape Architect in Residence.....	42
Mötet med den akademiska världen	42
Mötet med grundutbildningen.....	43
Den fortsatta processen	54
Sökandet efter alternativ — inspirationsresan till Det Kongelige Akademi.....	57
Historik, identitet och det konstnärliga på Det Kongelige Akademi	60
In the making — en utställning om konstnärliga metoder inom arkitektur och design.....	62
Studiebesök i lokalerna	72
Tema vatten — kritisk destinationsutveckling.....	76
Samtal med programansvarig Guro Sollid	78
Sökandet efter det konstnärliga vid SLU Uppsala	87
Historik, identitet och det konstnärliga vid SLU	88
Undersökning av två studiokurser.....	98
Samtal med kursledare Carola Wingren	108
Intervju med tidigare student och amanuens Emelie Lenning...	118
Studio — stadens offentliga rum.....	122
Samtal med kursledare Lars Johansson	126
Samtal med student Marcus Åkesson.....	132
Katja — en personlig reflektion.....	137
Varför är det konstnärliga perspektivet viktigt?	138
Det konstnärliga utforskandets position och uttryck	140
Vad behöver göras initialt?	147
Referenser	150

Katja — en introduktion

I det här kapitlet introduceras författaren Katja Andersson Teleman genom en personlig berättelse om hennes relation till professionen och utforskandet inom den.

Katja och världen

Bagarmossen 29 januari 2025

De sprängde i en trappuppgång här igår. Strax innan 9.00 i loftgångshusen på Byälsvägen 36, precis ovanför IP. Barnen på Bagarmossens skola hörde smällen och förskolorna i närheten inrymde. Längs hela linje 17 var det insatser under eftermiddagen. På Sofielundsvägen vid Nytorps gärde undersökte polisen misstänkta föremål och utanför vår tunnelbaneuppgång kryllade det av trygghetsvårdar i neonvästar när vi kom hem.

Idag är en ny dag och vi är på väg till skolan. Han går bredvid mig, min modige kamrat. Igår vågade han gå till doktorn inne i stan fast han oroat sig så länge. Jag är lättrörd, det har jag från den Telemanska sidan, så jag torkar mig diskret i ögonen med handsken medan han glad och rakryggad berättar om sina nya fotbollskort. Mellan gamla tallar går vi tätt och allt känns lättare än på länge.

Efter lämningen går jag till centrum och köper en kaffe på Lilla Bagis. Det är varmt och luktar snällt av kanelbulle. Utanför tunnelbanan stannar jag till utanför Pepsies minnesplats som svämmar över av teckningar, ljus och dyra snittblommor. Pepsie var en katt som låg på tunnelbanespärrarna och hälsade på morgonen, efter jobbet följde hon oss hem. Jag står där och förundras över hennes betydelse i folks vardag. Alla vill dela sin berättelse och kärlek till detta rotlösa husdjur.

Bekanta ansikten jäktar mot tunnelbanan men jag går motströms mot Byälsvägen. Jag passerar Dan Wolgers lekfulla konstverk Tårtkalaset som gick snett. En rosa marsipanros i konstfiber som faller ner över en prinsesstårta av grönt konstgräs. Det finns få platser i världen där jag spenderat så mycket tid som på tårtan. Jag sneddar över torget och går in på Lagaplans godis för att lämna in ett paket. Lagaplans godis-mannen flinar men lyckas ändå se sur ut på samma gång. *"Hur ÄR det?"* Han säger det alltid på ett sätt som tycks betyda att jag borde gaska upp mig. Jag har en mycket bättre relation med Candyland-mannen, han är trött och milt

depressiv på ett sätt som jag verkligen uppskattar, där behöver man inte ställa sig in och spela käck.

Skogsträdgårdens höns är på vintervila så det är tystare än vanligt vid idrottsplatsen. Drivor av grus krasar under mina fötter denna milda januarimorgon. Hoppas snön kommer snart igen och täcker in allt i bomull.

Byälsvägens lameller radar upp sig ståtligt framför mig och jag stannar till. Jag tänker på min sons fotbollslag, jag tänker på fyran i allmännyttan som vi letar efter, att vi kanske kommer sluta leta på den här adressen nu. Jag tänker på att denna skiftning i mig också är en skiftning i många andra, att det går så snabbt att bygga murar mellan människor i staden. Jag tänker på mammorna till pojkarna som spränger och på barnen som jag just nu ritar en ny lekmiljö till.

Anna Norén och jag jobbar med bostadsgården invid trettiosexan på uppdrag av Stockholms hem. Det är märkligt hur min yrkesperson och privatperson möts i denna händelse. Igår när jag skulle dra i gång min dagvattenprincip för gården fastnade jag och stirrade en lång stund på huskroppen i AutoCAD innan jag kom i gång. Det kändes märkligt att behandla platsen tekniskt när konturen just då var fylld av omskakade människor.

När jag står där på gångvägen försöker jag känna efter om jag är rädd, men allt känns märkligt hemtamt. Fjärrvärmearbetena är i gång i garaget under fastigheten och det luktar sköljmedel från tvättstugan. Denna vardagsbild ger mig ny kraft. Ingenting får avstanna nu, maskineriet måste ånga vidare. På vägen hem gläds jag åt mitt yrke som tillåter mig att omvandla sorgen och frustrationen till något konstruktivt. Genom mitt hantverk kan jag bidra med någonting ljus till människorna i den här staden.

En ny arbetsdag har börjat i den lilla skärva av världen som heter Bagarmossen.

Katja och professionen

Senare på dagen sitter jag på Folkets hus med en kaffe och ett tomt ark framför mig. En danslektion pågår i bakgrunden. Carola har veckan tidigare gett mig uppgiften att vara mer djärv och personlig i mina reflektioner. Rådet kom efter en genomläsning av den rapport jag försökt sammanställa under december på temat konstnärliga metoder. Texten har urvattnats av viljan att vara korrekt och följsam gentemot akademins format. Den har till och med blivit tråkig, en feedback som gjorde mig djupt bedrövad. TRÅKIG. Det är slutstationen, kistan, end of the road.

Det verbala omruskandet har kastat mig tillbaka till åren innan min utbildning och jag tänker på varför jag valde den här yrkesbanan. Svaret blir så enkelt som att jag är intresserad av människor. Allt annat har vuxit på mig i efterhand. Längre var jag övertygad om att jag skulle bli psykolog och harvade på Komvux i Norrköping för att läsa upp mina betyg. När allt var klart och betygen var trimmade till perfektion girade jag vid mållinjen och tog en annan väg.

Det mänskliga livet har alltid trollbundit mig. Genom berättelser, litteratur eller film. Jag har alltid velat förstå varför vi känner och agerar som vi gör. I yrkeslivet har jag fascinerats av när friktion mellan grupper uppstår i den täta staden och i vilka situationer en tyst självklar tillit råder. I mitt liv som konsult har jag ibland saknat direktkontakten med medborgarna och önskat att den interaktionen var en större del av min vardag.

Jag har alltid behövt arbeta aktivt för att göra landskapsarkitekturen till min egen och har haft glädjen att hamna i sammanhang där det har uppmuntrats. Det har alltid funnits en kritisk men konstruktiv blick på yrket och dess möjligheter från min sida. Redan i mitt och Sofia Didriks examensarbete *Breaking the habitual* undersökte vi hur landskapsarkitekten kunde bryta invanda mönster med målet att skapa jämställd landskapsarkitektur. Det kan ju i efterhand tyckas rart då vi ännu inte hade hunnit utveckla några dåliga vanor. Som en spådam såg jag in i eftervärlden och försökte hindra framtida

Katja från att falla i fällan och begå normativa felsteg. Jag lyckades tyvärr inte, trots min goda framförhållning.

Sedan min examen 2014 har jag arbetat på Topia landskapsarkitekter. Bortsett från praktikanställningar under studietiden är Topia den arbetsplats där jag har utövat landskapsarkitektyrket. Där har jag utvecklats från en grön medverkande till en mer senior figur i roller som uppdragsansvarig och handläggare. Under 2021–2024 var jag även delägare och en del av bolagets ledningsgrupp och styrelse. Min bild av yrket är ofrånkomligen sammankopplad med företaget, våra arbetsmetoder och synsätt. Det finns ingen tydlig gräns mellan landskapsarkitekten Katja och Topiamedarbetaren Katja, vi är tätt sammanvävda.

Utbildningen på SLU Alnarp gav mig en introduktion till yrket och lät mig utforska vilka delar av landskapsarkitekturen som intresserade mig, men Topia har lärt mig hantverket. På Topia brukar vi prata om vårt arbete som just ett hantverk och det är en uttalad del av vår vision att vara duktiga på detta. I hantverket – handens arbete – är den analoga skissen vårt främsta verktyg. Även om vi tillbringar en stor del av dagen framför datorn är det i skissen – planen, sektionen och perspektivet – som vi möts i projektteamet och söker oss fram till en gemensam formidé för varje specifik situation.

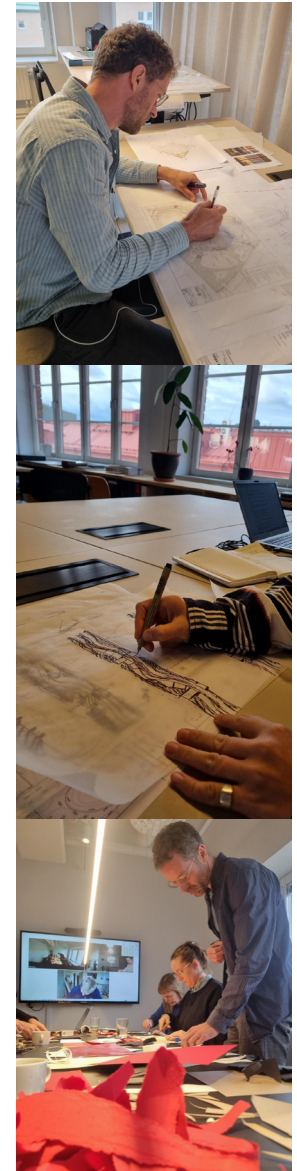
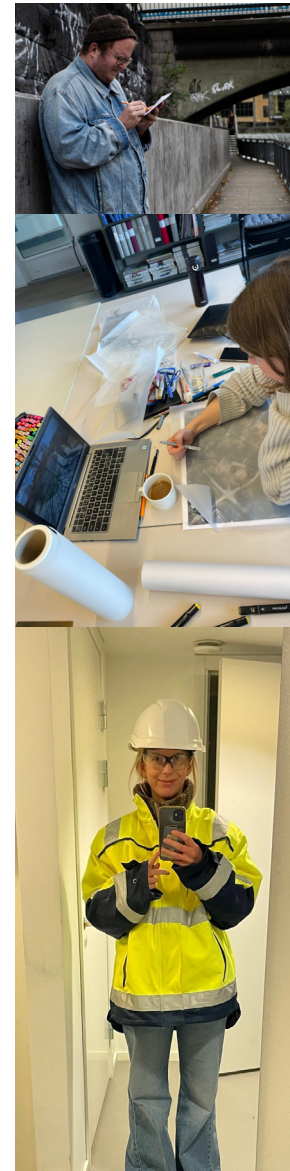
Hantverket innefattar hela spektrat av praktikerns angreppssätt till en plats. Ett sinnligt första möte med ett rum, sökandet efter en behaglig linjeföring på ett skisspapper eller projektörens pragmatism vid färdigställandet av en dagvattenlösning. Gestaltningens arbete där vi sammanfogar olika intressen och krav till en hel och platsspecifik form är kärnan i vårt arbete. För att bli bra på ett hantverk behöver man träna mycket och det gör vi tillsammans hela dagarna. Alla som arbetar på Topia är landskapsarkitekter som är delaktiga i projekten, även ledningen.

När jag inom akademien fått frågan om varför Topias arbetsprocess ser ut som den gör har jag blivit lite ställd. Den analysen är inte aktiv i min vardag. Som företag följer vi och anpassar oss efter branschens skiftningar och krav i realtid. Parallellt inspireras vi genom ett brett spektrum av influenser, som element i naturen, kulturhistoria eller konst. Vår process växer fram

organiskt och utrymme för reflektion kring vår historia prioriteras sällan under arbetstid.

Självfallet har Topias metoder och övertygelser inte uppstått i ett vakuum utan vi ingår tydligt i en svensk praktikerkontext. Topia är en del av den gestaltningstradition som landskapsarkitektkåren tillsammans har byggt sedan utbildningens uppstart på 70-talet. I den traditionen tycker jag mig se ett tyst samförstånd kring vissa förhållningssätt och metoder, som respekten för en plats befintliga värden, skissen som viktigt verktyg och processens gång från inventering, via gestaltningsidé till projekterad handling. Som företag är vi präglade av att samtliga våra medarbetare utbildats på SLU. Av Topias idag fjorton anställda har tio läst på Ultuna, tre på Alnarp och en person läste på bägge lärosätena när utbildningen var uppdelad.

Arbetet på Topia har för mig alltid varit mer än det vardagliga arbetet i projekten. Från min praktik fram till idag har det på kontoret funnits ett stort engagemang kring att utveckla professionen. Det kommer dels till uttryck under arbetstid på kontoret, dels genom flera medarbetares ideella engagemang i initiativ som Oyster, IFLA och Landskapsakademin. Deras driv smittar av sig.

TILLSAMMANS MED MIN VÄN EMELIE ROUPE UTFORMADE JAG UNDER MASTERUTBILDNINGEN PÅ ALNARP KURSEN CREATIVE URBANISM AND TERRITORIAL COMPLEXITY DÄR VI UTFORSKADE TERRITORIELL KOMPLEXITET I BUENOS AIRES OFFENTLIGA RUM. VI UTGICK IFRÅN ETT TEORETISKT RAMVERK SOM BLAND ANNAT BASERADES PÅ LTH-PROFESSORN MATTIAS KÄRRHOLMS FORSKNING. PROCESSEN INKLUDERADE MÅNGA MÖTEN MED BRUKARE, PLANERARE OCH ARKITEKTER. PROJEKTET RESULTERADE I EN POP-UPBOK SOM FÖRVARADES I EN KVADRATISK ASK.

NÄR JAG TÄNKER TILLBAKA PÅ MIN MASTERUTBILDNING SER JAG NU SOM ATT DEN STÖRSTA DELEN BESTOD AV TVÅ STÖRRE SJÄLVSTÄNDIGA PROJEKT DÄR JAG TILLSAMMANS MED OLIKA STUDIEKAMRATER SATTE RAMARNA SJÄLV (EXAMENSARBETET OCH OVAN NÄMND KURS). MASTERTIDEN PRÄGLADE ÄVEN AV FLERA PRAKTIKANSTÄLLNINGAR, PÅ ÄWL, SUNDBYBERGS STAD, SÖDERTÄLJE KOMMUN OCH TOPIA.

Katja och utforskandet

Det är svårt att ge en heltäckande bild av hur Topia arbetar som företag. Men det här är min berättelse. Därför tar jag mig friheten att med egna ord bryta ut några angreppssätt och personer som har format mitt undersökande arbete på kontoret:

Att driva

Martha lärde mig att driva. Tillsammans med henne flöt vi runt i staden och tog in den med alla våra sinnen. Under våra vandringar pratade vi om hur rummen påverkade våra stämningar, vad vi upplevde för lukter och ljusintryck. Vi associerade fritt och samtalade om minnen, material och historia. Vi pratade om hur människor agerade i rummen vi rörde oss igenom och vad vi ville ge till användaren genom vår gestaltning.

Jag tänker att detta sätt att *gå staden* är inspirerat av situationisternas *derivé*. Vår metod var ju inte en oplanerad drift ut i det okända, vi var medvetna och hade inte möjlighet att släppa kontrollen och viljan helt. Trots det vill jag påstå att det finns likheter med att släppas ned på en ny plats i en ny stadsdel och försöka förstå den intuitivt.

Det finns många sätt att möta en plats. Man kan inventera den systematiskt eller göra omfattande research innan man ens besöker platsen eller sätter pennan i pappret. Jag trivs bäst med att möta platsen och dess omgivning förutsättningslöst innan jag färgas för mycket av tekniska förutsättningar och styrande dokument. Helst börjar jag, själv eller tillsammans med andra, att skissa på resan hem och försöker snabbt ta fram en första idé. Därefter kan jag börja fördjupa min förståelse för platsens detaljer och krav.

Martha Hedin är en av Topias grundare. Hon var en förebild för mig när jag var ung (inte så ung om vi ska vara ärliga) och sökte min plats i yrkeslivet. Hon arbetade innan landskapsarkitektutbildningen som skådespelare, är särskilt intresserad av kulturhistoria och har en utmärkande fri dansstil. Hon stack ut i mina ögon då hon lyckades vara sin egen i den ibland tuffa

byggbranschen. Som att hon ingick men inte helt inrättade sig. Det var viktigt för mig att se det tidigt och kanske gjorde jag hennes berättelse till min egen på något sätt. Hon visade att det går att ha ett sinnligt anslag i ett rum fullt av projektörer och att pondus inte behöver komma ur ett patriarkalt manér.

När jag ger mig själv tid flyter minnena upp. Jag minns inte att vi pratade om landskapsarkitektyrket som konstnärlig profession men jag minns att vi pratade om poesi, om *dérive* som metod och om hur hennes teatergrupp influerats av den avantgardiska dadaismen.

Att jamma

Jag lärde mig att skissa själv men Håkan lärde mig att jamma. I lednings-sammanhang har vi beskrivit Topias arbetsprocess så ibland. Genom skissen, samtal och platsbesök söker vi tillsammans efter en platsidentitet och ett sound precis som när man jammar melodiskt. Man testar en ljudbild, och märks det att den inte flyger så glider man mjukt vidare till någonting annat. I jammandet lyssnar man till varandra och spinner vidare på vad någon annan påbörjat, en slags associativ lek. Man följer tempon och små nyanser och adderar någonting nytt.

”Jammandet” handlar för mig också om att flyta in och ut ur processen med olika fokus. Att skissa en stund utifrån barnens perspektiv, för att sedan fokusera på katastrofregn och gå vidare till ett samtal om ljus. Att tänka på sinnliga och tekniska aspekter om vartannat. Att zooma ut och in i skala. Testa och utforska, lager på lager.

I takt med att jag arbetat längre har de tekniska aspekterna kunnat vävas in på ett allt bättre sätt i jammandet. Skarpa krav har enklare kunnat lösas i ett tidigt skede och inkorporeras i gestaltningen. Projekteringen, som jag aldrig har sett som mitt huvudnummer, har inte blivit ett ok på samma sätt som tidigare utan ett verktyg för att stärka gestaltningen och ro den i hamn.

Att ramla

På Topia har jag lärt mig att ramla. Att misslyckas och resa mig igen. När jag var yngre tyckte jag att det var hopplöst smärtsamt att göra fel och inte kunna arbeta

igenom allt till perfektion. Givetvis trivs jag även idag bäst med att leverera bra saker, men det är inte på ett ängsligt sätt. Rädsla för att inte göra rätt kan vara oerhört hämmande i ett skapande arbete. Det blir roligare och intressantare om man vågar leka och dra saker lite för långt.

Jag har jobbat på samma arbetsplats länge men har alltid varit i en slags rörelse där jag har uppmuntrats att testa nya roller och situationer. Det har ibland lett till bakslag, men när jag ramlat har någon stadigt rest mig upp igen och hjälpt mig vidare.

Att hitta en arbets- eller studiekultur där man känner att det är okej att misslyckas tror jag bygger mod och bättre förutsättningar för spännande landskapsarkitektur.

Galaxen

2019 startade Topia den experimentella studion Galaxen som jag ansvarade för fram till 2025. Namnet Galaxen kom till när att en kollega utropade att en ny galax öppnade upp sig när vi presenterade idén för första gången. Namnet fastnade och etablerade sig.

I backspegeln kan vi se att uppstarten av Galaxen var en del av en rörelse då flera företag inom arkitektur och landskapsarkitektur under sent 2010-tal och början av 2020-talet lanserade projekt och studior för forskning och utveckling. På Topia var vi inspirerade av våra kontorsgrannar på Sveavägen, CoDesign, som drev den ambitiösa CoDesign Research Studio.

Vi var några kollegor på kontoret som under en tid funderat på hur vi skulle kunna arbeta mer alternativt och experimentellt. Detta skedde i en kontext där det byggdes i rask takt i Stockholm och många bostadsprojekt låg på ritbordet. Det innebar att vi som nyexaminerade landskapsarkitekter i mitten av 2010-talet kom ut på en arbetsmarknad som var till vår fördel. Jag inser idag att vi var bortskämda. Topia hade svängrum för att vara generösa med både studieresor, utbildning och experimentell verksamhet.

Förtättningsivern och bostadsbristen skapade arbetstillfällen vilket var positivt för företaget, men ibland skavde det också. Vi arbetade med detaljplaner som inte alltid var väl inpassade i landskapet och försökte göra

det bästa inom projektets förutsättningar. Klimatmedvetenheten – och den tillhörande ångesten – började växa inom arkitektkåren. Hållbarhetsrörelsen Architects Declare hade ännu inte lanserats, och varken tankesättet kring gestaltning genom förvaltning eller idealet om återbruk hade fått något verkligt genomslag.

Parallellt längtade flera medarbetare efter att komma bort från datorn. De ville arbeta mer analogt – med skiss, modell eller praktiskt ute i staden. Själv var jag nyfiken på att knyta starkare band till akademien. I det här samtalet växte en gemensam vilja fram: att skapa en plattform där vi kunde tillåta oss att vara både kritiska och konstruktiva i utvecklingen av nya metoder och angreppssätt för vårt yrkesutövande.

Vi hade ännu inte lyckats formulera en tydlig form för ett utforskande arbetssätt, men nu hade vi hittat en förebild att studera på nära håll. Vi ville inte vara sämre än CoDesign – så vi avsatte 500 interntimmar under ett år för att se vart det kunde leda.

Galaxen växte fram som en gren av Topia, med fokus på självinitierade projekt inom stadsbyggnad. Sedan starten 2019 har Galaxen gett oss möjlighet att lyfta frågor om politisk ekologi, samspelet mellan akademi och praktik, etik och moral, samt de sociala och emotionella dimensionerna av vår yrkesroll.

Arbetet har involverat alla Topias medarbetare genom interna övningar och workshops som *Topiaterapi*, *Galaxen stadsvandring*, *Shaking the habitual*, *Rutan* och rollspel som *Allmänningens dilemma*.

Vi illustrerade tidigt Galaxens arbete som ett isberg – där den största delen befinner sig under ytan. Endast en mindre del sticker upp och blir synlig. På samma sätt har vi tänkt kring balansen mellan det interna och det externa: huvuddelen av arbetet ska vara för och av Topias medarbetare, medan en mindre del riktar sig utåt, genom samarbeten och kommunikation.

Sedan starten har vi haft flera externa samarbeten. Tillsammans med SLU i Uppsala deltog vi i projektet *Att skicka begrepp på resa – för att öka social rättvisa inom stadens gröna allmänninga*. I samarbete med Upplands-Bro kommun och

SLU medverkade vi även i Commonplay, ett ArkDes-finansierat projekt. Det arbetet ledde vidare till ett samarbete med ArkDes där vi skapade den temporära, interaktiva lekmiljön Bygg din lekplats! på museets bakgård Utsikten.

Jag tror att Galaxen har haft olika betydelse för medarbetarna på kontoret genom åren. Någon har tyckt att det har varit en paus ifrån stressen i vardagen, ett slags avbrott där man får samlas och testa nya saker tillsammans. Från ledningens sida har det funnits idéer om Galaxen som ett medel för att få engagerade medarbetare att stanna på företaget, eller att locka nya spännande landskapsarkitekter till oss. I min roll som projektledare har kärnan av arbetet varit att på ett lekfullt och intuitivt sätt utforska landskapsarkitekturens möjligheter. Jag har velat knyta nya externa kontakter med målet att få kontorets praktik att vidgas. Min vilja har också varit att Galaxens arbete ska inspirera oss i våra traditionella projekt. Inte nödvändigtvis som konkreta verktyg utan snarare som idéer, processer eller begrepp att ta vidare till nya sammanhang.

Vi har aldrig värderat eller systematiskt mätt hur Galaxens arbete har påverkat oss som företag. Med distans kan jag med säkerhet säga några saker som jag tycker att arbetet gett oss:

1. Vi förändrade vår självbild och blev ett kontor som utforskar professionens möjligheter.
2. Galaxen gav oss utrymme att vara bara landskapsarkitekter och inte konsulter. Vi kunde vara mer lekfulla och personliga tillsammans.
3. Vi började läsa och inhämta inspiration från teori och populärvetenskap. Vi hämtade begrepp från artiklar vi läst i en Topiacirkel tillsammans med forskarna Carola Wingren och Vera Vicenzotti. Begreppen etablerades och användes sedan på studieresor och i vardagen.
4. Galaxen gav oss möjlighet att arbeta med andra material än i vardagen, exempelvis lera, akvarell, grenar och skumormar.
5. Vi kom i de ArkDes-finansierade Galaxenprojekten närmre användaren av de rum vi skapade än vi normalt gör.

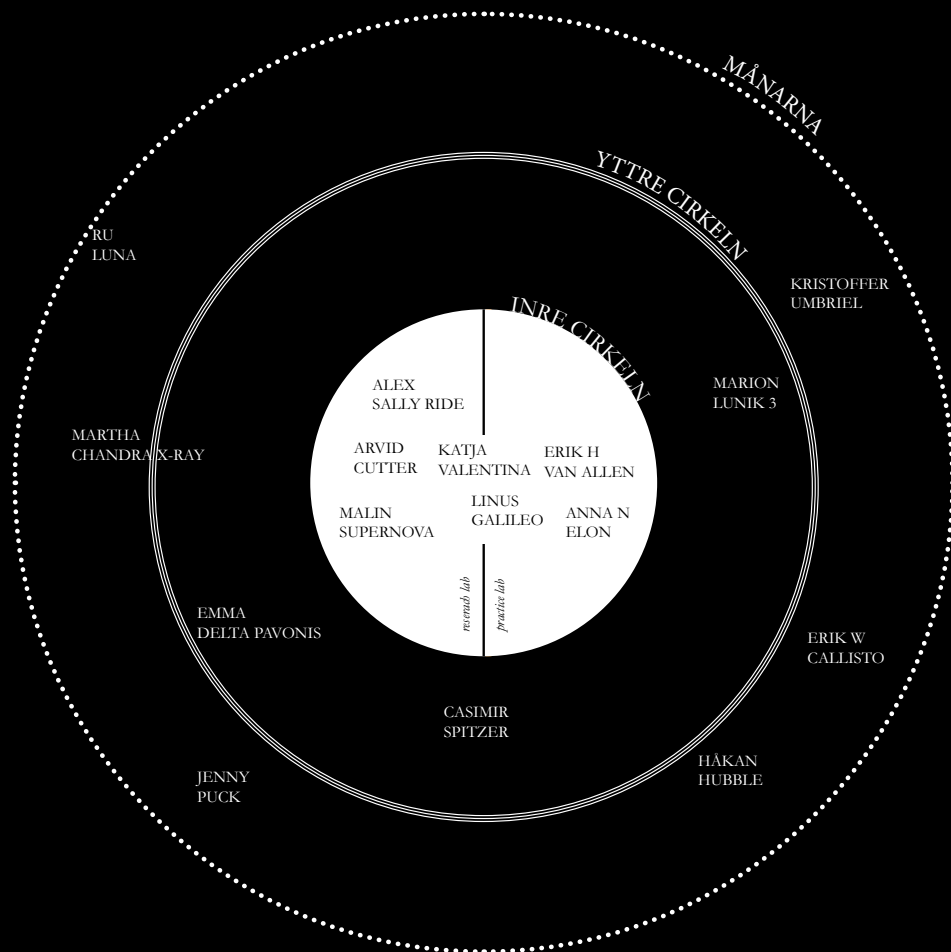
6. Vi arbetade i helt nya samarbeten än tidigare. Samarbetspartners var bland andra designteoriforskare, serietecknaren Sara Granér, museipedagoger på Arkitektur- och designcentrum och driftspersonal i Upplands-Bro.

Vad vi har tagit med oss från Galaxen till de traditionella projekten har varit svårt att utvärdera men här är några upplevelser jag har med mig dagligen:

1. En större lust till att skriva och en närhet till utforskande genom det skrivna ordet.
2. Ett ökat självförtroende i att intuitivt fantasidrivet arbete leder mig framåt.
3. En ökad lekfullhet med estetik utifrån en plats befintliga struktur och materialitet.

Under lågkonjunkturen 2023/2024 pausades det experimentella arbetet. Vi behövde prioritera interntid, samtidigt som konkurrensen om externa medel var hård. Galaxen har därmed legat vilande – men det betyder inte att vår kompetensutveckling stannat av. Den har bara tagit andra vägar, riktad mot insatser som efterfrågas i projekt och anbud, och som kan generera nya uppdrag.

Nu har det gått över ett år sedan Galaxen pausades, och jag inser hur viktig den plattformen varit för mig. Jag oroar mig för att studion och liknande initiativ i branschen inte kommer leva vidare, trots att marknaden sakta återhämtar sig. Troligen kommer ekonomisk trygghet att prioriteras länge framöver. I den verkligheten behöver vi i den privata sektorn hitta nya sätt att finansiera utforskande och experimenterande praktik.

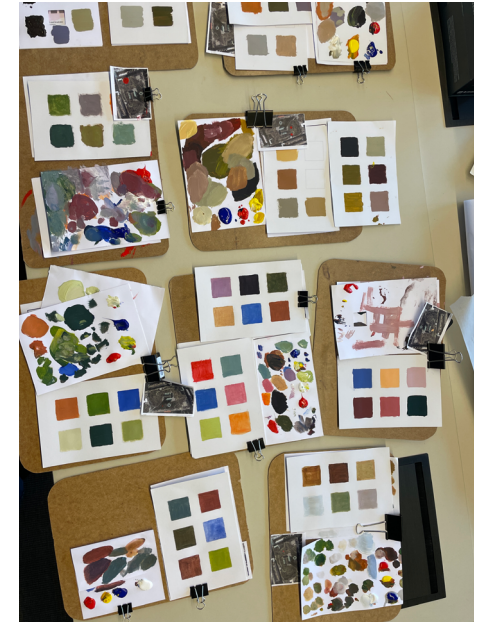
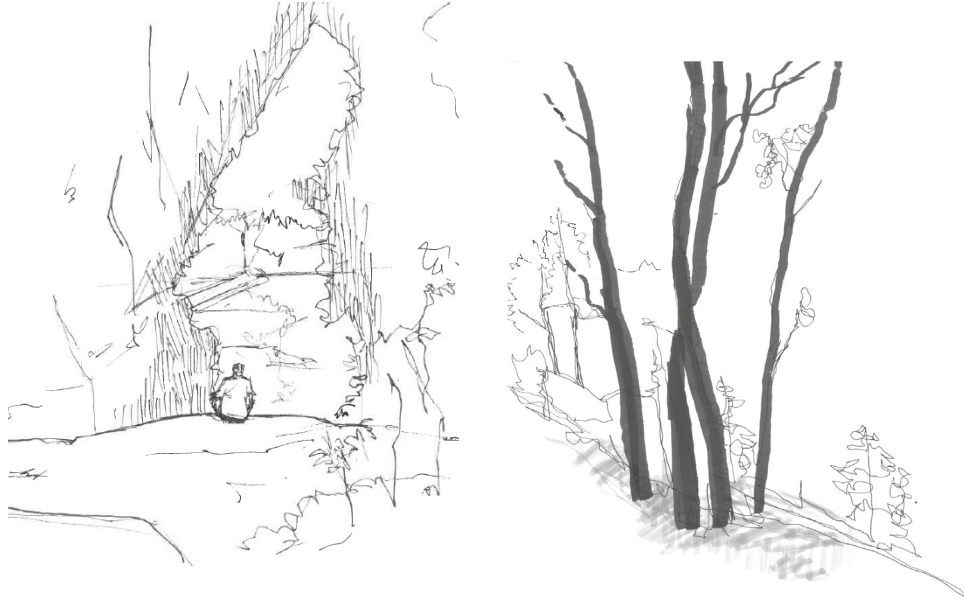

I GALAXENS BEGYNNELSE SAMTALADE JAG MED ALLA MEDARBETARE INDIVIDUELLT I ETT MOMENT VI KALLADE TOPIATERAPI. UTIFRÅN DE INDIVIDUELLA SAMTALEN SKAPADE JAG EN KOLLEKTIV BILD, EN GALAX, DÅR VARJE PERSON VAR ETT TELESKOP MED EN POSITION OCH EN ROLL I DET EXPERIMENTELLA ARBETET.

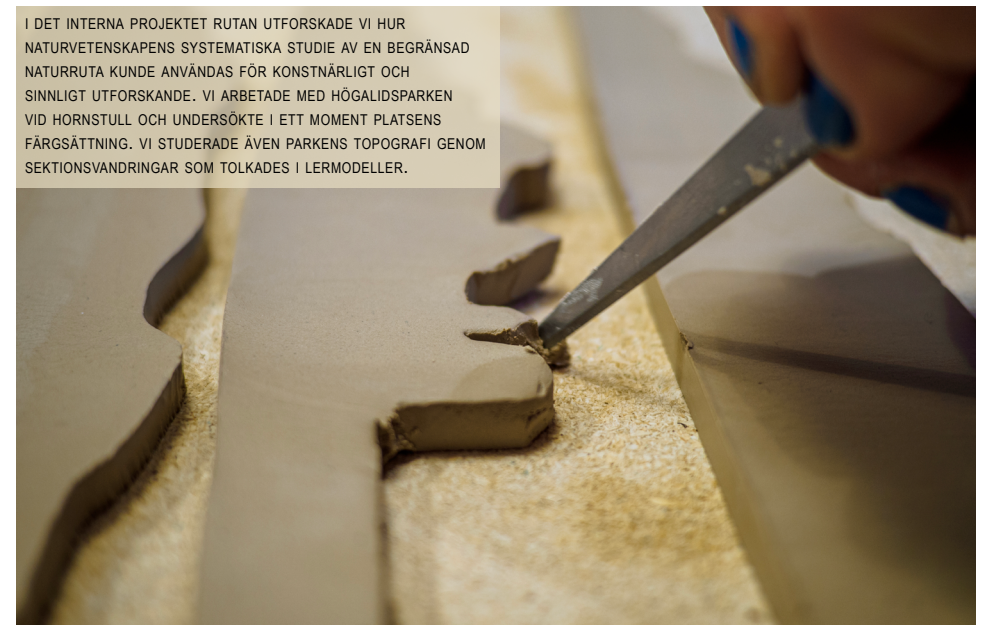
PÅ FÖLJANDE SIDOR PRESENTERAS ETT ANTAL AV GALAXENS INTERNA OCH EXTERNA PROJEKT.

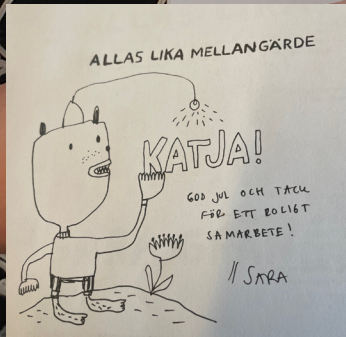
I SAMBAND MED MOVIUM PARTNERSKAPSPROJEKTET ATT SKICKA BEGREPP PÅ
RESA UNDERSÖKTE TOPIA LANDSKAPSPARKEN NYTORPS GÄRDE PÅ DJUPET I
FYRA WORKSHOPS SOMMAREN 2020. MOMENTEN - SEEING, BEING, MAKING OCH
MOVING - SYFTADE TILL ATT PÅ ETT LEKFULLT OCH KRAVLÖST SÄTT TESTA NYA
INVENTERINGSMETODER.

I DET INTERNA PROJEKTET RUTAN UTFORSKADE VI HUR NATURVETENSKAPENS SYSTEMATISKA STUDIE AV EN BEGRÄNSAD NATURRUTA KUNDE ANVÄNDAS FÖR KONSTNÄRLIGT OCH SINNLIGT UTFORSKANDE. VI ARBETADE MED HÖGALIDSPARKEN VID HORNSTULL OCH UNDERSÖKTE I ETT MOMENT PLATSENS FÄRGSÄTTNING. VI STUDERADE ÄVEN PARKENS TOPOGRAFI GENOM SEKTIONSVANDRINGAR SOM TOLKADES I LERMODELLER.

I PROJEKTET ATT SKICKA BEGREPP PÅ RESA – FÖR ATT ÖKA SOCIAL RÄTTVISA INOM STADENS GRÖNA ALLMÄNNINGAR ARBETADE TOPIA MED CAROLA WINGREN OCH VERA VICENZOTTI FRÅN SLU UPPSALA FÖR ATT UNDERSÖKA BEFINTLIGA OCH NYA BEGREPP ANVÄNDBARA FÖR ATT FRÄMJA SOCIAL RÄTTVISA INOM STADENS GRÖNA MELLANRUM.

PROJEKTET BLEV ETT TESTANDE AV ALTERNATIVA METODER FÖR ATT KOMMUNICERA KOMPLEXA SAMHÄLLSPROBLEM OCH ETT SÖKANDE EFTER GEMENSAMMA METODER DÄR AKADEMI OCH PRAKTIK KAN MÖTAS. PROJEKTET INNEHÖLL BEGREPPSVANDRINGAR, SERIETECKNANDE MED SARA GRANÉR, BREVSKRIVANDE OCH EN BOKCIRKEL.

TEAM: KATJA ANDERSSON TELEMAN, MALIN SÖDERSTRÖM, ARVID HELLSTRÖM, LINUS FREDRIKSSON, LOVISA AXELLIE

I PROJEKTET COMMONPLAY (2021) UNDERSÖKTE VI OM DET GENOM FÖRVALTNING GÅR ATT ÄNDRA STRUKTUREN FÖR BARNS LEKMILJÖER OCH STÄLLA OM FRÅN ETT FÅTAL ATTRAKTIVA LEKPLATSER TILL ETT DECENTRALISERAT NÄTVERK AV VARIERADE LEKMILJÖER.

PROJEKTET FINANSIERADES GENOM ARKDES THINK TANK OCH HADE EN REFERENSGRUPP AV FORSKARE FRÅN SLU UPPSALA OCH ALNARP, SAMT KOMMUNEKOLOG OCH DRIFTPERSONAL FRÅN UPPLANDS-BRO KOMMUN.

METODER FÖR UTFORSKANDE VAR LEKWORKSHOPS MED FÖRSKOLEBARN OCH GÅTURER FÖLJT AV BYGGWORKSHOPS MED SOMMARJOBBARE I TONÅREN. UTIFRÅN DIALOGPROCESSEN UTVECKLADE TOPIA OCH KOMMUNENS DRIFTSAVDELNING NYA PLATSER FÖR LEK OCH UMGÅNGE GENOM ATT MED ENKLA FÖRVALTNINGSGREPP LYFTA FRAM OCH FÖRÄNDRA PLATSERNA MED BEFINTLIGT MATERIAL.

TEAM: LINUS FREDRIKSSON, KATJA ANDERSSON TELEMAN OCH LOVISA AXELLIE FRÅN TOPIA. CAROLA WINGREN, VERA VICENZOTTI, FREDRIKA MÄRTENSSON OCH MÄRIT JANSSON FRÅN SLU. JOHAN BJÖRKLIND MÖLLEGÅRD FRÅN UPPLANDS-BRO KOMMUN.

BYGG DIN LEKPLATS! VAR EN FORTSÄTTNING PÅ UTVECKLINGSPROJEKTET COMMONPLAY SOM DREVS MED MÅLET ATT UTFORSKA MÖJLIGHETEN ATT TILLFÖRA LEKVÄRDEN I VÅRA URBANA ALLMÄNNA RUM GENOM ENKLA FÖRVALTNINGSINGREPP MED BEFINTLIGT MATERIAL FRÅN PLATSEN.

TOPIA GENOMFÖRDE I SAMARBETE MED ARKITEKTUR- OCH DESIGNCENTRUM EN BYGGLEKSWORKSHOP PÅ MUSEETS UTEPLATS UTSIKTEN. GENOM ATT ÅTERANVÄNDA MATERIAL FRÅN ARKDES PEPPARKAKSHUSUTSTÄLLNINGAR SKAPADE VI EN BYGG- OCH TESTVERKSTAD, DÄR BARN- OCH UNGA SJÄLVA FICK MÖJLIGHET ATT VARA LANDSKAPSARKITEKTER FÖR SIN LEKMILJÖ.

TOPIA ARBETADE UNDER WORKSHOPEN SOM "PLAYWORKERS" MED MÅLET ATT BISTÅ BARNEN MED MATERIAL OCH HJÄLP MED ATT FÖRVERKLIGA SINA IDÉER, SNARARE ÄN ATT STYRA LEKEN OCH BYGGET I DETALJ. BYGG DIN LEKPLATS! FLYTTADE SENARE TILL KUNGSTRÄDGÅRDEN DÄR BYGGET FORTSATTE UNDER KULTURFESTIVALEN 2023.

TEAM: LINUS FREDRIKSSON, MÄRTA BERGMAN, LOVISA AXELLIE, ERIK HANSÉN OCH KATJA ANDERSSON TELEMAN.

Landscape Architect in Residence

I det här kapitlet beskriver jag min ingång till Landscape Architect in Residence-tjänsten och reflekterar kring det initiala mötet med akademien och grundutbildningen. Processen och ansatsen till det konstnärliga utforskandet förklaras.

Bild: Innergården Ulls hus. White arkitekter.

Vägen till Landscape Architect in Residence

Carola Wingren och jag hade lärt känna varandra som yrkespersoner genom Movium Partnerskapsprojektet *Att skicka begrepp på resa*. Vi träffades första gången på Alnarp under studietiden när jag läste hennes masterkurs *Site Concept and Theory*.

Genom Carola fick jag nys om att avdelningen för landskapsarkitektur vid SLU Uppsala skulle utlysa en deltidstjänst för en praktiker under 2024–2025. Tjänsten var en blinkning till konstvärldens residens och var fritt utformad med huvudmålet att stärka kopplingen mellan den akademiska och den mer praktikorienterade yrkesvärlden. Jag blev genast intresserad. Vid tidpunkten var Topia landskapsarkitekters utforskande arbete på paus med anledning av en lågkonjunktur i branschen. Tjänsten blev en öppning för att fortsätta arbeta med professionsutveckling och stärka samarbetet med akademien. Jag var personligen nyfiken på hur det var att undervisa och sökte former för att utveckla skrivande som utforskandemetod.

Till min stora glädje fick jag tjänsten.

Mötet med den akademiska världen

Tidigt under Landscape Architect in Residence-anställningen drogs jag intuitivt till utbildningens aktiviteter snarare än till forskningen. Jag förvånade mig själv med valet av denna inriktning då jag som praktiker länge varit nyfiken på ett tätare samarbete med forskarvärlden. När jag fick chansen att uppnå detta sökte jag mig i stället till avdelningens grundplatta – kandidatkurserna. Det blev för mig nödvändigt att förstå hur utbildningen ser ut idag – vad som lärs ut och hur – för att konstruktivt granska universitetet från ett praktikerperspektiv. Kanske var det också ett sätt att få syn på mig själv och Topia, då SLU har format oss båda.

Mötet med SLU var under våren 2024 glädjefyllt och lätt överväldigande. Som verksam på ett mindre företag var det svårt att få grepp om

universitetets strukturer och hierarkier. Det blev snabbt tydligt att det var en helt annan värld pepprad med forskningsprojekt, seminarier och grupper att engagera sig i. Prefekter, lektorer, professorer och adjunkter radade upp sig i korridorerna och jag försökte förstå hierarkin och vilka personer som hörde ihop.

I lunchrummet möttes landskapsarkitektur, miljökommunikation och agrarhistoria med flera för att utbyta erfarenheter över en kaffe. Under en onsdagsfrukost berättade någon att forskarna på agrarhistoria fått 1,989,816 Euro från European Research Council för sitt projekt om renkötselns förändring. Det var det sjukaste och vackraste jag hört på länge.

Jag noterade att det fanns en kultur med ceremoniella inslag. T ex utmärkelsen av excellenta lärare. Det lät nästan lite sagolikt Harry Potter-aktigt tyckte jag och fantiserade om en guldmedalj för excellent Landscape Architect in Residence.

I vissa skikt av praktikerkåren finns fördomar om att universitetsvärlden skulle vara en mossig plats där lärare och forskare sitter gömda i sina rum och är förändringsfientliga. Denna bild kan inte vara mer fel. Det finns en imponerande kollektiv kraft och utvecklingsvilja på avdelningen för landskapsarkitektur. Mina nya kollegor på SLU är i ständig samverkan med bransch och forskarkollegor världen över. De tar sig även tiden att kommunicera sitt arbete utåt, vilket blir tydligt både i mailkorgen och på LinkedIn. Avdelningens förslag på förändringar underbyggs av analyser kopplade till branschen och samtidigt på ett mer djuplodat sätt än i den privata sfären. Vi praktiker har mycket att inspireras av.

Mötet med grundutbildningen

Gruppmedlemmarna från ämnesgruppen Professionens praktik bjöd in mig att delta i studioundervisningen, som passiv lyssnare, gästkritiker, handledare på ritsal och föreläsare. Parallellt påbörjade jag en enkel studie av grundutbildningens kursutbud. I ett snabbt flöde studerade jag kursbeskrivningar på SLU:s hemsida och undervisningsmaterial från servern. Jag skummade föreläsningar, uppgiftslappar och projektbeskrivningar. Målet

med undersökningen var att få ett helhetsgrepp om grundutbildningen och studera om det fanns särskilda fokusområden, styrkor eller svagheter, att ta fasta på i mitt fördjupningsarbete under höst- och vintermånaderna. Under arbetet skrev jag intuitivt ner saker jag tänkte på och fastnade vid. Denna översyn är ingen forskningsrapport eller någon systematisk analys, utan en personlig reflektion från en praktiker.

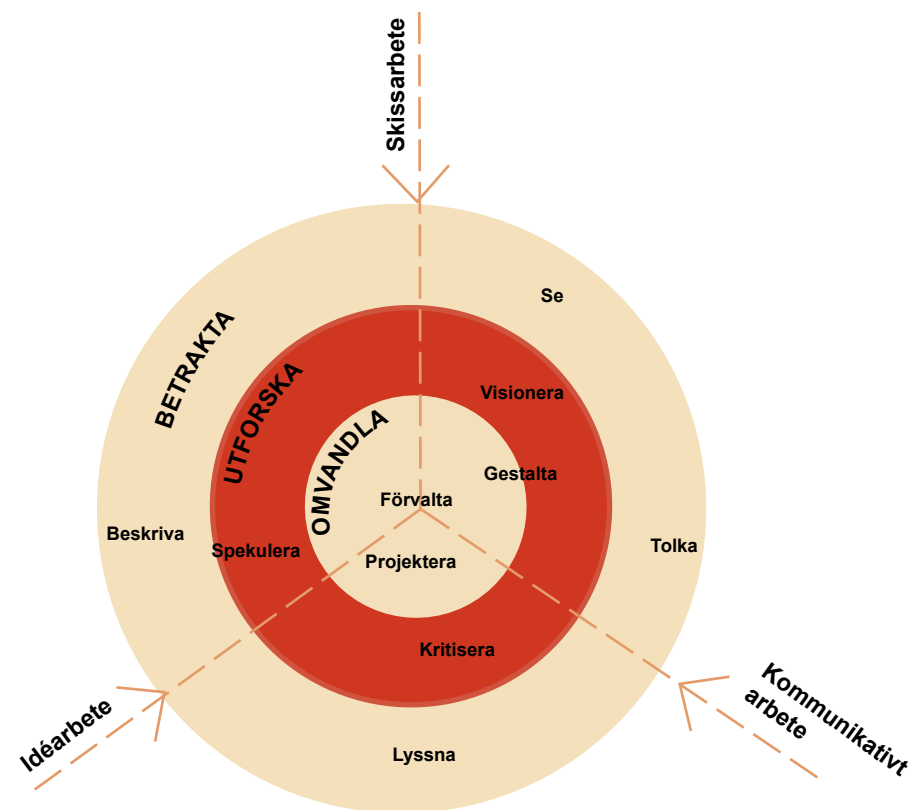
För att sortera mina tankar tog jag fram en grafisk figur som förenklat representerar min bild av en heltäckande process för en praktiserande landskapsarkitekt. Varje skikt beror av de andra. Jag utmanade mig själv att inte göra denna bild linjär, då jag anser att det är problematiskt att vi inom både utbildning och praktik ofta beskriver processen just så.

Intuitivt skapade jag en bild med de tre skikten *betrakta*, *utforska* och *omvandla*. Betrakta såg jag som seendet, avbildandet och tolkandet av ett befintligt landskap. Det innefattar även inlyssnandet av en beställares målbild och brukarnas behov. I nästa skikt sker utforskandet, ett fritt och experimentellt sökande efter en plats inneboende möjligheter. Skiktet innehåller spekulativt och visionärt arbete där man bygger idéer och strategier för framtiden. I utforskandet ingår att kritisk granska det vi sett under fasen betrakta och ifrågasätta uppdraget, normer och invanda tillvägagångssätt. Här anser jag att det viktigaste arbetet görs för att hitta en stark bärande idé. Gestaltandet finns i gränslandet mellan skikten utforska och omvandla. I det gestaltande arbetet ger vi platsen en form och en helhet utifrån ett komplext nätverk av krav och funktioner. I omvandlandet går vi ner i detalj och projekterar våra idéer till byggbara handlingar. Genom förvaltningen, som också kan vara en gestaltungs metod, kan skiktet omvandla fortsätta i oändlig tid.

Som jag ser det så sker skissarbete, kommunikativt arbete och idéarbete under hela processen. Nedan följer mina reflektioner kring grundutbildningens innehåll utifrån dessa tre skikt. De två skikt som fungerar bäst beskrivs först:

Betrakta

Efter undersökningen vill jag hävda att studenterna på ett övertygande sätt skolas i att se landskap. Grundutbildningen innehåller många moment med

DOUGHNUT-MODELLEN

ILLUSTRATIONEN BESKRIVER MIN BILD AV EN HELTÄCKANDE PROCESS FÖR EN PRAKTISERANDE LANDSKAPSARKITEKT. BILDEN ILLUSTRERAR ÄVEN MIN UPPFATTNING AV VILKA DELAR I UNDERVISNINGEN VID SLU UPPSALA SOM FUNGERAR VÄL ELLER BÖR VIDAREUTVECKLAS. MELLANSKIKTET, DEN RÖDA DOUGHNUTEN, ACCENTURERAR DE MOMENT I PROCESSEN DÄR JAG SER BEHOV AV FÖRDJUPNING I LANDSKAPSARKITEKTUTBILDNINGEN.

STUDENTPROJEKTET *ALCHEMILLA GIGANTEA* FRÅN FORMLÄRA 2 LOCKAR TILL SIG MIN UPPMÄRKSAMHET UNDER ÖVERSYNEN AV KANDIDATKURSERNA. DET ÄR ETT SPEKULATIVT DESIGNFÖRSLAG OM EN VATTENPRODUCERANDE FRAMTIDSVÄXT. TEAMET TAR SIG AN EN TUNG FRAMTIDSMANING — VATTENFÖRSÖRJNINGEN I VÅRA STÄDER — MED EN STOR KONSTNÄRLIG LEKFULLHET SOM VÄCKER UPPMÄRKSAMHET OCH EFTERTÄNKE.

TEAM: ALEXANDRA SCHULZE, OLIVIA PERSSON, TÉA CAPELLE, MALIN ALMGREN & EMELIE LENNING.

platsbesök, studiebesök eller skissövningar utomhus. Studenterna kommer i kontakt med både urbana och rurala landskap och uppmuntras till att gå landskapet. De introduceras till olika sätt att registrera en plats och lär sig tidigt att söka upp, läsa och tolka kartor. Genom kartbilder studeras topografi, geologi och historia.

Studenterna tränas även i att på olika sätt beskriva landskapet med hjälp av skiss, text och modell. Den analoga pappersskissen presenteras som ett viktigt skildrande verktyg. Studenterna får utifrån erfarenheter från platsbesök återskapa topografier i lera och tolka landskapstyper i enkla wellpappmodeller. I kursen *Formlära 1* utvecklar studenterna sitt seende genom avbildande av befintliga miljöer.

Grundutbildningen introducerar också ett flertal analysmetoder – såsom Cullens, Lynchs, Gehls och Brantzells – som studenterna använder sig av i studioarbetet. Genom dessa metoder lär de sig att tolka den befintliga miljön och formulera vad som fungerar och inte.

Från praktiken är min erfarenhet att landskapsarkitekter har en lätthet och vana i mötet med nya landskap. När vi är ute och möter dessa platser har vi en kollektiv förmåga att gå utanför vår yrkesroll och tänka större. Det är tydligt att erfarenheter från hela livet – yrkeslivet, fritiden och barndomen – är viktiga i mötet med nya platser. Jag påstår att vi som kår är duktiga på detta seende och beskrivande.

Det finns ett samförstånd kring respekten för platsens själ och dess olika komponenter. Denna syn på landskapet tror jag att SLU har lagt grunden för.

Omvandla

Studenterna introduceras tidigt till den analoga skissen och skolas i vikten av skissandet som skapandemetod. Detta synsätt och dessa metoder återkommer under hela grundutbildningen. Studiokurserna är dock få och löper inte parallellt med mer vetenskapligt orienterade kurser. Det får mig att undra om mängdträningen som är så viktig saknas.

Nyexaminerade studenter är duktiga på att projektera och producera bildmaterial. Det är lätt att sätta dem i arbete på kontoret då de är trygga

med AutoCAD, Adobe-programmen och Sketch up. Det är tydligt att studenterna som läser studiokurserna i trean är mycket motiverade till att lära sig programmen och komma närmre yrkeslivets arbetsverktyg. En notering jag gör är att mer tid tycks läggas på bildhantering i programmen än processen där den bärande idén utvecklas.

När jag själv läste en kurs på Ultuna under mina studier upplevde jag en skillnad i att studenterna där var mer pragmatiska och tekniskt inriktade än mina vänner från Alnarp. De hade en grundförståelse för god projektering tidigt. En sådan skolning gör tröskeln till den praktiska konsultvärlden lägre, men kan samtidigt ta utrymme från det konstnärliga utforskande arbetet. Jag tycker mig se att en sådan skillnad mellan Ultuna och Alnarp existerar än idag.

Flera av mina kollegor på Topia är skickliga på växtgestaltning och har god kunskap om förvaltning från skolan eller tidigare jobb. När jag studerar kursmaterialet förstår jag var denna grundkunskap kommer ifrån. Ultunas lärare är kunniga i växtkunskap, marklära och komposition. Min bild är även att de är bra på att entusiasmera och smitta andra med sitt intresse. Kunskapen om det gröna materialet är ytterst värdefull som projekterande landskapsarkitekt. Det är landskapsarkitektens egen materialitet, där kan ingen riktigt nå oss och vi har stor konstnärlig frihet.

Förvaltningsperspektivet är närvarande på Ultuna och gestaltning genom förvaltning är ett angreppssätt som används. Lekotoper är ett forskningsprojekt som har spridit sig till studenterna och används flitigt som koncept.

SLU Uppsala är bra på att undervisa i praktisk kunskap och i det tekniska hantverket.

Utforska

Om föregående rubriker representerar delar av utbildningen som är mer stabila representerar denna ett område där SLU Uppsala kan utvecklas. Skiktet utforska är den del av processen som finns mellan förståelsen av befintlig miljö och arbetet där vi omvandlar den till någonting nytt. Här utforskar vi platsens möjliga framtider.

Något jag har lagt märke till i mina studier av kandidatkurser är att de visionära och spekulativa delarna av studiokurserna ofta är korta. Bärande idéer och koncept är visserligen en naturlig del av projekten, men jag har stött på mycket lite undervisningsmaterial som förklarar *hur* man faktiskt kommer fram till en sådan idé. Det kan handla om en slags ”osynlig” kunskap som förmedlas direkt i ritsalarna.

I de grundnivåkurser jag deltagit i verkar dock studenterna ha en annan bild av vad en bärande idé är än jag. I flera projekt används den bärande idén mer som en gimmick, ibland utan koppling till platsens förutsättningar. Den fungerar alltså mindre som ett platsspecifikt verktyg för att driva projektet från idé till byggd anläggning.

I min praktik är den bärande idén istället tydligt förankrad i platsen och uppdraget. Den utgör projektets grundton och hjälper till att hålla fokus på kärnan ända fram till färdig byggnad. Samtidigt imponerar studenterna på mig med sitt mod att experimentera med estetiska grepp och driva dem långt. Det får mig att inse att den bärande idén som estetisk motor får för lite utrymme i min egen praktik.

Den bärande idén kan förklaras som den grundläggande kärnan i vad man vill skapa och konceptet som en konkret tillämpning vilken uttrycker och formulerar idén i text och bild. Jag tror att både jag och studenterna behöver tänka på idéprocessen mer djuplodande i termer av både bärande idé och koncept för att stärka processen. *Vad* vill vi skapa och *hur* binder vi samman idén estetiskt, funktionellt och tekniskt?

Någonting annat som blir påtagligt i mötet med kandidatutbildningen är att jag övergripande saknar ett kritiskt förhållningssätt till landskapsarkitektur och fysisk planering. Kanske är det universitetets viktigaste uppgift, att utveckla studenternas förmåga till kritiskt tänkande. Vi lever i en tid med stora utmaningar och hög förändringstakt. I denna verklighet är självständigt undersökande och förmågan att ta in och omsätta ny kunskap av stor vikt.

Ytterligare en anledning till att den kritiska blicken behövs är att vi idag är en mycket homogen yrkeskår. Det finns starka normer kring vad god

landskapsarkitektur och estetik är som sällan utmanas. Kritik av den estetiska erfarenheten är därför extra viktig. Avsaknaden av det kritiska anslaget bekräftas i det material Malin Eriksson och Anna Lundvall tagit fram för att se hur grundutbildningen kan utvecklas (Utveckla år 1–3, Samlingsdokument. M. Eriksson, A. Lundvall, 2023). I dokumentet sammanfattas korta intervjuer med de fyra ämnesföreträdarna där samtliga trycker på att det kritiska tänkandet bör vara mer närvarande i undervisningen.

Bristen på ett kritiskt anslag kopplar jag även till studioundervisningens uppbyggnad. Studenterna styrs generellt av tydligt formulerade uppgifts-lappar där det är listat vad de ska uppnå och producera. Om de hade behövt formulera uppgiften och problemformuleringen själva i större utsträckning tror jag att man hade kunnat bygga in ett kritiskt moment i processen. Detta kan sannolikt också kopplas till kursernas längd. Längre studiokurser ger större tidsrymd att tänka djupare.

Jag hade önskat fler spekulativa moment där studenterna i text och olika materialiteter får undersöka alternativa framtider för ett landskap. Det jag föreställer mig är utforskande moment där de får gå längre i sin fantasi kring vad ett samhälle och ett landskap kan vara. Hur kan sociala och ekologiska normer utmanas? Hur kan vi hitta en form för dessa alternativ? Denna typ av övningar skulle kunna bygga studenternas mod, parallellt med deras pragmatism.

I skiktet utforska i min figur tycker jag även att forskningen blir viktig som underlag för kritiska diskussioner. Det tycks finnas ett glapp mellan forskning och kandidatutbildning vid SLU i Uppsala. Flertalet forskare på avdelningen för landskapsarkitektur är sällan tongivande i kurserna på kandidatnivå.

Generellt önskar jag ännu mer undervisningsmaterial som beskriver processen, undervisning i hur man gör saker. Jag vet att lärarkollegiet är generösa med handledningstid så detta samtal sker säkert på ritsal. Men det finns en brist i att detta inte artikuleras och synliggörs i kursplaner, programbeskrivningar och via litteratur.

vatten utveckling perspektiv
 helhetsperspektiv staden arbetar förmågan attraktiv
 mark hållbara människor förutsättningar platsen
 över utan helheten bred god ekologiska kultur
 miljö spindeln plats andra förståelse sociala värden många ekologisk
 stad samman allt behov gestalta gåda
 behöver stad förstå miljöer olika både landskapet vacker
 gestaltad platser kunskap gestaltning natur form kompetens
 funktioner helhet mellan skapa människan växter bevara
 helhetstänk människa utifrån kunna utemiljöer generalist skalor centrum
 hållbar livsmiljö livsmiljöer funktion människans tid
 biologisk rum planering helheter förstå gröna nätet estetiska samband
 funktionella sammanhang hållbarhet
 gestaltande delar lösningar system naturens
 fungerande landskap

52

Från förstudien av grundutbildningen och deltagandet i undervisningens aktiviteter hade jag dragit slutsatsen att momenten där studenterna fick träna sin förmåga att arbeta spekulativt, visionärt och kritiskt var för få. Jag ville komma åt ett sätt att fördjupa undersökningen kring ”Den röda doughnuten” utifrån min praktikerbakgrund. För mig innebar detta att det konstnärliga hantverket och de estetiska perspektiven behövde vara mer närvarande.

Jag började intressera mig för temat och genomförde ett lunchseminarium med mina praktikerkollegor på Topia. Det blev under samtalet tydligt att vi som grupp inte kände oss vana eller bekväma med att uttrycka vår process i termer av konstnärligt utforskande. I ledningssammanhang hade jag också upplevt en frustration av att vi hade lätt för att tala om landskapsarkitekturen som ett hantverk i termer av regler och verktyg, men hade svårare att nå fram till ett gemensamt språk kring de mer konstnärliga eller gestaltande aspekterna av yrket. Det gjorde det svårt att synliggöra vad vi behövde göra för att stärka dessa kompetenser kollektivt, vid sidan av de mer instrumentella momenten.

53

i det ordmoln som genererats utifrån svaren på frågan ”Vad är kärnan i landskapsarkitektur?”.

Undrande ställde jag mig frågan varför det konstnärliga perspektivet är så frånvarande i utbildningen och praktiken? Varför saknar vi ett språk för att tala om yrkets konstnärliga grund? Min magkänsla sa mig också att detta fenomen hade en koppling till svagheterna i den röda doughnuten. Det konstnärliga utforskandet är enligt mig ett kraftfullt sätt att arbeta visionärt, spekulativt och kritiskt.

Jag tog beslutet att studera det konstnärliga utforskandets roll vid SLU Uppsala närmare.

Den fortsatta processen

På grund av projektets tidsram valde jag att begränsa undersökningen till två studiokurser vid SLU Uppsala. Den enligt mig mer klassiska studiokursen *Studio – Stadens offentliga rum* (år 3) som leds av Lars Johansson och den experimentella Studiokursen *Studio – Utforskande metoder för att möta aktuella samhällsutmaningar* (år 4-5) som leds av Carola Wingren. Idén var att dessa två kurser med olika karaktär skulle kunna komplettera varandra. Undersökningen bestod i inläsning av kursmaterial samt intervjuer med kursledare och en tidigare student från respektive kurs. I *Studio – Stadens offentliga rum* deltog jag som lyssnare under presentationer och var vid ett tillfälle gästkritiker. I *Studio – Utforskande metoder* deltog jag som lyssnare under slutpresentationerna i mars 2025.

För att kunna studsa mina reflektioner från SLU mot någonting bestämde jag mig för att ge mig ut på en inspirationsresa till en annan arkitektthögskola. Umeås arkitektthögskola, KTH och Det Kongelige akademi i Köpenhamn var aktuella skolor under initiala diskussioner. Valet föll på Det Kongelige akademi med anledning av att det är en konstnärlig högskola vars historia och identitet skiljer sig mycket åt från SLU. Då detta inte är en systematisk jämförelse utan en fri reflektion kunde jag tillåta mig att välja ett lärosäte med stora olikheter och andra förutsättningar. Jag ville vända upp och ner på min bild av vad en landskapsarkitektutbildning kan vara.

I Köpenhamn träffade jag programansvarig för masterprogrammet Arkitektur och Landskab, besökte lokalerna och tog del av en utställning om skolans konstnärliga metoder. Om detta berättar jag i nästa kapitel.

Sökandet efter alternativ — inspirationsresan till Det Kongelige Akademi

I det här kapitlet beskrivs hur Det Kongelige Akademi i Köpenhamn arbetar med konstnärliga metoder. Masterutbildningen Arkitektur och Landskab på Institutet för Arkitektur, Urbanism och Landskab presenteras mer utförligt. Utställningen In the making (ht 2024–vt 2025) som berör skolans syn på konstnärliga metoder presenteras. Undervisningslokalerna introduceras med fotografier från platsbesök november 2024.

Foto: Guro Sollid

FOTO: CHRISTINA CAPETILLO.

Öresundsbron 1 november 2024

Ni vet hur det känns när man rullar ut över sundet. Havet suger i magen och vardagen släpper. Du stänger jobbmailen och öppnar Spotify för att sätta på Fandango med Shit och Chalou. När Saltholm sveper förbi på höger sida är du snart där. Sakta förändras något i dig. Du blir sugen på att röka cigg, dricka och klippa lugg. Kanske kommer du på dig själv med att dagdrömma om en liten cirkulär tatuering där det står smug och dejlig. Så är det i alla fall för mig.

På Kastrup strömmar vardagsresenärerna in med lätta resväskor och putsade skor. Du vet att du är i ett designland genom att titta på folks strumpor. I Danmark och i Italien slarvar aldrig den välklädde med fotbeklädningen som i Sverige. Om jag känner mig oinspirerad fungerar det alltid att åka till Köpenhamn. Hantverkskunnandet och de höga formgivningsambitionerna känns i hela staden. I modet, möbeldesignen och arkitekturen.

Jag har gett mig i väg på en inspirationsresa med ett okritiskt anslag. Min inställning är att jag vill bli uppfylld och jag är öppen för att ifrågasätta mitt sätt att arbeta. Under studiebesöket på Det Kongelige Akademi har jag ett uppdrag; att samla tankegods, metoder och visuella exempel att ta med hem till Ultuna. Min förväntan är att materialet ska bli något att studsa den svenska landskapsarkitektutbildningen mot. En hemlig förhoppning är att besöket även ska berika min egen praktik.

Tåget rullar in på Hovedbanegården som så många gånger förr. Det pirrar till. Jag är i Danmark nu.

Historik, identitet och det konstnärliga på Det Kongelige Akademi

Historik Det Kongelige Akademi

Det Kongelige Danske Kunstakademi, där Arkitektuskolan var en del, grundades 1754 i Köpenhamn. Skolan som på 1700-talet tillhandahöll utbildning för konstnärer och hantverkare fick i mitten av 1800-talet en hel arkitektutbildning. 1996 flyttade Arkitektuskolan från Kongens Nytorv till Holmen. *Det Kongelige Akademi – Arkitektur, Design, Konservering* bildades 2011 genom en sammanslagning mellan Kunstakademiets Arkitektuskole, Danmarks Designskole och Kunstakademiets Konservator-skole. 2020 fick skolan sitt nuvarande namn (kglakademi.dk).

GRAFISK BILD AV DET KONGELIGE AKADEMIS DNA (KGLAKADEMI.DK).

Skolans DNA

Det Kongelige Danske Akademi – Arkitektur, Design, Konservering har idag 2000 studerande på sina utbildningar, från kandidatnivå till forskarutbildning. På sin hemsida beskriver skolan sitt DNA som en triangel i gränslandet mellan vetenskap, konst och praxis. Man ser det som sin styrka att akademisk forskning, konstnärlig utveckling och praktisk yrkesutövning förenas som tre olika sätt att upptäcka och skapa. Vidare betonas att man orienterar sig mot omvärlden och har ett uttalat mål om att ta ett stort socialt ansvar. Högskolan eftersträvar att vara en aktiv, kreativ och ledande aktör i förhållande till de stora nationella och globala agendor som formar vår tid (kglakademi.dk).

Mastern Arkitektur & Landskab

Arkitektur och Landskab är ett nytt masterprogram på institutionen. Det uppstod efter en omorganisation av befintligt program i slutet av 2010-talet. Guro Sollid, lektor på institutionen Bygningskunst, By og Landskab och programansvarig för mastersprogrammet, berättar under vårt samtal att skolan tvingades till omfattande nedskärningar 2017. Landskapsprogrammet var då ett litet program med mellan fem och tio studenter. I samband med åtstramningarna lämnade flera erfarna arkitekter skolan, bland dem professor Steen Høyer som under en längre tid varit ledande professor för landskapsprogrammet.

Masterprogrammet Architecture, Space and Time, där Guro Sollid var verksam, slogs ihop med den dåvarande landskapsmastern och bildade det nya programmet Arkitektur och Landskab. Eftersom Architecture, Space and Time fokuserade på kartografi och föränderliga processer kopplade till landskapsarkitektens metoder, kändes sammanslagningen naturlig. Guro Sollid berättade att de inte ville följa en tradition som inte var deras, utan istället sökte ett nytt sätt att se och arbeta i den nya mastern.

Parallellt med omorganisationen 2017 blev Kristine Jensen, som också drev egen tegnestue, professor på institutionen. Tidigare har bland andra Steen Høyer och Sven-Ingvar Andersson, professor sedan 1963, undervisat på programmet. Idag är Jonna Majgaard Krarup professor i landskapsarkitektur, och samtliga professorer har sina rötter i praktisk yrkesutövning.

Masterprogrammet är fortfarande ungt, med cirka 30 studenter, men Guro Sollid menar att intresset för landskap ökat tack vare den gröna omställningen. Enligt henne lockar programmets fria struktur och dess arbete i stor skala, med fokus på stadsplanering, många sökande.

Programbeskrivningen betonar att Arkitektur och Landskab betraktar byggnad, rum och landskap som konstnärliga helheter, där innehållet till stor del formas av studenten själv. Självständig reflektion och utveckling av särskilt yrkesintresse, där konstnärlig medvetenhet står i fokus, är centralt. Metodologiskt lägger skolan stor vikt vid att projekten genomgår flera iterationer, i dialog med material, rum, tid och flöden som projektet

möter. Genom projekten testar studenterna olika medier för att utforska platsens möjligheter – från fotografering och 3D-skanning till ritning och modellbyggande.

Arbetet på programmet är både intuitivt och analytiskt, där det estetiska och vetenskapliga samspelar genom hela processen. Kartan och kartografin lyfts fram i programbeskrivningen som ett särskilt intressant metod- och formatval, eftersom det kan fungera på både konstnärlig och vetenskaplig nivå.

”I en värld där hållbarhet är utgångspunkten, och stora kriser kräver omfattande förändringar i värdekedjor och beteenden, är arbetssätt som de konstnärliga viktiga att få till stånd. Metoderna används bl.a. av arkitekter och designers och har potential att sätta upp positiva scenarier för framtiden, anamma tvärvetenskap, hantera komplexa frågor och involvera våra sinnen, så att vi får kultur och identitet med i förändringarna. Introduktion till *In the making* i utställningsbroschyr.

In the making – en utställning om konstnärliga metoder inom arkitektur och design

Utställningen 'In the Making – Artistic Methods in Architecture and Design' 31.10.2024–11.04.2025 ger en inblick i de konstnärliga metoder som används i undervisningen på Det Kongelige Akademi – Arkitektur, Design och Konservering. In the making presenterar 26 projekt gjorda av studenter och forskare. I en serie med filmer reflekterar interna och externa aktörer kring hur de konstnärliga metoderna undersöker och utvecklar omvärlden.

I utställningen lyfts de konstnärliga metodernas roll i arkitektur och design på flera sätt. Genom filmerna blir det tydligt att skolan anser att den konstnärliga metodologin är tätt sammankopplad med det experimentella och hanteringen av det oförutsägbara. I undervisningen uppmuntras studenterna att arbeta intuitivt

och följa sin nyfikenhet bort från invanda idéer, med målet att uppnå resultat de själva blir överraskade av. I den typen av experimentellt arbete finns inget förutbestämt mål eller metod utan processen formar sig organiskt längs vägen i takt med att man blir klokare av delresultaten. Genom att arbeta på det här sättet så skapas förutsättningar för nya sätt att se på världen, att ge dessa ett språk och en form.

Kroppen och sinnena betonas som viktiga komponenter i arkitektens möte med plats eller material. En rikedom i användandet av olika material och tekniker syns i rummet. Verk av kartong, trä, glas och 3D-printad keramik har komponerats till en tilltalande helhet som ger intryck av att berätta om skolans väsen. Värdet av analoga metoder lyfts som en självklar styrka i det konstnärliga arbetet. Den analoga skissen och modellen ses som en koppling mellan reflektion och produktion.

Flera projekt har kritiska anslag. Arkitektur och Landskab presenterar genom kartbilder och en stor modell i gips, plast och kol ett projekt på Island där studenterna har undersökt om energilandskap och turism kan samverka utan att exploatera befintlig natur. Masterutbildningen arbetar ofta med ett konstnärligt och kritiskt anslag till kartografi där studenterna undersöker vad eller vilka som inte blir synliga i den traditionella kartbilden.

På skolan bedrivs både vetenskaplig och konstnärlig forskning. De konstnärliga metoderna framställs som ett sätt att omvandla forskning till praktik och tillbaka. Flera forskningsprojekt tycks omfamna experimentet som metod. Material som lera och nässlor utforskas systematiskt och detaljerat för att finna nya användningsområden och estetiska uttryck.

Det är fint att gå omkring i lokalen och se att projekten är skapade av både studenter, lärare och forskare. I utställningen bryts hierarkierna och alla verk presenteras jämlikt. Trots att många projekt berör tunga frågor som klimatförändringar finns det en spekulativ lekfullhet i prototyperna och visualiseringarna. Genom projekten går det att skymta individerna eller kollektiven bakom dem. Bevisligen skapar de konstnärliga metoderna utrymme för personlig och estetisk tolkning.

FOTO: KARINA TENGBERG.

”Konstnärliga metoder är grundläggande för att kunna föreställa sig nya sätt att se på världen. För att visualisera dem, ge dem språk, form och kärlek.

*Maria Sparre-Petersen,
Lektor, Institutet för Byggnadskonst och Design*

FOTO: KARINA TENGBERG.

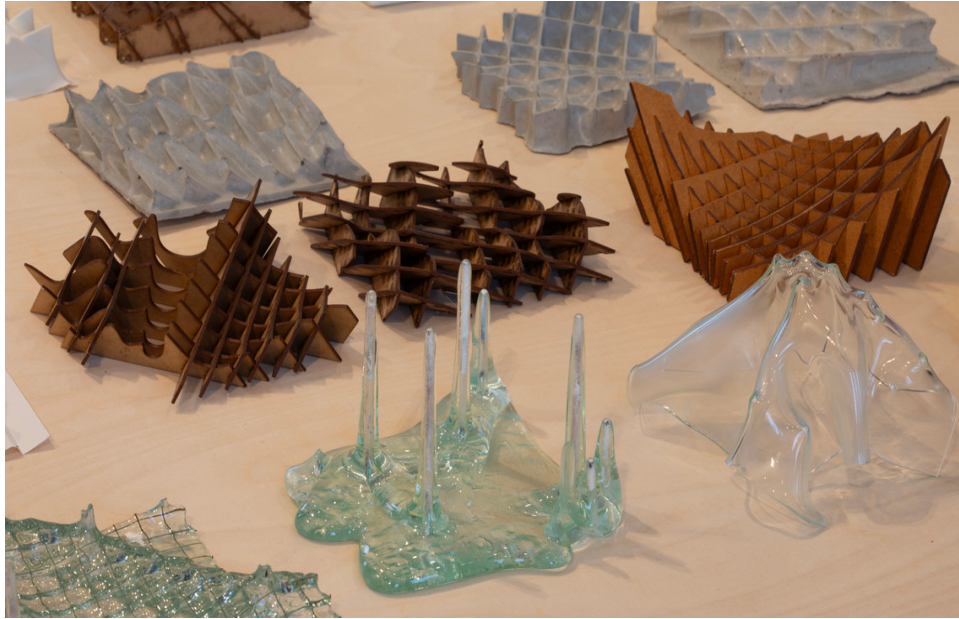

FOTO: KARINA TENGBERG.

FOTO: GRIMA THORADOTTIR.

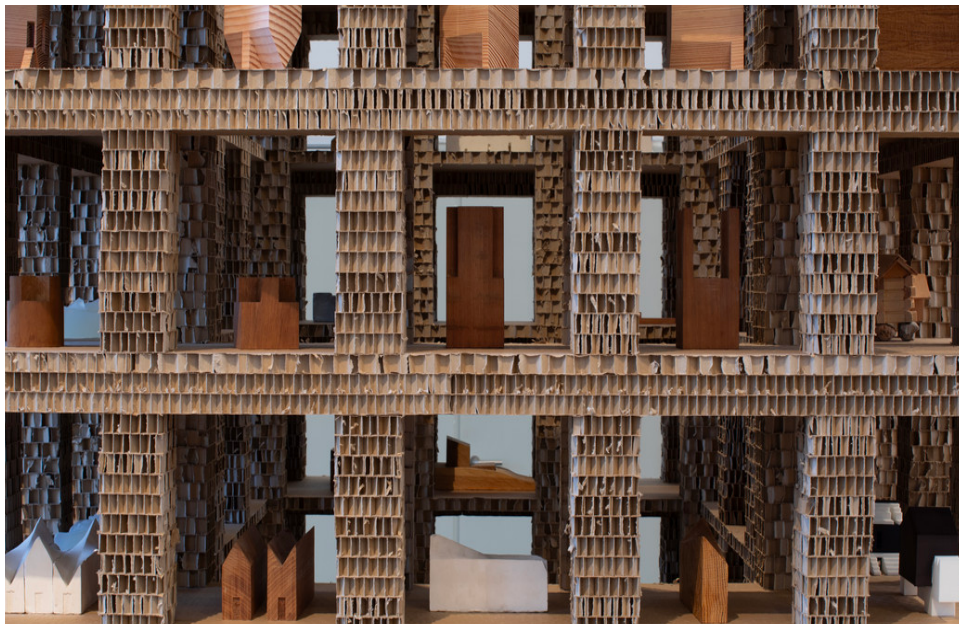

FOTO: KARINA TENGBERG.

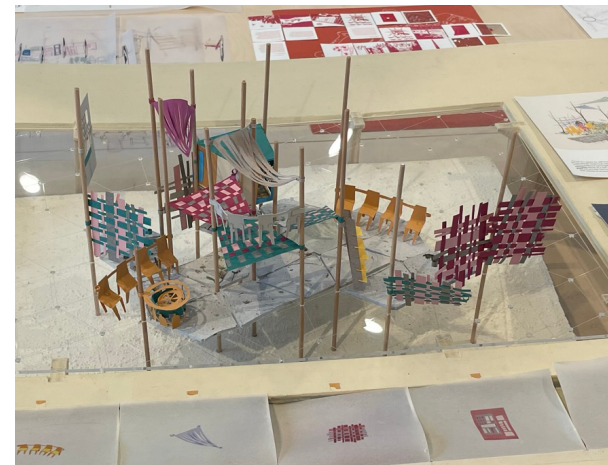
FOTO: HEGE MAGDALENA KREIERS BUGGE.

”I experimentellt arbete kan du skapa någonting som till och med överraskar dig själv. Du blir nyfiken på vad som håller på att veckla ut sig och följer den nyfikenheten, i stället för att vara bunden vid en existerande idé eller vision.

Anne Damgaard,
Lärare, Institutet för Byggnadskonst och Design

FOTO: KARINA TENGERG.

” Konstnärliga metoder handlar om designerns interaktion med material och teknologi.
Denna interaktionen är kroppslig och intuitiv - ett nytt språk som utvecklar nya lösningar.

*Flemming Tvede,
Lektor, Institutet för Byggnadskonst och Design*

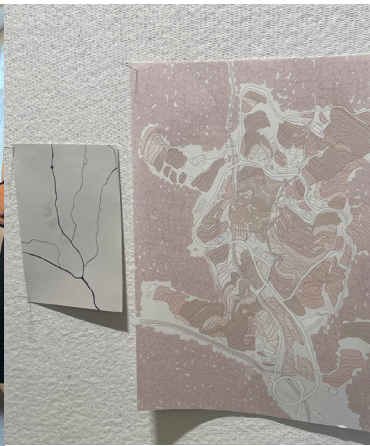
Studiebesök i lokalerna

Under platsbesöket fick vi besöka ritsalarna där masterstudenterna i programmet Arkitektur och landskap arbetar. Vi fick titta in i lärarkollegiets arbetsrum och se föreläsningssalarna. Det är en kreativ och trivsamt atmosfär i rummen. Lokalerna är slitna och inte uppdaterade med ergonomiska möbler och bekväma kontorsstolar. Miljön är dock tillåtande och flexibel. Det finns inga fasta datorer i lokalerna, studenterna använder sina egna bärbara datorer. Här och där står en dator men det analoga arbetet verkar ta störst plats i form av pappersskisser, trämodeller, textila bilder och gipsstrukturer.

I två närliggande byggnader finns verkstäder som kan nyttjas av alla studenter på skolan. I verkstäderna finns möjlighet att arbeta och experimentera med material som metall, trä, keramik, betong och glas, och där finns anställda hantverkarskunniga personer som kan hjälpa studenterna med maskinerna. I byggnaden finns 3D-printer och i en närliggande byggnad ett generöst printerrum.

Utanför verkstadsbyggnaderna finns en större testyta och ett materialbibliotek under tak. Material för utomhusbruk som t ex tegelpannor, betong, grus, sten och vass finns sorterat i ett hyllsystem.

Tema vatten – kritisk destinationsutveckling

Terminerna på mastern Arkitektur och Landskab är i skrivande stund uppbyggda utifrån teman som inspireras av de fyra elementen. Genom att betrakta världen som element vill de programansvariga upplösa upp de traditionella dikotomierna natur/kultur, vatten/land och dåtid/framtid.

Danmark med sin långa kuststräcka kommer att genomgå stora landskapliga förändringar på grund av stigande havsnivåer. Terminens tema delar undersökningsområde med Agenda Earths projekt ”Vattnets väg” och tävlingsuppgiften ”Utsikt extra. Ge plats till naturen”. Alla landskapsarkitektutbildningar i Danmark har blivit uppmanade att arbeta med temat av Arkitektföreningen.

Temat belyser klimatkrisens förväntade framtidsscenarier med stigande hav, höjda grundvattennivåer och förändringar i havsströmmarnas riktning och frekvens. I kursen uppmanas studenterna att skapa etiska, kritiska, funktionella och estetiska projekt som kan ställa idéer om konsumtion och tillväxt i ett annorlunda ljus.

Temat beskrivs i en broschyr som bland annat innehåller bakgrunds-information, beskrivning av projektuppgiften, schema och information om seminarier och litteratur. I broschyren väcks frågan om hur arkitektur kan bidra till en mer hållbar markutveckling med mer plats för vild natur. Inom undertemat kritisk destinationsutveckling uppmanas studenterna att utforska hur man kan utveckla resmål som lämpar sig för obestämthet. Science fiction lyfts som en inspirerande genre då den leker med idén om det utopiska/dystopiska samhället. Ett kritiskt förhållningssätt till kartografi är en bärande del av masterprogrammet och utforskandet av kartan som en social subjektiv konstruktion lyfts som ett intresseområde i kursen. Studenterna uppmanas att söka alternativa uttrycksformer för kartor som beskriver temporala processer.

Projektuppgiften består i att ta fram ett framtidsscenario för området vid Lumby Strand i Odense med fokus på en naturlig hydrologi och mer skyddad natur. I det storskaliga landskapet finns stora jordbruksområden, nedlagda växthus, fjärrvärmesystem, slambassänger och rekreatiomsområden.

Uppgiften är löst formulerad. Bestämde faktorer som efterfrågas i studentens framtidsvisioner är: 50 procent skyddad natur, hydrologisk hållbarhet, resonansalternativ, destinationsutveckling och tidsekologi. Studenterna ska även redovisa landskapets succession med intervallen 2025, 2050 och 2100. Inga riktlinjer för redovisningsform eller inlämningskrav finns formulerade, detta fattar studenten beslut om självständigt. Studenterna uppmanas att tänka stort, vilt och fantastiskt.

Arkitektur & Landskab
Semesteropgave
efterår 2024

TEMA: VAND

KRITISK
DESTINATIONSUDVIKLING

TERMINSUPPGIFTEN BESKRIVS I EN BROSCHYR. I
BROSCHYREN REDOVISAS RAMAR FÖR PROJEKTET,
UNDERSÖKNINGSPLATSEN PRESENTERAS OCH
AKTUELL TEMATIK PROBLEMATISERAS. LITTERATUR,
FÖRELÄSNINGAR OCH WORKSHOPS INTRODUCERAS.
BROSCHYREN FRÅN HÖSTEN 2024 INNEHÅLLER ÄVEN
INSPIRATION FRÅN SCIENCE FICTION LITTERATUREN OCH
KONSTVRÄLDEN. DEN REDOVISAR ÄVEN AV MÖJLIGA
FORMAT FÖR UTFORSKANDE.

Det Kongelige
Akademi

Institut for Byggekunst, By og Landskab
Arkitektur & Landskab

Format för utforskande som lyfts fram i broschyren *Tema Vatten* är t ex:

Text	Ledtrådar, dagbok, prosa, uppsats, reseskildring, chat bot dialog med mera.
Notation	Ett vikbart ark i 16 fält vilket fungerar som ett analogt skiss- och antecknings format. Det vikbara arket kan innehålla olika typer av text och ritningsformer och diagram.
3D-skanning/ fotogrammetri	Skanning som aktion testar gränssnitt mellan det fysiska och det virtuella utrymmet. Skanningarna bildar ett gemensamt arkiv som sedan granskas och distribueras i montage.
Fotografi	Fotograferingen används i kartläggningen av stora anlagda områden till närbilder av detaljer, ljusförhållanden till materialitet, rörelse och stillhet.
Kartografi	Varje elev arbetar med en kartografisk ritning. I kartografin undersöks förhållandet mellan det tredimensionella utrymmet för 3D-skanningarna och det ortogonala på ritningen
Skiss-salong	Under hösten 2024 utforskas teckningen i en gemensamt rum, salongen. Varje elev arbetar med en teckning i porträtt format 1 x 2 m, motsvarande A&L:s upphängningsplattor.

GURO SOLLID, LEKTOR PÅ INSTITUTIONEN
BYGNINGSKUNST, BY OG LANDSKAB OCH
PROGRAMANSVARIG FÖR MASTERPROGRAMMET
ARKITEKTUR OCH LANDSKAB.

Samtal med program- ansvarig Guro Sollid

Samtalet genomfördes utifrån ett antal förberedda frågor. Dialogen fick dock flyta fritt och nyfikenheten styrde samtalets riktning. Efter genomförd transkribering fick Guro möjlighet att granska och finjustera sina svar.

Tycker du att landskapsarkitektur är en konstnärlig profession?

Jag tror att det kan vara ett konstnärligt yrke, men det är viktigt att understryka att det är min åsikt. Jag tror inte att vår professor i landskapsarkitektur nödvändigtvis skulle säga att det är ett konstnärligt yrke. Hon kommer förmodligen att insistera mer på landskapsarkitektur som sin egen disciplin. Jag är själv utbildad arkitekt, arbetar främst som akademiker, och har nyligen börjat arbeta med landskapsarkitektur. Men all arkitektur har med estetik och perception att göra, och många av arkitektens kvalitativa metoder är konstnärliga.

Flera av mina svenska kollegor på kontoret känner sig ovana vid att beskriva sin process som konstnärlig. Skulle du säga att det är mer etablerat i Danmark att prata om konstnärliga metoder?

Det är ju spännande eftersom alla använder det här. Många i Danmark kallar dem nog också för arkitektens metoder. Men jag skulle säga att danskarna är okej med att använda begreppet konstnärliga metoder.

Vi använder en massa olika metoder som är konstnärliga: teckning, fotografi, film och modellering. Landskapsarkitekten har många medier som kan användas i konstnärliga syften.

På den här mastern attraherar vi många konstnärliga talanger. Flera studenter är avancerade och nyskapande med tekniska verktyg.

Jag tror att det konstnärliga arbetet handlar mycket om medvetenhet om vilka medier vi använder oss av i vårt undersökande och berättande av våra idéer.

Jag är nyfiken på hur det går till när ni bestämmer era termins-teman. Hur bestämmer ni vilka gästföreläsare som ska komma till er med sina perspektiv?

Det enkla svaret är att vi gör det vi tycker är akademiskt intressant, så länge det uppfyller kraven för lärandemål och inlärningsresultat. Vi har faktiskt bara fem eller sex lärare på det här programmet just nu, så vi har ganska fria tyglar.

För en månad sedan hade vi till exempel Anne Aslaug Lund från Köpenhamns universitet här på besök. Den här terminen har vi arbetat med temat vatten parallellt med en utlyst tävling på Arkitektforeningen i Danmark. Tävlingen berör utveckling av översvåmningshotad jordbruksmark i Odense. Alla landskapsutbildningar i Danmark har blivit uppmanade av föreningen att arbeta med det landskapet och temat.

Året vi var på Island arbetade vi med temat eld. Var det elden som kom först? Och sedan kom Island som det naturliga svaret? Kanske var det så. Vi tittade bland annat på geotermiska anläggningar som utvecklar energi och hade en intensiv workshop med två isländska praktiker under en vecka före vårt fältarbete på Island.

Vi har använt de fyra elementen för att försöka vrida på relationen mellan natur och kultur. Elementen har funkat som ett paraply för att förstå hur saker inom landskapsarkitekturens fält hänger ihop.

Ibland tycker vi att vi bjuder in för många konstnärer. Kanske borde vi bjuda in fler landskapsarkitekter? Det blir ju ofta någon vi tycker är spännande och själva vill gå i dialog med. De senaste åren har vi till exempel haft besök av Amalie Smith, som är både författare och konstnär, med henne har vi arbetat med skrivande som konstnärlig metod.

Kommer era gäster utifrån in för en föreläsning/workshop eller är de här under längre perioder?

Det är väldigt olika. På morgonen pratade Amalie Smith om sitt konstnärliga arbete, på eftermiddagen hade hon en läsecirkel med studenterna där hon använde ett workshopformat från Köpenhamns författarskola. En annan gång hade vi kompositören Cæcile Trier på besök. Vi sjöng tillsammans med henne, det var väldigt fint och performativt. En tredje gång hade vi en ljudkonstnär på besök, Jakob Kierkegaard, som hade en hel dags workshop med studenterna, där vi lyssnade, använde kontaktmikrofoner och helt andra sinnen än synen. Vi har inte haft någon workshop med någon gäst som är längre än en vecka på grund av att vi behöver mycket tid till att utveckla våra processer och konstnärliga metoder, det är väldigt tidskrävande.

När de går in i ett nytt tema, gör de det en hel termin?

Ja, kanske till och med två. Men då utvecklar vi uppgiften under tiden.

Läser studenterna andra kurser samtidigt som de arbetar med sitt projekt, eller gör de det på heltid?

Första terminen arbetar de med temat på heltid. Sedan har de verktygs-kurser som sidosämnen resterande terminer. Det kan till exempel vara en GIS-kurs. Femte året hade de nu en skriftlig uppgift som de fått samtidigt som övningsuppgiften. Så då måste de alternera. De flesta terminerna har tolv veckors fördjupning inom temat. En termin är 18 veckor.

Studenterna har mycket att göra. På skolan finns massor av föreläsningar som man kan gå på, vi har även en hel del föreläsningar som ingår i studiokursen. I eftermiddag har vi en föreläsning om resonans, men det är lite mer av en filosofisk salong. Nästa vecka kommer några praktiker och berättar om hur de arbetar med en tävling.

Vi har en gemensam kurs med flera masterutbildningar som heter LFB-Læreranstaltenes Fælles Byplanlægningskursus. Det är en gemensam stadsplaneringskurs med ett lite större block.

I verkstäderna är studenterna främst på kandidatnivå, men de går också att använda på masternivå.

Vilka konstnärliga metoder introducerar ni i programmet?

Vi använder oss av digital kartläggning, fotografi, film, notationer (anteckningar, skisser, karta, diagram) och skrivande. De konstnärliga metoder som vi använder i registreringsfasen är av en typ, som att fotografera, gjuta eller samla. Medan det längre fram i ett projekt kan finnas helt andra konstnärliga metoder. Du kanske modellerar, bygger eller renderar. Vi försöker byta metod i takt med processens olika steg.

Man använder intuition mycket som metod när man söker rätt media. Du stödjer dig samtidigt hela tiden på fakta som du har hämtat från vetenskapen. Vi läser mycket historia, filosofi och estetisk teori, humaniora och antropologi. Vi uppmuntrar studenterna till att vara kritiska och ställa frågor om materialet. Så vi sitter liksom inte 'bara' och tror att vi är konstnärer. Arbetet ska alltid ställas mot en uppgift eller ett tema.

Vi använder gärna äldre analoga kartor som vi tar med oss ut på platsbesök. Parallellt utforskar vi 3D-scanning då det på senare år blivit lättillgänglig och finns i alla mobiltelefoner. Med appar som Scaniverse kan vi få tredimensionella mätningar av rum. Det jobbar vi ganska mycket med, för att se hur studenterna kan använda det uttrycket.

Mest av allt har vi arbetat med arkitekturritningen som ett reflexivt medium väldigt länge. Vi använder ritningen som för att analysera och beskriva processer eller hur landskapet rör sig. Förutom intuition har det med iteration att göra. Jag tror att den konstnärliga metoden verkligen kommer att fortsätta vara viktig.

Jag upplever att studenterna är fria i hur de utformar uppgiften och sin metod. Är det viktigt att de har ett fritt spelrum?

Det är en väldigt bra fråga för det är något vi hela tiden frågar oss själva, om vi ska ha tajtare ramar. Vissa av de andra programmen är väldigt disciplinerade. Du måste lämna in detta varje vecka i en specifik skala i ett visst format.

Ju färre specifika inlämningskrav studenterna har, desto mer utmanas de också att skapa sina egna ramar, att förstå vad användarna och beställaren

” Ju färre specifika inlämningskrav studenterna har, desto mer utmanas de också att skapa sina egna ramar.

vill och skapa ett intresse för platsens problematik själva. De blir väldigt bra processledare med detta förhållningssätt och trygga med att vara i en öppen process.

Vi känner att det är en utmaning för många, och det lockar till oss en viss typ av student som gillar det fria rummet. Studenter som redan har förutsättningar för att bli riktigt duktiga här hos oss. Det är också vad vi hör från praktiken när de anställer våra studenter, att de har förmågan att bara sätta i gång. De har vanan att öppna upp saker själva. Vissa vågar inte söka hit eftersom det är alldeles för fritt här. Men motsatsen kan bli som en fabrik tycker jag.

Med ett fritt förhållningssätt tvingas studenterna att lära känna sig själva och sina egna intressen. Vilken typ av arkitekt vill jag bli? Det är viktigt att de hittar en plattform varifrån de vill ut i världen. Det är kanske det största lärandet av att vara i en öppen process.

Nu har vi inte fler studenter än att vi faktiskt kan se temperamentet hos den enskilda personen som studerar och försöka lyfta den till den bästa versionen av sig själv. Det tycker vi är kul och det är kanske därför vi också har en ganska öppen uppgift. Så vi märker vad de är för några människor i kursen, och sedan försöker vi koppla temat till dem.

Hur skulle du säga att ni arbetar med kritiskt och politiskt tänkande?

Jag skulle säga att vi utbildar kritiskt tänkande unga människor, de är t ex väldigt kritiska till byggbranschen.

Vi är en flock kvinnor som leder det här programmet som har intresserat oss för feministiska perspektiv som säkert lockar till sig studenter med ett politiskt engagemang. De som kommer ut som färdigutbildade arkitekter från vårt program är politiskt och etiskt engagerade, oftast i förhållande till grön omställning.

Vi jobbar mycket med att vara kritiska till kartor. Vad visas på en karta och vad visas inte? Varför blir just dessa saker viktiga? Vi arbetar med att berätta nya historier och illustrera kartor med alternativa berättelser. Hur kan man ge alternativ till det som redan finns? Det tror jag är vad en utbildning måste

handla om. Vi tar hand om all denna fina data från GIS, men tolkar den med konstnärliga metoder.

Du använder ordet spekulativ design. Jag hör det även ofta på andra svenska arkitektthögskolor, men på SLU använder vi det mindre. Vad betyder det för er?

” Hur kan man ge alternativ till det som redan finns? Det tror jag är vad en utbildning måste handla om.

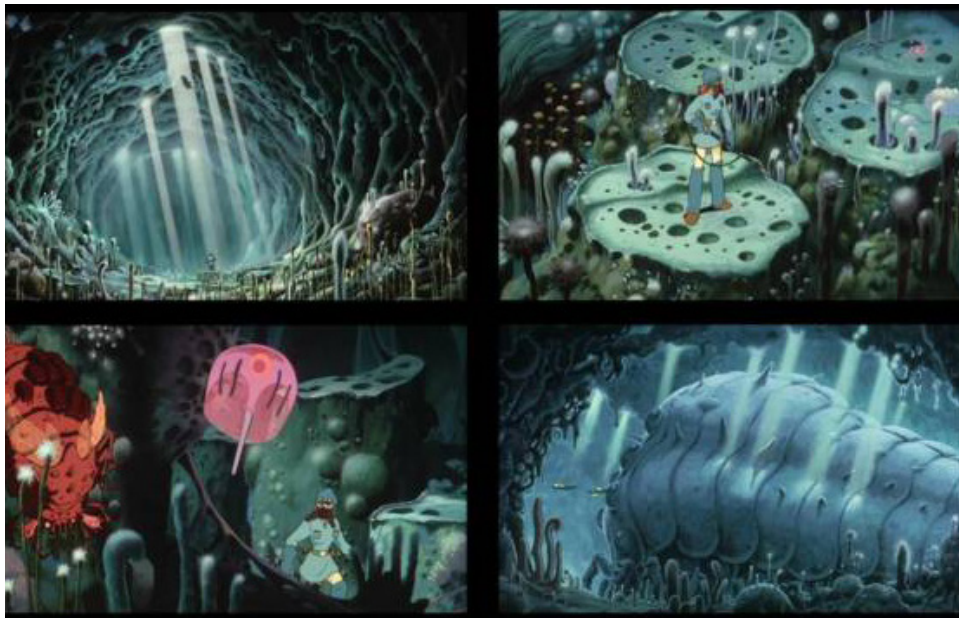
Det spekulativa innebär helt enkelt att man spekulerar. Begreppet tycker jag har en produktiv klang, att man arbetar självmedvetet. När vi skapar arkitektur eller visioner projicerar vi hela tiden något in i framtiden och då måste vi spekulera. Vad skulle vi kunna tänka oss annat än det vi redan har? Nu har vi gjort en del misstag. Hur kan vi göra det annorlunda?

Har ni kontakt med studenterna som kommit ut i yrkeslivet? Har de fått verktygen de behöver för att stå på egna ben?

Vi har en bra dialog med de som har gått här. Vi började med ett alumni-event för några år sedan, det blir tredje gången vi håller det i sommar.

Det är både och. Jag tror att vi lockar ganska många som skulle vilja skapa ett alternativ till byggherredriven arkitektur och stadsutveckling. När man träffar folk på evenemang hör man ibland att de inte känner sig som landskapsarkitekter. Köpenhamns universitet utbildar landskapsarkitekter över 5 år, vi har bara en 2-årig kandidat (svenskans master) på Kungliga Akademien.

Kanske känns de inte lika disciplinerade som du i landskapsämnet, men jag vågar påstå att våra elever har en starkare förståelse för sammanhang, gestaltning och just konstnärliga metoder. De flesta vi utbildar sitter ett tag på landskapsarkitektkontor, men ofta på mindre företag. Fler studenter har startat egna företag där de både driver traditionella projekt och en mer konstnärlig praktik parallellt.

HAYAO MIYAZAKI, NAUSICÄÄ OF THE VALLEY OF THE WIND, 1984. GIBLI STUDIO. BILD HÄMTAD FRÅN BROSCHYREN SOM BESKRIVER TERMINSUPPGIFTEN HT 2024.

SUPERSTUDIO, THE CONTINUOUS MONUMENT, 1969. BILD HÄMTAD FRÅN BROSCHYREN SOM BESKRIVER TERMINSUPPGIFTEN HT 2024.

Lund 22.00 1 november 2024

Barnen är nattade och jag ligger på soffan hemma hos mina föräldrar och känner mig tillfreds. Jag är trött men kroppen är i en lugn vila där under filten. Det finns ingen rastlöshet i mig ikväll. I takt med att jag blivit äldre och inte konfronterar mig själv med nya sammanhang lika ofta längre, blir det också alltmer sällan som jag upplever det jag känner just nu. Känslan av att vara upplåst. Den där nästan fysiska förnimmelsen av att någonting öppnar upp sig inom en och faller på plats på samma gång. Idag kände jag mig hemma på en plats som för mig var helt ny och jag fick träffa jämlingar.

I mötet med Det Kongelige Akademi, Arkitektur och Landskap och Guro Sollid har jag bättre förstått varför jag gör den här undersökningen och varför den behövs. DKA har gett mig en rak bekräftelse på att konstnärliga metoder kan vara normen för hur landskapsarkitektur skapas. Artikulerandet av konstnärliga metoder är där omedelbart och självklart. Trots att jag under en längre tid fört ett intellektuellt resonemang med mig själv kring att konstnärliga metoder är en legitim praktik bland andra, så har det inte känts naturligt att prata om landskapsarkitektens process som konstnärlig. Det har snarare känts otydligt och obekvämt.

Utställningen *In the making* har även hjälpt mig att definiera vad jag själv faktiskt menar med konstnärliga metoder och varför tematiken är så angelägen för mig. Det jag hela tiden har sökt på SLU, på Topia och i min egen praktik är precis det som utställningen lyfter:

1. Det intuitiva
2. Det experimentella
3. Det sinnliga
4. Frigörandet från det invanda

Dessa fyra punkter är samtidigt liktydiga med de aspekter av skapandeprocessen som jag tycker är mest spännande och som jag längtar efter när de är frånvarande. Med denna insikt går jag nu in i slutfasen av undersökningen och jag vill bättre förstå om det konstnärliga utforskandet faktiskt har en för liten plats i den svenska utbildningstraditionen.

Sökandet efter det konstnärliga vid SLU Uppsala

I det här kapitlet undersöker jag det konstnärliga utforskandets roll vid SLU Uppsala. Studiokurserna Studio Stadens offentliga rum (år 3) och Studio Utforskande metoder för att möta aktuella samhällsutmaningar (år 4–5) studeras närmre. Intervjuer med kursledare och studenter presenteras. Lokalerna i Ulls hus som rum för konstnärligt undersökande studeras översiktligt. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av undersökningen.

Historik, identitet och det konstnärliga vid SLU

Tillbaka i Sverige kände jag ett behov av att friska upp minnet kring utbildningens historia inför mitt fortsatta arbete. Jag ville även se vad jag under ett tidsbegränsat sökande kunde hitta skrivet om det konstnärliga i SLU:s styrdokument. Besöket i Köpenhamn och introduktionen till Det Kongelige Akademis lokaler inspirerade mig också till att göra en genomgång av undervisningssalarna i Ulls hus. Nedan följer en redogörelse av vad jag fann.

Landskapsarkitektutbildningen nu och då

Landskapsarkitekturens ursprung skiljer sig åt mellan olika delar av världen. Den förste att använda yrkestiteln var amerikanen Frederick Law Olmsted (1822–1903), allmänt betraktad som den stora pionjären av landskapsarkitektur i USA. Inom den anglosachsiska traditionen härstammar yrket från markanvändning, lantbruk och hortikultur. Dessa rötter förklarar varför den svenska utbildningen placerats vid SLU. Som jämförelse har landskapsarkitekturen inom den latinska traditionen, likt arkitekturen, sitt ursprung i konsten (Andersson, 2016).

Landskapsarkitektur är ett förhållandevis nytt utbildnings- och yrkesområde i Sverige. Utbildningen startade först 1971 som ett femårigt program med de två första åren förlagda på Ultuna och de tre sista på Alnarp (Sarap, 2014). På 1960-talet fanns en föregångare till utbildningen då man som en del av hortonomprogrammet kunde gå en inriktning med examen i trädgårdsarkitektur (Paget, 2009).

Under hela 1900-talet fanns röster som drev frågan om en högre utbildning för utövare inom trädgårdskonst. På 1940-talet argumenterade exempelvis Föreningen svenska trädgårdsarkitekter (FST) för en utbildning förlagd i Stockholm, med samverkan mellan bland andra Tekniska högskolan och Konstakademien. Företträdare för de hortikulturella ämnena menade dock att detta skulle omintetgöra möjligheterna till en självständig trädgårdshögskola på Alnarp (Sunesson, 2022).

Den storskaliga landskapsomvandling som 1960-talets infrastrukturella förändringar och utbyggnad av vattenkraften medförde ställde nya krav på kunskap om design, planering, byggnadsteknik och naturförutsättningar. Att trädgårdsarkitekternas yrkesområde breddades avseende planering och akademisk utbildning blev utgångspunkten för landskapsarkitekturen som ämne och professionsområde i Sverige (Sunesson, 2022).

Inför utbildningens 50-årsjubileum gjorde Tiina Sarap (2021) en genomgång av den historiska utvecklingen. Hon konstaterade där att tyngdpunkten i kunskapsutbudet har förskjutits från det hon kallar ”landskapskroppens naturgivna processer” mot ”samhällsutveckling baserad på människors behov”. Vidare beskriver Sarap dagens undervisning som arkitektspecifik där studiokurserna går som en ryggrad genom programmet. Hon menar även att universitetet har god förankring i branschen utanför akademien.

SLU är idag det enda universitetet i Sverige som examinerar landskapsarkitekter. Utbildningen är uppbyggd med förhållandevis korta kurser, ofta nio till tio veckor långa (15 hp). Blocken ligger inte parallellt med varandra utan i kloss, vilket innebär att studioundervisningen sker separat från mer vetenskapliga kurser eller faktabaserade kurser. Undervisningen i gestaltning och konstnärliga perspektiv sker alltså inte kontinuerligt utan med pauser. Detta skiljer sig mot Det Kongelige Akademis långa tema-studier.

Konstnärlig grund

I Högskolelagen (1992:1434 2§) slås det fast att staten som huvudman ska ”anordna högskolor för utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet”. Högskolelagen sätter ramarna kring hur verksamheten på universitet och högskolor ska bedrivas (Riksdagen, 1992). Lagen specificerar dock inte vad formuleringen innebär eller hur den ska omsättas i praktiken. Detta är upp till varje lärosäte att formulera. Vid en relativt snabb genomsökning av SLU:s webbsida samt ett antal styrdokument, hittar jag inga definitioner av begreppen vetenskaplig respektive konstnärlig. Men jag reserverar mig för att jag kan ha missat något.

SLU har av högskoleverket fått uppdraget att driva såväl masterutbildning som professionsutbildning inom landskapsarkitektur. En yrkesexamen i landskapsarkitektur ger möjligheten att söka yrkestiteln LAR/MSA från Sveriges arkitekter efter två år som yrkesverksam.

Landskapsarkitektutbildningen vilar på både vetenskaplig och konstnärlig grund. I målen för landskapsarkitektexamen står det att studenten ska ”visa kunskap om områdets vetenskapliga och konstnärliga grund och insikt i relevant forsknings- och utvecklingsarbete” (<https://www.slu.se/utbildning>).

I SLU:s *Utbildningshandbok – Policy, regler och riktlinjer för utbildning på grundnivå och avancerad nivå vid SLU* (2024, s. 50) anges att det är fakultetsnämnderna som genom planering av läraranställningar ger utbildningen förutsättningar för hög kvalitet på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet.

Konstnärliga tjänster

Vid SLU kan undervisande personal anställas på konstnärlig grund. De aktuella lärarkategorierna är professor, universitetslektor och universitetsadjunkt (Anställningsordning för lärare vid SLU 2022). På Avdelningen för landskapsarkitektur finns idag fyra konstnärliga lektorat och en konstnärlig professur. För att förstå vad dessa konstnärliga tjänster innebär läser jag dokumentet Allmänna bedömningsgrunder vid anställning av lärare (2023). Där framgår bland annat följande om vilken kompetens som efterfrågas:

”Vid prövning till anställning som professor/lektor i ett ämne inom konstnärlig verksamhet läggs framför allt vikt vid kvalitativa indikatorer på sökandens konstnärliga skicklighet inom ämnet.”

”Förmåga att, genom konstnärlig forskning, formulera konstnärliga kunskapsprocesser och bidra till utveckling av ämnet.”

”Förmåga att vidga, fördjupa, undersöka och gestalta konstnärliga frågeställningar.”

Därtill finns ett antal adjunkter som anställs av institutionen

utan sakkunniggranskning, för att bidra med sin professionella ”görandekunskapen” inom utbildningen. Dessa adjunkter är i huvudsak mycket erfarna praktiker från privat eller offentlig verksamhet, som anställs för att undervisa och bidra med sitt praktiska kunnande inom den professionsutbildning som landskapsarkitektutbildningen också är (förutom att vara en akademisk masterutbildning). Dessa undervisande lärare bär i mångt och mycket stora delar av utbildningen på kandidatnivå (inte minst studioundervisningen), där forskarna och professorerna endast delvis deltar.

Vad är egentligen skillnaden mellan professionsinriktad och konstnärlig kunskap? Och hur fungerar detta formellt – jämfört med i praktiken? Efter några månader vid SLU i Uppsala fick jag intrycket att praktisk yrkeserfarenhet ibland likställdes med konstnärlig erfarenhet i samtal om konstnärliga tjänster.

För att verkligen fördjupa sig i frågan skulle man behöva gå igenom platsannonserna för respektive tjänst, vilket ligger utanför ramen för det här arbetet. Det står dock klart att bedömningsgrunderna kan variera – men att kraven på konstnärlig skicklighet är höga i samtliga fall.

Lokalerna i Ulls hus

Idag vistas landskapsarkitektstudenterna på Campus Ultuna främst i Ulls hus och jag valde därför att göra en enkel studie över undervisningssalarna där. Genom undersökningen vill jag synliggöra förhållandet i yta mellan rum för traditionell undervisning och rum som är särskilt anpassade för den konstnärliga undervisningen. Inom parentes kan sägas att salarna ibland också används av andra studenter inom andra utbildningar.

Övergripande är lokalerna i byggnadskomplexet nya, ljusa och fräscha. De har fina ljusinsläpp, högt i tak och ny teknik. Salarna är rena, vita med gröna inslag och möblemanget minimalistiskt. Dyr konst pryder väggarna i flera rum.

Undersökningen visar att majoriteten av undervisningssalarna är traditionella föreläsningssalar i olika storlek samt digitala ritsalar (ritsalor med datorer på alla skrivbord). Ritsalarna har enligt personalen digitaliserats efterhand, men

hur denna process gått till är lite oklar. Större analoga ritsalar finns inte i dagsläget. Utöver dessa rumstyper finns små och stora grupprum. En mindre del av ytan, 14 procent, utgörs av ateljé och verkstad. Ateljén och verkstaden är de undervisningssalar som är särskilt avsedda för den konstnärliga undervisningen.

Ateljén, verkstaden och ritsalarna är de lokaler som hyrs exklusivt för lark- och lingprogrammen. Om vi tittar på dessa ytor separat ser vi att de digitala ritsalarna utgör 69 % av den totala ytan.

Utställningsytor för studentutställningar likt den på Det Kongelige Akademi finns inte i Ulls hus. Utställningar sker ofta i uppehållsytor på nedre plan vid huvudentrén mot Ulls väg. Det är ett bra läge i byggnaden då många passerar och ser studenternas arbeten, ytan är dock inte avsedd för utställningar. Den saknar väggar och golvytorna är mycket begränsade då brandutrymningsvägar inte får blockeras och lokalvården ska ha god framkomlighet.

Jag trivs väldigt bra i Ulls hus, det är en fin arbetsmiljö. Min upplevelse är dock att arkitekturen inte uppmuntrar det fria skapandet. Det avskalade vita känns hämmande och jag saknar fler rum för de skräpiga lösa materialen som ofta används i ett konstnärligt utforskande.

FAKTA LANDSKAPSARKITEKTUTBILDNINGENS LOKALER

Fördelning av yta mellan de undervisningsrum i Ulls hus som är exklusiva för lark- och lingprogrammen.

■	Ateljé/verkstad (inkl förråd):	31 % (332 kvm)
■	Digital ritsal:	69 % (749 kvm)

Fördelning av yta mellan samtliga typer av undervisningsrum i Ulls hus. Mellanrumsytor i anslutning till korridor är ej inräknade:

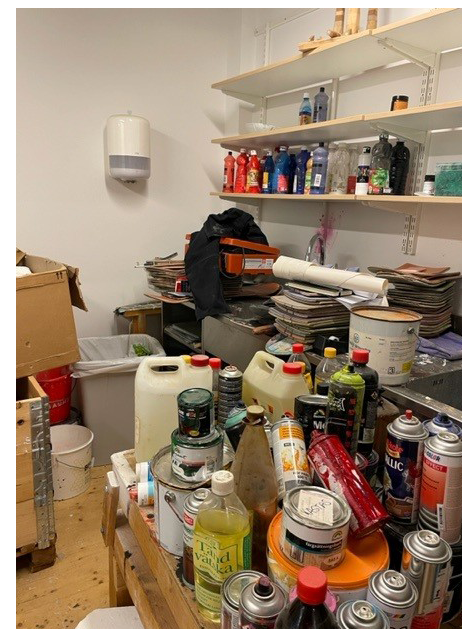
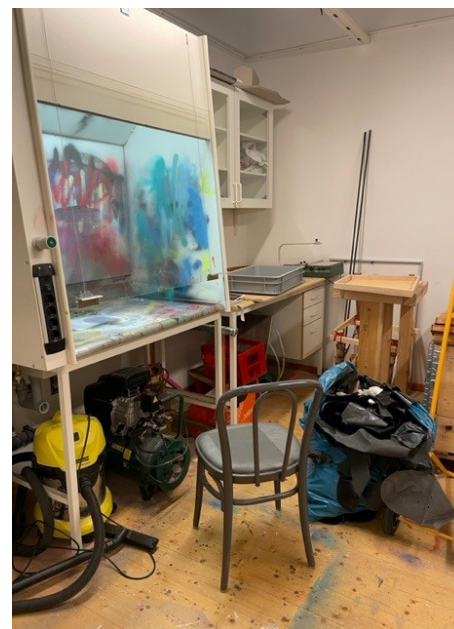
■	Föreläsningssal:	41 % (958 kvm)
■	Mindre grupprum:	8 % (190 kvm)
■	Större grupprum/studentarbetsplats:	5 % (127 kvm)
■	Ateljé/verkstad (inkl förråd):	14 % (332 kvm)
■	Digital ritsal:	32 % (749 kvm)

ULLS HUS ENTRÉPLAN.

PROJEKTEN HÄNGER TÄTT. DET FINNS INTE TILLRÄCKLIGT MED VÄGGYTA FÖR MÅNGDEN STUDENTER PÅ KANDIDATNIVÅ.

ATELJÉN I ULLS HUS ÄR DEN LOKAL SOM ÄR SPECIFIKT ANPASSAD EFTER LANDSKAPSARKITEKTUTBILDNINGENS KONSTNÄRLIGA UNDERVISNING. ÄVEN HÄR ÄR VÄGGYTORNA FÖR ATT HÄNGA STUDENTERNAS PROJEKT BEGRÄNSADE.

VERKSTADEN I ANSLUTNING TILL ATELJÉN MÖJLIGGÖR UTFORSKANDE I SKRÄPIGA MATERIALITETER.

FOTO: AHRBOM OCH PARTNER.

DIGITAL RITSAL I ULLS HUS. DATORER PÅ BORDEN BEGRÄNSAR YTAN FÖR ANALOGA SKISSTEKNIKER.

FOTO: AHRBOM OCH PARTNER.

TRADITIONELL HÖRSAL MED SITTPLATZER ARRANGERADE I TERRASSER.

ETT AV TRE STÖRRE GRUPPRUM/STUDENTARBETSROM I ULLS HUS SOM BLAND ANNAT ANVÄNDS TILL MODELLBYGGE. POTENTIAL FINNS ATT UTVECKLA DETTA RUM FÖR KONSTNÄRLIGT UTFORSKANDE.

FOTO: AHRBOM OCH PARTNER.

MINDRE FÖRELÄSNINGSSAL MED FIN VY UT MOT INNERGÅRDEN.

Undersökning av två studiokurser

För att bättre förstå det konstnärliga utforskandets roll inom landskapsarkitekturprogrammets studioundervisning valdes två studiokurser ut för att exemplifiera och närmre undersöka hur undervisningen kan gå till: kurserna *Studio – Stadens offentliga rum* (kandidatnivå) och *Studio – Utforskande metoder för att möta aktuella samhällsutmaningar* (masternivå) eller *Explorative methods to meet current societal challenges*. Den förstnämnda valdes ut på grund av sin mer traditionella karaktär och den sistnämnda för dess mer experimentella metodik. Båda kurserna har positiva kursutvärderingar och uppskattas av studenterna. Min förhoppning var att dessa till synes olika kurser kunde komplettera varandra i sökandet efter hur konstnärliga metoder används vid SLU Uppsala.

Arbetet har inneburit inläsning av undervisningsmaterial på servern och deltagande under presentationer som lyssnare och gästkritiker. Viktigast för att lära känna kurserna och dess syfte har varit samtal med kursledare och tidigare studenter.

Studio – Utforskande metoder för att möta aktuella samhällsutmaningar

I den här studiokursen sammanförs designmetoder med strategiska skeden och experimentellt arbete. Kursen har ett kritiskt anslag och testar gränserna för landskapsarkitekturen som profession. Studenterna får genom utforskande metoder söka designlösningar för vår tids största samhällsutmaningar.

Ett återkommande tema inom kursen har varit översvämning och stigande havsnivåers effekter på Sveriges kustnära urbana strukturer. I kursen utvecklar studenterna designstrategier för att på bästa sätt hantera den oberäknelighet som finns i mötet mellan landskapsförändringar (ofta kopplade till klimatet) och samhällets exploateringsvilja och byggande. Våren 2025 arbetar kursdeltagarna med översvämningsfrågor i Gullbergsvass och Ringön i Göta älvs landskap i Göteborg. 2024 arbetade kursen med utveckling av en översvämningshotad kustnära bebyggelse och infrastruktur i Kalmar.

Fokus för kursen är studiodesignarbete som sker intuitivt och iterativt, ett utforskande och strategiskt designarbete som utvecklas med olika konstnärliga metoder. Gruppens gemensamma diskussioner och analyser är viktiga bidrag till resultatet från kursen och att vara närvarande och arbeta tillsammans i Ateljén är avgörande. Kursen innehåller liksom andra kurser även föreläsningar, litteratur och seminarier. Föreläsningarna och litteraturen sträcker sig från kunskap om klimatförändringarna på mer vetenskaplig basis till föreläsningar om hur representationsteknikerna rymmer, utvecklar och påverkar designlösningarna redan i inventerings- och analyskedena. Kursen separerar inte de olika skedena utan integrerar design som en förutsättning för allt kunskapssökande och alla skeden. Kursen jobbar också med alla skalor och alla skeden, och målet är att designen ska ta sig in i strategiska planeringsskeden där detaljkunskap och lösningar behöver prövas för att man ska kunna veta vilken väg man ska gå i vidare planering. Metoderna skulle kunna beskrivas som en fördjupning i det som ofta idag benämns spekulativ design.

Kursen är organiserad med en rytm av analoga utforskande arbeten, så kallade explorations, för att förstå platsens utmaningar, materialitet och representation. Undersökningarna varvas med ett individuellt projekt där studenten är fri att självständigt välja såväl approach som undersökande metoder och kommunikationsformat. I kursen har studenterna tagit fram modeller, filmer, traditionella planscher etc. Målet med respektive students projekt avgör vilka representationstekniker som är lämpliga.

Carola Wingren, kursledare, vill med kursen förbereda studenterna inför det strategiska arbete hon tror att framtidens landskapsarkitekt kommer att behöva ägna sig åt på grund av en snabbt föränderlig värld där de värden vi känner kan bli till andra på kort tid, t ex på grund av klimatförändringar, krig, pandemier och migration. Det handlar om att ge studenterna självförtroende att utveckla metoder för att hantera många olika och nya landskapsutmaningar, mer än att presentera specifika tillvägagångssätt som bygger på dagens problem mer än morgondagens.

Reflektioner från slutpresentationer

Jag deltar under slutpresentationerna i kursen våren 2025 och blir imponerad. Utan att känna studenterna går det att se hur deras personligheter skiner genom projekten. Alla har fått samma uppgift men slutresultatet har tagit sig helt olika uttryck. Den experimentella och konstnärliga nivån är bitvis hög. Byggsatser, böcker, en film och modeller i vax, metall och papper skapar tillsammans en spännande utställning som på ett kritiskt men ödmjukt sätt synliggör problematiken med stigande havsnivåer kopplat till samhällsutvecklingen.

I presentationerna är det tydligt att studenterna har utvecklat förmågan att kommunicera temporala processer snarare än permanenta. Stora likheter tycks finnas med mastern Arkitektur och Landskab på Det Kongelige Akademi.

Studenterna har varit modiga och pushat sin förmåga med alternativa processer, metoder och media. Som studenten Siri Ahrbom så fint uttryckte det under sin presentation ”i den här kursen utmanade jag mig själv på ett sätt som jag aldrig har gjort tidigare”.

FOTO: CAROLA WINGREN.

FOTO: CAROLA WINGREN.

PLATSBESÖK PÅ RINGÖN TILLSAMMANS MED ÅSA SETTERBY MODEUS, MARELD ARKITEKTER, SAMT DELAR AV LÄRARTEAM OCH STUDENTER.

FOTO: CAROLA WINGREN.

BYGGSATS OCH BOK FRAMTAGEN AV LINN MYREBERG SOM RAMVERK FÖR EN KREATIV WORKSHOP.

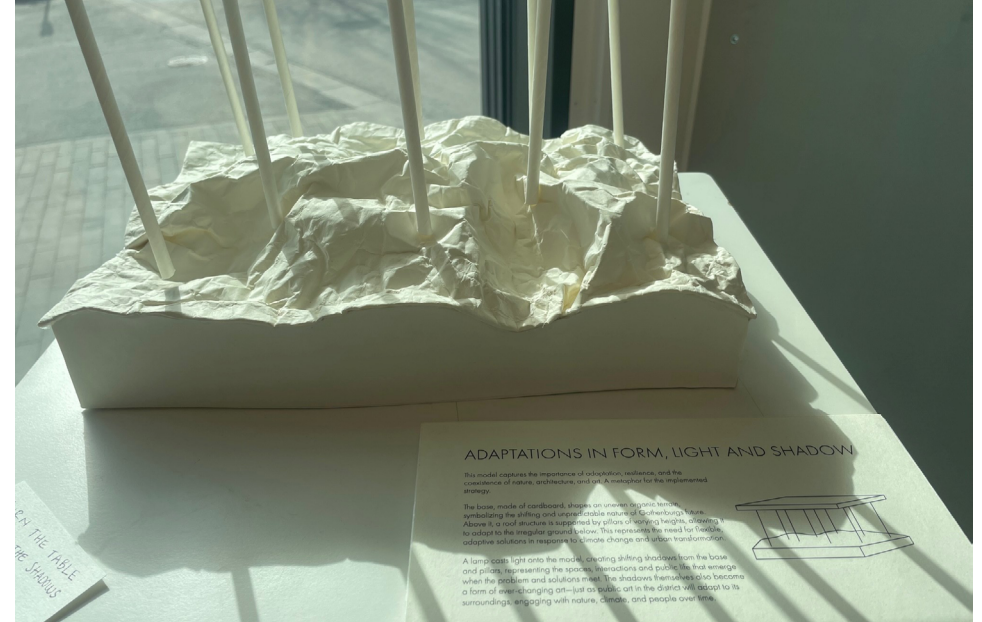
FOTO: CAROLA WINGREN.

MATERIAL OCH PÅBÖRJAD REDOVISNING FRÅN UTFORSKANDE ARBETE VID GÖTA ÄLV.

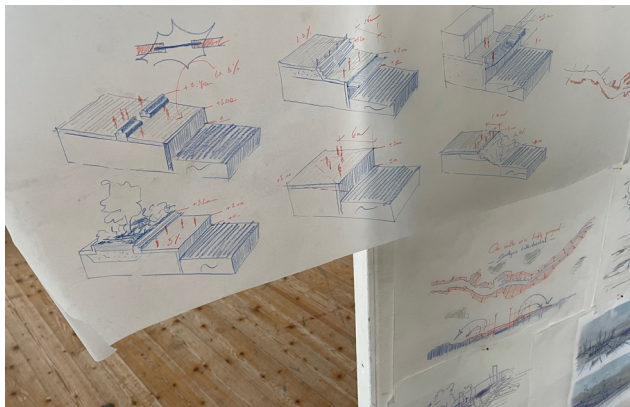
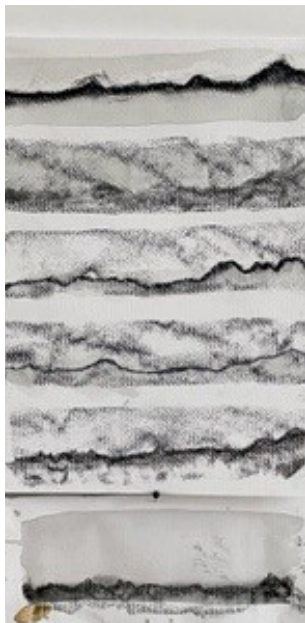

SIRI AHLBOM PRESENTERAR PROJEKTET SILL. NEDAN PRESENTERAS HENNES MINIMALISTISKA MODELLER I PAPP OCH METALL.

MODELL OCH HÄFTE AV EMILIA ENDRE. DELAR AV PROJEKTET THE EVER-CHANGING ART DISTRICT.

JAG FASTNAR LITE EXTRA FÖR YVES DUPONTS PROJEKT PÅ GRUND AV DESS KONSTNÄRLIGA KVALITETER. MED EN MODELL I VAX, TVÅ TITTSKÅP OCH ETT LJUDVERK FÖRMEDLAR HAN TVÅ NARRATIV — "THE EXPANSIONIST" OCH "THE NATURE EMBRACER" — OCH DERAS RELATION TILL HÖJDA HAVSNIVÅER. PRESENTATIONEN ÄR PERFORMATIV OCH PROJEKTET UNDERSÖKER PÅ ETT KRITISKT, MEN ÄVEN POETISKT SÄTT RIMLIGHETEN I ATT EXPLOATERA OMRÅDEN SOM KOMMER ATT VARA ÖVERSÅMMADE OM TVÅHUNDRA ÅR.

SAMTAL MED KONSTNÄR ANDREAS JOHANSSON UNDER EN AV KURSENS EXPLORATIONS.

FOTO: CAROLA WINGREN

SUNKEN LAND

Beneath the streets, the city sways.
A world of clay that bends, decays.
Not rock nor stone, but soil unmade,
A sea-born bed where cities fade.

The weight of wharves and foundries tall,
Of iron ships and harbor sprawl,
Pressed down upon the yielding ground,
Yet still it sank without a sound.

At Ericaberg, the shipwrights tolled,
Steel kissed with flame, the river rolled.
They drove their timbers, deep and sure,
But clay and tide would not endure.

For land that once was ocean's keep,
Remembers how the waters creep.
Salt and silt, in layers deep,
A shifting grave where buildings sleep.

The cranes that carved the skyline bright,
Now rust in mist, consumed by night.
Their empires built on fleeting clay,
Erode beneath the river's sway.

The East's fine wares, the merchant's hand,
The spoils drawn from foreign sand.
All vanished, like the docks they graced,
Lost to time's relentless pace.

Yet Gothenburg still bends, not breaks,
Adapts to all the land forsakes.
New bridges rise, the towers gleam,
The past dissolves into a dream.

But listen close the ground still groans,
Beneath the glass, the steel, the stones.
For what was water calls again,
And takes back all that once was men.

Exploration 01 — 25.01.24

Samtal med kursledare Carola Wingren

Samtalen som presenteras i detta kapitel genomfördes utifrån ett antal förberedda frågor. Dialogen fick dock flyta fritt och nyfikenheten styrde samtalets riktning. Efter genomförd transkribering fick intervjupersonerna möjlighet att granska och finjustera sina svar.

Tycker du att landskapsyrket är en konstnärlig profession?

Ja, det tycker jag. Om du vill ha mer kött på benen blir det mer komplext. Man kan säga att yrket är ett hantverksyrke. En landskapsarkitekt arbetar samtidigt och brett utifrån såväl teoretiska som praktiska och konstnärliga grunder. Landskapsarkitekten behöver hitta tekniska lösningar men också lösningar på sociala och mer direkt människorelaterade problem. Vi behöver kunna höjdsätta och tänka på att människor ska känna sig trygga. Samtidigt arbetar vi med upplevelser som kan handla om estetik eller harmoni med ett redan befintligt landskap. Vi väver ihop smått och stort, oftast i staden, där landskapsarkitekturen blir ett slags kitt som läker ihop delarna till någonting helt. Ofta finns det en ambition hos landskapsarkitekten att skapa en anläggning med verkshöjd. En verkshöjd som inte alltid efterfrågas av beställaren. Och det är här någonstans som jag skulle säga att ”det konstnärliga” inom vår profession kommer särskilt tydligt till uttryck.

Tycker du att det konstnärliga är ett grundkitt i yrket som alltid finns där, eller är det snarare så att man kan välja att ha ett konstnärligt förhållningssätt i sin praktik?

Jag skulle säga att det ingår i grundkittet för yrket och varje projekt, men jag menar inte att alla uppdrag rymmer det i samma utsträckning. Som landskapsarkitekt har man ett stort ansvar menar jag, att använda en konstnärlig approach i den omfattning den behövs. Precis som med de teknisk lösningarna måste landskapsarkitekten ta ansvar för det konstnärliga i yrket och jobba in det i projektet. Det är en kunskap som landskapsarkitekten bör ha, och en förmåga som man utvecklar under utbildning och i sin yrkesutövning. Problemet är att det konstnärliga är komplext och svårdefinierat, och sällan särskilt bra artikulert, varken i beställningarna eller av utövarna. Det som inte beskrivs och begreppsliggörs har en tendens att missas eller glömmas bort. Det konstnärliga är så centralt för yrket att det finns ett stort behov att utveckla samtalet om det, gärna i samarbete mellan praktik och akademi.

”Jag tror det är en nackdel för yrke och studenter om de blir för instrumentella, och tänker mindre på vad de gör. Framtidens utmaningar kommer enligt min mening kräva att de är reflekterande, kreativa och utforskande i sin approach för att vara behjälpliga i samhällsutvecklingen.

Jag menar att landskapsarkitekturen och landskapsarkitektens konstnärliga praktik skiljer sig mot konstnärers praktik i det offentliga rummet. Det handlar främst om uppdraget, vem man arbetar för och hur. Konstnären skulle jag säga har till uppgift att utmana samhället eller samhällsstrukturen, kanske provocera eller kritisera. Landskapsarkitekter jobbar ofta med en vilja att skapa harmoni eller att ”göra gott”, direkt i den fysiska miljön som de ritar. Ibland kanske på ett alltför okritiskt sätt. Frågan om vilket ansvar vi som landskapsarkitekter har tål att fundera på. Hur långt sträcker sig vårt ansvar och vilka metoder kan vi i en förlängning vara intresserade av eller anse som våra? Jag ser idag att yrkesgrupperna har närmat sig varandra, och samarbetet med konstnärer blir mer och mer intressant. I mitt arbete som landskapsarkitekt, forskare och lärare är det en självklarhet att inspireras av konstnärliga metoder och jag samarbetar dessutom ofta med konstnärer. Konstnärer och landskapsarkitekter, liksom andra professioner som engagerar sig i samhällsutvecklingen, har olika roller och strategier i arbetet med att skapa ett bättre samhälle. Ofta kan vi göra det tillsammans.

I målen för landskapsarkitektexamen står det att man ska visa kunskap om områdets vetenskapliga och konstnärliga grund. Är det tydligt för dig vad konstnärlig grund innebär?

Nej, det är inte så tydligt att jag kanske kan identifiera det här och nu, men jag skulle i det enskilda fallet kunna göra det utan problem skulle jag tro. Men kanske skulle detsamma gälla vetenskapliga grund. Landskapsarkitekturen är såväl eklektisk som situationsbetingad, vilket innebär att vi måste vara öppna för att tillämpa den på olika sätt. Vi lånar metoder från andra vetenskaper eller fält både vad det gäller teori och metod, exempelvis geografi, etnografi, kanske antropologi och filosofi och givetvis konstnärliga områden. För att veta hur vi inom en utbildning, avdelning eller ett forskningsfält förhåller oss, krävs en ständigt pågående dialog. Alltför sällan tar vi oss tid för att utveckla denna dialog i den utsträckning det skulle behövas för att gagna yrket och i en förlängning samhällsutvecklingen.

Samtidigt känner jag när man träffar landskapsarkitekter, att vi har ett slags outtalad professionspraxis som är grunden för det vi gör. Det känns fint, något att vara stolt över. Den har utvecklats över lång tid och känns igen även när man möter landskapsarkitekter från andra platser, exempelvis när jag samarbetat med professionella från olika delar av världen. Den där professionspraxisen som jag kallar den, är väldigt knuten till arkitekturketten tror jag.

Kan du berätta lite om varför du kände ett behov av att starta upp och utveckla den här kursen på SLU?

Kursen jag driver nu har tidigare fungerat som ett individuellt projekt med ungefär samma premisser som jag arbetar med, utforskande konstnärliga metoder för ett relativt studentutformat projekt. Jag har velat utveckla den till en studiokurs för att den ska komma fler studenter till del, vilket den gör som studiokurs med bättre ekonomi samt synlighet i ramschemat osv. Studioundervisning kräver resurser, ungefär som laboratorieundervisning. Inte så konstigt eftersom den är just laborativ, kräver utrymme, specifika lokaler och lärare med erfarenhet. Studioundervisning bygger ju mycket på mästare lärling undervisning. Men vi integrerar också annat såklart.

”Det som är intressant är ju att det konstnärliga finns som en grundstomme i SLU:s strategier, så man borde ju kunna använda det ordet faktiskt.

Kursen är väldigt lik den kurs jag genomförde under tio år vid SLU Alnarp (2009–2019). Mitt mål är att studenterna ska kunna ta sig an olika problem och fundera kritiskt på vilka metoder som lämpar sig för deras utmaning och uppgift. Jag tror det är en nackdel för yrke och studenter om de blir för instrumentella, använder definierade metoder utan att tänka på vad de faktiskt behöver göra för att ta

reda på något i det specifika fallet/projektet. Framtidens utmaningar menar jag kommer kräva att de är reflekterande, kreativa och utforskande i sin approach för att vara behjälpliga i samhällsutvecklingen.

Jag arbetar med ”mage och hjärta” i stor utsträckning såväl när jag genomfört egna landskapsprojekt som när jag utvecklar ett forskningsprojekt eller undervisar. Expertisen hos landskapsarkitekten, forskaren, läraren är ju integrerad i ”görandet”, och jag tvivlar på att det gör nytta att frikoppla de olika delarna (det intuitiva görandet och det medvetna tänkandet) i ett skapande yrke. Det är ett krävande och utmanande yrke vi som skapande och framtidsblickande landskapsarkitekter har, eftersom arkitektuppgiften är så svår och komplex. Det kräver såväl mod som olika typer av kunskaper för att ta sig an arbete på bästa sätt. Men det ingår i vårt ansvar.

Du har uttalat arbetat länge med konstnärliga metoder både akademiskt och praktiskt. När man läser kursbeskrivningen och även uppgiftsbeskrivningarna för den här kursen ser man dock inte begreppet konstnärlig metod. Är det ett begrepp du aktar dig för?

En väldigt bra fråga och väldigt intressant det du säger. Jag tror faktiskt inte jag medvetet aktat mig för det, men kanske omedvetet? Det kan vara så att jag upplevt att det är svårt att prata om det konstnärliga i många sammanhang. Jag har nog ofta valt begreppet ”utforskande” i stället, dels för att jag tycker att det väl beskriver vad det handlar om men kanske också av en viss osäkerhet hur begreppet ska tas emot. Men inom kursen lyfter jag tydligt det konstnärliga perspektivet, även om det ofta går under beteckningen utforskande.

Det är intressant faktiskt det här. Jag tänker på den här senaste kursplanen. Är det den du tittat på? Den har jag faktiskt varit med och formulerat. Trots mina 25 år i akademien och undervisningen och nästan lika många år som kursansvarig är det faktiskt första gången jag själv har formulerat en kursbeskrivning nu för ett par år sedan. Tidigare har jag alltid undervisat på andras formulerade kursplaner, till exempel när jag drev en likartad kurs vid SLU Alnarp. Det fungerar ofta bra, eftersom vi har den där samsynen jag talade om. Särskilt bland studioundervisande lärare.

Finns begreppet konstnärligt inte i kursplanen så har det valts bort intuitivt, för jag har inte medvetet valt bort det ordet. Det som är intressant är ju att det konstnärliga finns som en grundstomme i SLU:s strategier, så man borde definitivt kunna använda det ordet faktiskt.

Explorative/utforskande är dock ett väl så bra begrepp att använda. Men du fick mig att fundera vidare. Vi får se om det kommer in så småningom, konstnärligt.

Vad kan landskapsarkitektens konstnärliga metoder innebära rent praktiskt?

Något vi lär ut på skolan och har gjort i många år och som nog kan anses vara en väl integrerad metod i landskapsarkitektens repertoar är exempelvis att göra rumsanalyser. Det innebär att man går ut i det landskap som ska undersökas och känner av hur stort ett landskapsrum är, hur omslutet eller hur stark rumsligheten känns, för att sedan visa detta genom att rita den på en plan eller karta, kanske i form av markerade bubblor eller slingor som följer det mer eller mindre slutna rummets kant (ofta kopplat till högre vegetationsridåer eller byggnader). Rumsanalysen upplever jag egentligen som en konstnärlig metod, men den är så etablerat att den kanske inte diskuteras som en sådan. Samma sak gäller Kevin Lynch-analysen som visar på hur landskapet hör samman i distrikt som kanske avslutas med en kant och som rymmer utblickar mot ett eller flera landmärken. Gordon Cullens sätt att beskriva landskapet som en sekvens av bilder längs en sträcka som en besökare vandrar eller reser igenom är en annan metod som kan betraktas som konstnärlig, eller varför inte Gehls metoder som bygger både på upplevelse och sociologisk kunskap och forskning. Lawrence Halprin

utvecklade notationer i samarbete med sin hustru koreografen Anna Halprin. Dessa metoder är alla kvalitativa där man som landskapsarkitekt behöver använda en sinnlig kunskap där förståelsen för denna, hur man använder den och kan beskriva den utvecklas över tid. Sällan benämns de som konstnärliga metoder. Det görs snarare när en metod är alternativ eller ny i yrket. Malene Hauxner i Danmark utvecklade på sin tid alternativa metoder som hennes studenter i vissa fall för vidare, liksom jag i mitt arbete som landskapsarkitekt, forskare och lärare utvecklar metoder lämpliga för uppgiften. Samtliga skulle jag säga inbegriper användandet av intuitionen och det sinnliga. De kan sägas utgöra en viktig grund för många konstnärliga metoder, och bygger på en expertis som man som levande och upplevande människa delvis har, men som man som landskapsarkitekt lär sig och blir expert på att använda och utveckla. Flyvbjerg skriver om kopplingen mellan intuition och expertis på ett bra sätt, men det tar för lång tid att gå in på här.

I min kurs har jag plockat in konstnärer och låter de konstnärerna visa sina metoder och testa dem med studenterna. Vi har vågat pröva nya metoder som vi tror kan vara hjälpsamma men det är endast genom ett seriöst prövande av dem som man vet vart de leder. Det inbegriper som jag tidigare nämnt nästan alltid det sinnliga, men också faktiskt ett slags systematik. Till exempel att man bestämmer att jag går 100 steg och vid just de här 100 stegen tittar jag neråt och ser hur blöt marken är och tittar uppåt på himlen och runt om mig, på helheter och detaljer. Jag fotar. Jag tar ett prov och så går jag hundra steg till. Detta är såklart bara ett exempel som man oftast behöver utveckla. Det som är viktigt är att man bygger upp en systematik i metoden som innebär att man kan få reda på något av det man är intresserad av, och att metoden går att beskriva så att en betraktare/läsare kan förstå vad som har skett. På så sätt kan också den konstnärliga metoden bli eller vara vetenskaplig.

Det är i många avseenden ganska likt naturvetenskapen att arbeta med konstnärliga metoder, till exempel provrutan där man ska hitta x antal växter eller undersöka jordarten. Men skillnaden är ju då att vi också lyfter in det sinnliga och estetiska. Hur upplever vi någonting? Och hur ser landskapet ut och vad luktar det?

Vilka konstnärliga metoder introducerade ni i kursen, och vilka konstnärliga metoder använde sig studenterna sedan av?

En viktig konstnärlig metod som jag återkommer till och som jag vet att många använder sig av är gåendet eller rörelsen i landskapet. Att förståelsen för en plats och vad man ska göra med den tar man in i rörelse. Att ganska förutsättningslöst ge sig ut tycker jag är bra. Särskilt bra gick det ibland vissa år på Alnarp, där vi tog mycket tid till det. Där gick vi från ytterkanten av Hyllie i Malmö, från jordbrukslandskap ända till havet och beskrev exempelvis hur tät staden var, och hur fuktig. Hur ska man annars veta hur mycket staden kan förtätas utifrån ett upplevelseperspektiv, eller hur dess markytor ska hanteras eller planteras?

Vid sådana här tillfällen går studenterna oftast i grupp och diskuterar med sina kompisar, men gör en egen presentation. Det tycker jag har varit en uppgift som varit särskilt intressant de år då vi haft många studenter. Alla studenter får samma uppgift under en vecka och du får kanske 30 olika beskrivningar av landskapet och dess karaktär. Det ger mycket bra underlag för diskussioner, och hur man kan se på, analysera och representera landskapet. Detta har jag skrivit om bland annat i *Urban grönska i klimatsmart stad* (2013), och det är avgörande för hur projektet blir, eller som mina ”husgudar” Mathur & da Cunha säger, designen börjar i samma stund som du sätter pennan till pappret (eller lägger in något i datorn såklart) och börjar beskriva landskapet. Redan här bestämmer du vad som kommer vara viktigt. Representationens makt är stor.

Jag tolkar kursmaterialet som att studenterna har haft en stor frihet att utforma metod och uttrycksform själva. Vad skulle du säga att den här friheten bidrog med i deras process?

Ja, frihet blir ju också ansvar, ansvar för sin egen process. Använder man någon annans metod så kan det ibland bli på ett mer oreflekterat och automatiserat sätt. Med större frihet blir studenterna tvungna att fundera på vad som är viktigt att ta reda på och hur. Det innebär ju också att öppna upp för ett kritiskt tänkande kring yrkets praktik. Hur lär vi oss det viktigaste om landskap och samhälle inom landskapsarkitektur?

Finns det någon typ av konstnärlig metod som särskiljer sig som den viktigaste på utbildningen?

Jag försöker få till mycket analogt arbete inom kursen, jag tycker att det är viktigt. De digitala teknikerna ska användas när de tillför någonting. Studenterna får inte bli slavar under dem. Alltså skissandet är ju en konstnärlig metod som vi som landskapsarkitekter alltid pratar om, det gäller till och med de som inte skissar själva. Jag skulle säga att den traditionella skissen med skisspapper och grov blyertspenna är den metod som är den mest etablerade. Den är godkänd av kollektivet på något sätt.

En metod som varit men inte längre är etablerad på samma sätt är modellbyggande. Flertalet lärare tycker nog att det är viktig, men ofta väljs metoden bort när det är ont om tid. Ofta säger studenterna när de kommer till min kurs ”vi har aldrig fått bygga modell”. Vem har sagt att ni inte får bygga modell? Undrar jag. Det är ju ingen som har sagt såklart, men kanske är det alltför få som hjälpt dem att förstå hur värdefullt det är genom att göra modellbyggandet till ett återkommande obligatoriskt moment i alla kurser.

En reflektion jag hört från tidigare studenter på Ultuna är att de upplevde att universitetet kämpade mycket för att utbildning och examensarbeten skulle bli korrekta ur ett vetenskapligt perspektiv, och att detta har prioriterats framför utvecklingen av de konstnärliga metoderna. Är det något du känner igen?

Jag har tänkt mycket på det sedan jag kom till Ultuna från Alnarp. Då var jag lätt chockad över hur exempelvis examensarbetena bedömdes. Bedömningsmallen utgick delvis från samma kriterier på båda orterna, men med mer detaljerade anvisningar för respektive kriterie som skulle bedömas i Uppsala. Min erfarenhet sa mig att bedömningarna därmed hade en tendens att bli mindre holistiska. Jag tyckte själv det var svårt att inordna de konstnärliga arbetena i betygsmallen, och upplevde också att många studenter förvirrades av den. Studieplan och betygsmall stämde dåligt överens med vad som är lämpligt i en konstnärlig profession och vetenskap.

Den signalen finns i viss mån och har säkert funnits i ännu högre grad, men vi försöker röra oss bort från det. Just nu utvecklar vi exempelvis tre typer av format för examensarbeten: traditionell rapport, vetenskaplig artikel och

till sist mer konstnärliga arbeten i valfritt utförande. Det senare som även kallas C-arbeten kan vara gestaltningsarbeten presenterade på planscher men det kan också handla om bok, film eller liknande. För att uppfylla de akademiska kraven måste en sk kapp som redovisar mål, metod etc redovisas separat. Det här är under utveckling och har rönt stort intresse bland studenterna. En del arbete återstår vad det gäller utveckling av betygskriterier, examinationsformer, utställningslokaler etc för att dessa arbeten fullt ut ska komma till sin rätt men vi hoppas alla ska känna sig trygga med detta inom något år. Såklart måste vi också se över att vi har tillräckligt mycket och rätt personal som kan handleda och examinera den här typen av arbeten (nyanställning eller utbildning av befintlig personal). Det har skett en förändring av utbildningen i ett längre perspektiv, där det skrivna och det akademiska har gjort sitt intåg på bekostnad av en del typisk arkitektkunskap. Det är inte så konstigt när en utbildning som inte blivit längre (5 år) ska rymma också akademiskt skrivande, datorprogramkunskap etc. När jag skrev mitt exjobb för 40 år sedan var det nästan ingen som skrev examensarbeten, alla ritade. Sedan dess har det skett en enorm förskjutning. I samband med Bolognareformen för cirka 20 år sedan blev det en akademisering som nog präglade utbildningar vid de flesta lärosäten, inte bara SLU.

Men sen är det ju det här märkliga som sitter i väggarna, att det naturvetenskapliga som man har släppt som inträdeskrav även i Uppsala sedan en tid, sitter kvar ganska mycket ändå. Jag ser en skillnad mellan de studenter jag får till mig på masternivå i Uppsala jämfört med dem jag fick till mig på Alnarp för dryga fem år sedan. De förra är mer stöpta i en struktur, och mer tveksamma till att gå alternativa vägar än de senare. Eller kanske beror det på att det har gått några år, studenterna kanske helt enkelt har blivit annorlunda?

Om man tittar på personalstyrkan på institutet för Byggningskonst på Det Kongelige Akademi tycker jag mig kunna se en större praktikernärvaro än på SLU. Vilken är din bild av praktikernärvaron på SLU?

Jag kan tänka mig att det skiljer men jag vet inte. Jag känner en oro för vart vi är på väg (eller om vi möjligen står still), eftersom akademiseringen har en tendens att rikta in sig på texter i A4 format, som gärna anpassar sig till

vad vetenskapssamhället och de vetenskapliga tidskrifterna efterfrågar. Hade det varit flera universitet som utbildat vår yrkeskår så hade det inte varit ett problem, alla utbildningar måste ju inte ta hand om alla perspektiv. Men i Sverige idag så finns det bara ett universitet som utbildar landskapsarkitekter, och vi har ansvar både för en masterutbildning och en professionsutbildning i landskapsarkitektur parallellt. Det är en svår utmaning och ett stort ansvar att ta hand om detta.

Det finns många före detta praktiker som undervisar på utbildningen vilket är bra, men för flertalet minskar den egna professionskopplingen allteftersom åren går. Det är fint om vi fortsatt kan plocka in de som arbetar ute i fältet, men när pengarna tryter är det ofta de som stryks först. En mix av studiolärare med praktikerfarenhet, forskare som ger sig in i studioundervisningen, gästlärare som kommer med inspel från världen utanför och så en och annan som jag som har en lång erfarenhet i både praktiskt arbete i konsultvärlden och akademisk forskarerfarenhet. Där tror jag den bästa mixen finns.

EMELIE LENNING,
LANDSKAPSARKITEKT, TIDIGARE
AMANUENS OCH STUDENT VID SLU
UPPSALA

Intervju med tidigare student och amanuens Emelie Lenning

Tycker du att landskapsarkitektyrket är en konstnärlig profession?

Jag vill att det ska vara
det. Ibland när jag tittar på
förebilder inom branschen
eller utomlands, då tycker jag

verkligen det. Sen så finns det mycket annat i yrket som inte är konstnärligt, men jag tror att man kan pusha disciplinen ännu mer åt det hållet. Min förhoppning är att arbeta med konstnärliga metoder och innovativa sätt att påverka utvecklingen.

Jag upplevde det som att många i min klass intresserade sig mer för till exempel biologisk mångfald och ekologi än design och ifrågasättande idéer, men det kan också vara så att skolan uppmuntrade till ett sådant tankesätt. All kunskap behövs, men jag tror att man kan utmana fördelningen av komponenterna i utbildningen. Det är svårt att veta hur man ska prioritera och det där skiljer sig ju också åt beroende på projekt och förutsättningar, men jag tror att det är viktigt att börja med det medryckande i idén, där det brinner. Det är lättare att börja med det abstrakta snarare än att påföra det senare i en mer pragmatisk process.

I mitt tidigare arbete som kreatör pratade kunderna ofta om att mötet med oss var det roligaste momentet i veckan. Ett tillfälle att prata om form, idé och design. Så kan det ju få vara med landskapsarkitektur också.

Vad har kursen adderat till dina kunskaper i utforskande av landskapsarkitektur?

Vi arbetade projektbaserat och utforskande i stället för att till exempel utgå ifrån en instruerande punktlista. Anslaget var sinnligt och det uppmuntrades att arbeta med sina egna iakttagelser som utgångspunkt. Arbetet var lekfullt. Processen behövde inte vara så förnuftig eller saklig. Det var accepterat att testa och göra fel, att våga misslyckas. Teori och fakta presenterades parallellt med det sinnliga, kreativa arbetet.

Det märktes att vi var studenter som inte var vana vid ett sådant här sätt att tänka. Det finns skeden i en skapandeprocess där man kan ha massvis med ångest, men det är ju en del av arbetet. Jag saknar samtalet kring hur man hanterar och accepterar den ångesten i utbildningen. I stället blir det lätt att söka fel i instruktioner eller tidsramar. I min tidigare utbildning fanns det ett helt annat samtal kring processen. Lärare och gästföreläsare pratade ofta om motgångar längs vägen som ett nödvändigt ont.

Kursen gjorde mig hoppfull och visade på en ny dimension av landskapsarkitektur.

Har du nytta av dessa lärdomar i ditt nuvarande jobb som landskapsstrateg på Nyköpings kommun?

Delvis. Jag är delaktig i en stadsutvecklingsplan som berör höjda havsnivåer, så den tematiken är ju bekant från kursen, men inte lika mycket den konstnärliga aspekten.

Skulle du säga att kursen gett dig konstnärligt grundade tekniker eller inte?

Jag skulle säga att vi skrapade lite på ytan. Konstnären Elin Stampe besökte kursen och berättade om sin process och hur vi kan lära av den som landskapsarkitekter. Hon jobbar mycket med att utforska relationen mellan kropp och rum i en platsspecifik kontext. Ofta skapar hon sina metoder längs

” Det finns skeden i en skapandeprocess där man kan ha massvis med ångest, men det är ju en del av arbetet. Jag saknar samtalet kring hur man hanterar och accepterar den ångesten i utbildningen.

vägen. Hon börjar gräva någonstans och jobbar vidare utifrån erfarenhet och intuition. Det är en konstnärlig process som väver in det vetenskapliga. Jag tror vi kan lära mycket av ett sådant sätt att tänka.

Tränades du i att kommunicera din reflektion av din konstnärliga process till andra?

Kursen hade stort fokus på kommunikation och hur en idé kan uttryckas genom olika uttrycksmetoder. Det fanns dessutom ett samtal kring vilka metoder som egentligen är lämpliga för landskapsarkitekten. Många tyckte olika kring vilka medier vi kan arbeta med.

Bredden i de presentationstekniker studenterna använde sig av var stor, både när jag läste kursen och när jag var amanuens. De vävde, tillverkade brädspel, målade akvarell, skapade en ljudberättelse. Någon gjorde en barnbok. Det fanns även exempel på mer klassiskt presenterade projekt med visionsbilder.

Kursens första ”exploration” var tidigare att skapa ett sensuellt diagram. Att tidigt sätta på sig de glasögonen, vad gav det till fortsatt process?

Det satte en stämning i gruppen, att det fanns tillåtelse att utforska. Alla kom tillbaka med egna tolkningar som bidrog på olika sätt. Det fanns ingen tävling i att göra rätt eftersom det inte fanns ett korrekt sätt.

I kursutvärderingen pekar flera studenter på att det här är en ”annorlunda” kurs i jämförelse med övriga studiokurser på SLU, varför tror du att det är så?

Hela angreppssättet är mycket mer självständigt och man får skapa sitt projekt själv. Du sätter upp ramarna själv, identifierar problemen och arbetar med dig själv, samtidigt som du kontinuerligt får handledning från lärare och kursdeltagarna.

På det sättet skiljer sig kursen från andra studiokurser under utbildningen som tenderar att vara mer styrda.

Tillämpar utbildningen som helhet ett kritiskt förhållningssätt till design och rådande normer?

Det finns, men jag önskar att det fanns mer. Samtidigt förstår jag problematiken med att få med alla aspekter i utbildningen, då yrket bygger på så många generalistkunskaper. Men ett bra exempel är en kurs med Vera Vicenzotti om värderingar som var väldigt bra. Burcu Yigit Turan har också en kurs på masternivå som berör feminism och social rättvisa.

Du har tidigare studerat på till copywriter på Berghs, en helt annan typ av designutbildning än landskapsarkitektutbildningen. Vad skulle du säga är den största likheten respektive skillnaden i hur studenterna undervisas i konstnärligt skapande på de bägge utbildningarna?

En tydlig likhet är att det oftast finns en idé som ska presenteras och säljas in med bild och text. Att berätta för någon om en större vision hela vägen ner till de små detaljerna i ett projekt.

En stor skillnad är bland annat i hur man tar sig an uppgifterna. Jag saknar ett lärande i att utforska sin egen kompass och normalisera den undersökande processen med dess många misstag, så att man så småningom ska kunna skapa nytänkande och annorlunda lösningar.

Studio – stadens offentliga rum

I den här studiokursen (års 3) får studenterna utforma ett gestaltungsförslag för en offentlig plats i stadsmiljö. Kursen är ett verkligt case och sker 2024 i samarbete med Uppsala kommun. Den utvalda platsen Arosparken är en långsträckt klassisk stadsdelspark med sociala funktioner för umgänge, lek och aktivitet.

Kursen byggs upp kronologiskt utifrån fyra tematiska delar: analys och program, idéskede, förslagsskede och presentationsskede. Studenterna får analysera parken utifrån rumslig, ekologisk och historisk struktur, social och trafikmässig funktion. Analysen utmynnar i riktlinjer för områdets framtida utveckling. Studenten formulerar sedan individuellt ett program som underlag för hur parken ska organiseras och gestaltas. Därefter vidtar arbetet med att gestalta platsen. Hos kursledare Lars Johansson finns intentionen att sammanväva de metoder som studenterna lärt sig under sina tre första år på utbildningen genom projektuppgiften.

Kortare övningar inom kursens fyra teman bryter upp huvuduppgiften och leder studenten framåt i processen. Den viktigaste undervisningen i gestaltungsprocessen sker på ritsal. Kursen är mycket generös med handledningstillfällen, hela 17 tillfällen á 3 timmar är avsatta i schemat. Där tränar sig studenterna i att sammanfoga olika intressen och aspekter till en helhet. Kommunikationen av den egna skissprocessen betonas som viktig. Föreläsningarna fokuserar inte på process utan har teman som kommunal planering, inspiration eller digitala verktyg.

Kursen har en tydligt formulerad projektuppgift. I uppgiftsbeskrivningen finns listat vilket material – planer, sektioner, bild och text – som studenten ska ta fram till slutpresentationen. Det är mycket visuellt material som ska tas fram i kursen vilket tycks ta stort fokus för studenterna.

Reflektioner från presentationer

Under våren/sommaren 2024 deltog jag under flera kritikstillfällen i kursen. Vid en slutkritik agerade jag gästkritiker och gav feedback på två studentprojekt. Presentationerna vittnar om att en viktig del av kursen är att lära sig leverera ett ”helt” projekt med alla de beståndsdelar som normalt efterfrågas i praktiken. Väsentligt för processen tycks även ha varit kravet att utgå från ett verklighetsförankrat ramverk från en beställare.

Även i denna kurs imponeras jag av studenternas förmåga att hitta unika lösningar på samma uppgift och att de får ihop sina projekt som hela lösningar på så kort tid. I många fall syns det att studenterna har skissat igenom sina projekt väl för att nå fram till en välfungerande linjeföring och rumslighet.

Något som jag tycker mig se är dock att produktionsfasen har fått ta större plats än den utforskande idéfasen. Studenterna förväntas producera mycket material på kort tid och Lars Johansson berättar att de även är måna om att skapa bra bilder till sina portfolios. Det syns att de varit motiverade för många bilder är fint komponerade och kommunicerar förslagen väl. I flera av förslagen går det att utläsa inspirationskällorna från byggd landskapsarkitektur, lite extra har studenterna hämtat inspiration från projekt i Köpenhamn dit kursen åkte på studieresa. De bärande idéerna tycks i vissa fall vara hämtade utifrån snarare än att vara idéer som är grundade i uppdraget och platsen.

Instrumentellt förbereder kursen studenterna väl för en traditionell landskapsarkitekturpraktik. Kursen tycks ha utvecklat studenternas gestaltungsformåga då de har utmanats att och sammanfoga många olika intressen till en helhet. De har förfinat sin förmåga att använda de metoder som redan har introducerats i programmet som skissen på skisspapper eller platsbesöket som ett sinnligt möte. Ingen presentation jag tar del av har arbetat spekulativt och kritiskt med att utforska vad en park kan vara i framtiden eller adderat nya konstnärliga metoder än tidigare redan kända.

FOTO: LARS JOHANSSON.

FÄRDIGA STUDENTFÖRSLAG.

FOTO: LARS JOHANSSON.

FOTO: LARS JOHANSSON.

FOTO: LARS JOHANSSON.

HENRIK LJUNGMAN FRÅN UPPSALA KOMMUN BERÄTTAR OM AROSPARKEN.

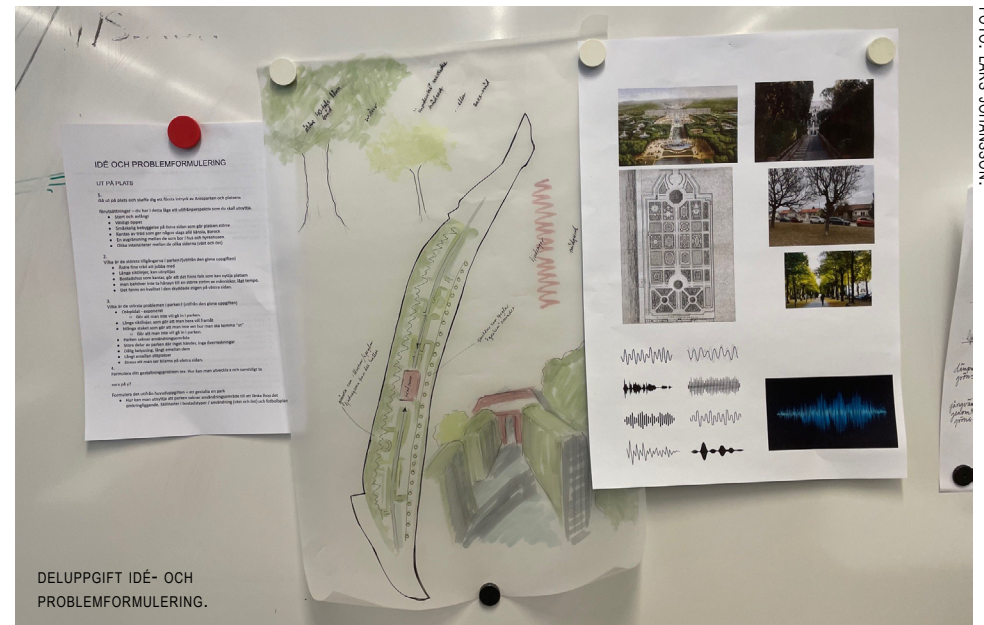

FOTO: LARS JOHANSSON.

DELUPPGIFT IDE- OCH PROBLEMFORMULERING.

Samtal med kursledare Lars Johansson

Tycker du att landskapsarkitektyrket är en konstnärlig profession?

Det är ju en jättebra fråga. Yrket bygger ju delvis på konstnärliga metoder och då kan man väl säga att det är en konstnärlig profession. Sen tror jag att vissa skulle backa av det påståendet. Men frågan är ju intressant som diskussion. Vi jobbar absolut med konstnärliga metoder.

Jag tycker att man kan se trender, att utbildningen ibland har varit mer konstnärligt inriktad och ibland har den varit mer riktad åt strikt planering. Planering uppfattade man förr inte som konstnärligt, men jag tänker att planering kan vara en konstnärlig metod. I min värld så är landskapsarkitektur, det breda perspektivet och landskapsplanering en delmängd.

Ibland tycker jag att det är dumt att dela in utbildningen i planering, gestaltning, projektering och förvaltning. Utbildningen har fokuserat mycket på att bygga nytt och inte lika mycket på förvaltning eller planering. Jag tänker att det konstnärliga kommer in överallt.

I målbeskrivningen för landskapsarkitektexamen står det skrivet att studenten ska visa kunskap om områdets konstnärliga grund. Har du en tydlig bild av vad landskapsarkitektens konstnärliga grund innebär?

Jag tänker att jag inte har fullständig koll på det. Samma gäller för den vetenskapliga grunden. Diskussionen behöver hela tiden hållas levande. Men jag tänker att det till stor del handlar om att studenterna ska visa att de kan jobba med konstnärliga metoder.

Utbildningen bygger ju både på vetenskaplig grund, konstnärlig grund och beprövad erfarenhet. Det där tycker jag är intressant. Ibland tolkas ju konstnärlighet som flummigt. Men vi har anställningar som bygger på konstnärlig grund. Jag tycker den är svår, för jag tänker att många av de konstnärliga anställningarna här handlar om att personen har yrkeserfarenhet i första hand och inte så mycket om den konstnärliga bakgrunden. Där finns det någon slags diskrepans tror jag, som man inte riktigt har.

De här definitionerna kommer väl från Högskoleverket, att det hela tiden ska vara de här tre delarna. Och då kan man ju undra, vad betyder det för utbildningsnämnden på SLU? Vad betyder det för programmen? Och vad betyder det när man utvärderar anställningar?

Hur definierar du konstnärliga metoder?

I min värld handlar det väldigt mycket om att jobba intuitivt med skissen på olika sätt, att söka. Egentligen handlar ju landskapsarkitektur om att totalt helt ojämförbara parametrar ska föras samman och avvägas för att bli en fysisk verklighet. Då tycker jag att skissandet är ett sätt att pröva sig fram. I min värld handlar det väldigt mycket om att lösgöra hjärnan.

”Jag tänker att många av de konstnärliga anställningarna här handlar om att personen har yrkeserfarenhet i första hand och inte så mycket om den konstnärliga bakgrunden. Där finns det någon slags diskrepans tror jag, som man inte riktigt har.

Hur ser du på skillnaden mellan begreppen konstnärliga metoder och gestaltning?

Generellt så tänker jag att konstnärliga metoder inte behöver vara så nyttobetonade som gestaltning delvis är. Det är en massa saker som ska lösas som gestaltningen tar hand om. Men att arbeta utifrån en konstnärlig metod, som en konstnär. Då släpper man ju egentligen funktion mer.

Vilka konstnärliga metoder skulle du säga att ni undervisar i?

Skissen på skisspapper är väl den som är i fokus. Men skissa kan man ju så klart göra på olika sätt. Jag tänker inte att skissa i modell är något annat än att skissa för hand eller i datorn. Jag hoppas att studenterna känner att de introduceras till flera metoder. Det är viktigt att inte glömma att arbeta med fysiska enkla

modeller och inte bara digitala. Jag tycker mig se en fara i datorn ibland, att studenterna tappar skaluppfattningen. Det är för lätt att zooma fram och tillbaka.

Det är också jätteviktigt att göra saker utomhus och använda sin kropp på olika sätt för att få en relation till landskapet.

Vilka är de viktigaste professionsförberedande konstnärliga metoderna som lärs ut?

Jag tror nog ändå att det är skissandet i olika former.

Ibland får jag känslan av att vissa studenter skriver mindre för hand och därför utvecklar någon slags aversion mot pappret. Det är väldigt strikt på något sätt.

Jag gillar verkligen att skissa med tjocka pennor och grovt blyertskladd. Det är inget jag ser jättemycket av längre. Nej, det är rätt försiktigt och jag vet inte om det handlar om vår undervisning eller någonting annat. Det kanske bara är en annan generation.

”Vi jobbar absolut med konstnärliga metoder.

När jag började utbildningen var det ett väldigt brett spektrum av studenter. Det var de som hade gått konstkolor och de som nästan aldrig hade ritat någonting. Men jag tyckte att den formlära vi hade och kurserna i landskapsarkitektur som delvis var studiokurser, på sikt jämnade ut våra kunskaper för att man blev inspirerad av andra. Jag tycker att vi tordes. Det hoppas jag att vi fortfarande försöker med, att få alla studenter att släppa de där hämningarna som jag tror är väldigt begränsande.

I kursbeskrivningen och uppgiftslapparna för den här kursen syns inte begreppet konstnärlig. Det får mig att undra, aktar ni er för begreppet?

Jag tror att det inte är medvetet, men uppenbarligen aktar vi oss för begreppet och tycker att det är svårt. Det är intressant att du har sett det, i och med att det så tydligt står i utbildningsplanen. Då tänker jag även att det står jättelite om det i informationsmaterial om utbildningen. Får vi då ”fel studenter”? Kanske hade vi med ett annat språk kunnat få en större andel konstnärligt inriktade studenter, vilket hade kunnat leda till intressantare landskapsarkitektur i Sverige. Det behöver vi ju diskutera.

De konstnärliga metoderna verkar vara lite gömda och är inte alltid uttalade?

Så är det nog generellt. Det finns nog ett antal lärare som har svårt att känna sig hemma i det. Många känner sig mer hemma i det naturvetenskapliga. Som prefekt hade jag lite koll på fördelningen av undervisningen på SLU. Då var det 40 % av all utbildning som var humaniora, samhällsvetenskap eller landskapsarkitektur och jag tror inte ens utbildningsnämndens ordförande har koll på det. Fast jag har sagt det några gånger.

Vad blev reaktionen är du berättade det?

Mer, jaha. Det går inte riktigt in för det finns en så stark naturvetenskaplig identitet på SLU. Jag tror tyvärr att vår rektor inte riktigt förstår vad vi håller på med, trots att det pratas mer om tvärvetenskap och att man ska få in humaniora och samhällsvetenskap i forskningen. Naturvetarna skulle ju kunna lära sig mycket av våra metoder.

Tycker du att konstnärliga metoder är ett begrepp som behövs?

Jag tror att det vore bra att artikulera det. Inte minst för studenterna, men också internt. Vad det är och hur vi gör för att verkligen ta stöd i utbildningsplanen.

Det känns som att det går trender i det där också. SLU var från början tre högskolor och det var jättemycket försöksverksamhet. Väldigt praktiskt och baserat på praktisk erfarenhet. Nu har man lagt ner stora delar av testverksamheten trots att den säkert också skulle behövts.

Det kom en ny trend med Bolognaprocessen på hela universitetet. Det blev snabbt jätteakademiskt. Med detta akademiska tycker jag nästan att man förstör studenterna på ett sätt. Det är väldigt mycket fokus på det akademiska, men jag tänker att det akademiska kan ju också vara konstnärligt. Alltså, det finns ju konstnärlig forskning.

Men det bedriver ju inte ni här på SLU?

Nej, det har ju inte vi. Vi har inte ens rättighet till det. Men vi hade ju kunnat jobba för det. Internt, tillsammans med med personer på Alnarp så har vi pratat om att skulle man kunna få till en konstnärlig licentiatavhandling till exempel.

Du har ju någon gång sagt till mig att kursen Studio – Stadens offentliga rum är som att ta körkort i landskapsarkitektur. Vill du berätta varför du beskriver kursen så?

Jag tänker att den är som en sammanfattning av de tre första åren. Studenterna har läst markvetenskap, lite sociologi, växtkurser och geologi. De har haft kurser inom landskapsarkitektur men har inte jobbat jättemycket med sina kunskaper. De har haft några studiokurser men inte många. Kursen har fokus på att utforma en stadspark och det är bra att de får göra det någon gång inom de första tre åren. Vi försöker jobba med ett verkligt fall som ska förändras på något sätt, och det tror jag uppskattas väldigt mycket. Vi har ett nära samarbete med Uppsala kommun.

När jag har tittat på kursmaterialet då tycker jag att det finns en betoning på beskrivningen av vad olika moment är, snarare än hur man genomför dem. Till exempel vad en bärande idé är i kontrast till hur processen fram till en bärande idé ser ut. Hur skulle du säga att ni undervisar i själva görandet, i skapandet?

Jag tror det stämmer. Undervisningen i görandet är ju jättemycket baserad på handledningen tänker jag. Men det är klart att om vi inte har formulerat det i text så blir det ju också mindre viktigt för studenterna. Så det där behöver vi ju tänka på.

I handledningen sker förmodligen den viktigaste delen av studioundervisningen. Hur mycket diskuterar ni som handledare hur ni gör detta? Det handlar ju mycket om er egen process som landskapsarkitekter.

Jag tänker att handledningstillfället är otroligt viktigt då alla måste hitta sin egen metod. Vi har lagt in mer och mer olika former av kortare workshops för att på olika sätt visa hur man kan göra. Men vi pratar nog inte så jättemedvetet om hur vi handleder. Det sker mer informellt vid fiket.

Handledningen kräver närvaro och att man är lyhörd. Studenterna är väldigt olika och behöver olika typer av stöd. Jag tänker att handledning handlar väldigt mycket om att ställa frågor och inte säga vad som är rätt eller fel, utan försöka förstå hur de tänker.

Vilka konstnärliga metoder har ni aktivt introducerat i kursen?

Jag tänker direkt på uppgiften när vi kastar ut dem utan någon som helst kunskap om platsen. Vi ber dem gå ut och hitta en idé. Det är ju en slags metod som faktiskt handlar om att bara ta in och sen försöka forma en idé på ett papper. I stället för att börja analysera. Det tänker jag är en tydlig konstnärlig metod. Sen pratar vi om skissandet och om att söka. Tidskisserna är ett sätt där vi försöker få dem att komma vidare på olika sätt. Att pröva snabba idéer för att visa på en metod att komma vidare.

Hur fria är de att bestämma själva i den här kursen?

Jag försöker förmedla att om man är beställare så vill man ju bli överraskad. Så studenterna måste på något sätt ifrågasätta uppdraget. De är fria tycker jag, i att ifrågasätta uppgiftslappen. Vi skulle säkert kunna vara ännu friare, men jag upplever att studenterna verkligen vill ha ramar för att de blir friare med vissa ramar. Jag förstår att det helt fria kan vara jätte frustrerande, även om det kanske blir intressant.

Hur kopplar du konstnärliga metoder till kritiskt tänkande?

Jag tänker att konstnärliga metoder kan ge inspiration till ett kritiskt reflekterande. Ibland tycker jag att studentarbetena är lite slätstrukna. Jag uppfattar studenterna nu som rätt så traditionella och att de vill göra rätt mer än att hitta sin egen väg. Det tycker jag är skrämmande. De läser en akademisk utbildning och måste faktiskt forma sin egen syn på vad utbildningen ska vara för just dem och vad de vill med yrket. Alltså reflektera mer.

Har ni kontakt med studenterna som har kommit ut i arbetslivet efter examen? Har du någon bild av hur det fungerar för dem ute i arbetslivet?

Nej, egentligen inte så mycket mer än att jag har kontakt med arbetsgivare som tycker att studenterna är väldigt bra eller snabbt går att sätta i produktion, men frågan är om det är det viktiga. Just det där fria sökandet eller ifrågasättandet tror jag skulle kunna vara starkare.

MARCUS ÅKESSON, STUDENT SOM
LÄSTE STUDIO - STADENS OFFENTLIGA
RUM 2024.

Samtal med student Marcus Åkesson

Tycker du att landskapsarkitektyrket är en konstnärlig profession?

Absolut. Vi arbetar ju med
gestaltning och det är väl en slags
konst tänker jag.

Är konstnärliga metoder ett begrepp som du känner igen från utbildningen?

Nej, jag blev lite orolig över det
när du kontaktade mig om en
intervju, vad är det för någonting?

Konstnärliga metoder är ingenting jag har tänkt så mycket på tidigare.

Jag tycker inte att konstnärliga metoder ett tema som lärarna framför som
något viktigt att tänka på. Och det kanske jag kan sakna lite. Det känns som
att det också är viktigt för arkitekter överlag, att man har det här designiga i
sig på något sätt.

Jag kan ju tillägga att jag hört, om man jämför Alnarp och Ultuna så ska det i
Skåne vara mer designinriktat, medan Ultuna har mer fokus på det praktiska,
som mått och liknande. Jag har inte själv studerat nere i Alnarp, men de som
kommer hit säger att det är väldigt mycket mer strukturerat här.

Upplever du att man söker sig till en av skolorna för att de har olika profil, eller är det något man upptäcker under utbildningen?

Det är någonting man upptäcker under utbildningen. Det hade varit bra med
tydligare information kring detta när man söker in till programmet. Att man
tydligare kan få reda på förutsättningarna och välja antingen Alnarp eller
Ultuna beroende på vad man vill jobba med sen.

Vad har kursen adderat till dina kunskaper om landskapsarkitektur?

Det var första gången som vi verkligen fick en uppmaning från en kommun
att gestalta en plats efter deras mål. Tidigare har det varit mycket fokus på
den egna analysen och vad man själv tycker. I den här kursen sätter man sig
in i Uppsala kommuns vision för staden. Jag har lärt mig lite mer om hur
kommunen ser på offentliga platser.

Hur skulle du säga att ni undervisades i skapande processer inom kursen?

I början var det väldigt mycket föreläsningar, då man tog upp exempel på
platser, parker, torg och tittade på vad deras bärande idéer var. Sedan tittade vi
på hur landskapsarkitekterna tolkade sin bärande idé i
gestaltningen.

Vi fick ganska mycket handledning. Jag upplever att
handledningen är väldigt viktig och svår att ersätta.

Den låser upp processen när man har fastnat, utan att ge för mycket gratis.
Man pratar ju med sina klasskamrater också och kollar hur de har tänkt och
vad de tycker är viktigt. Sen jobbade vi med timskisser också.

”Konstnärliga metoder
är ingenting jag har tänkt så
mycket på tidigare.

”Om man jämför Alnarp och Ultuna så ska
det i Skåne vara mer designinriktat, medan
Ultuna har mer fokus på det praktiska, som
mått och liknande. Jag har inte själv studerat
nere i Alnarp, men de som kommer hit säger
att det är väldigt mycket mer strukturerat här.

Det är svårt att alltid hitta på nya idéer. Det
blir mycket att man härmar det man ser under
inspirationsföreläsningar med stort fokus på
bilder. När man hittar en visionsbild som man
vill gå vidare med så hjälper lärarna en att förstå
hur man kommer vidare. De kan ge oss rådet
att titta vidare på andra referenser ”titta på den
här parken, den tar upp ungefär det du tänker på”.

Skulle du säga att det är på ritsal som den skapande undervisningen sker?

Ja, både när vi skissar för hand och jobbar digitalt. Det är skönt att man kan
jobba på båda sätten samtidigt, dock är ritsalen inte så inspirerande som plats
att skapa och gestalta.

Skulle du säga att kursen inkluderade undervisning i konstnärliga metoder?

Jag vet inte riktigt. Både ja och nej. Det beror mycket på hur man själv väljer att jobba. Jag tycker om att skissa mycket analogt innan jag sätter mig i datorprogrammen. Så för min del så får jag stöd i det jag gör av lärarna. Det är inte så att de bromsar eller hindrar mig från att jobba med det, men det är heller ingen tydlig uppmaning att vi ska arbeta med konstnärliga metoder.

Vad skulle du säga att konstnärliga metoder betyder för dig?

Jag tänker direkt att man med gestaltning kan lösa ett problem som man har formulerat. Att man väldigt enkelt stoppar in en vattenlek på ett torg t ex. Det är ju en gestaltning, en slags konstnärlig utstyrsel som fungerar som lösningen på en analys.

Det är svårt att säga att lärarna eller vi studenter fokuserar mycket på konstnärliga metoder. Det kommer ju mer av sig själv.

Hur stor frihet hade ni att utforma era arbetsmetoder själva i den här kursen?

Det är väldigt fritt. Alla kurser som vi läser är väldigt fria. Det är inget fokus på vare sig kostnader eller funktioner, utan det är fritt för att vi ska kunna sväva ut med våra idéer och arbetsmetoder, för att lyckas skapa en gestaltning som vi sen kan argumentera för. Jag skulle inte säga att jag har begränsats någon gång.

Var man också fri i sina arbetsmetoder?

Ja, det var fritt. Vi fick själva välja om vi lämnade in analogt eller digitalt material. Det är väldigt skönt att man själv får bestämma hur man ska gå vidare med uppgiften. Jag tycker att det är skönt att skissa analogt och testa mig fram. Ibland kan det kännas ganska jobbigt att lägga in någonting i ett datorprogram flera gånger. Då kan jag tycka att det är skönare att skissa i olika modeller eller rita flera detaljer för hand.

Tränades ni i att kommunicera er process?

Ja under handledningen blir det ju mycket kommunikation. Man har olika

lärare hela tiden som man presenterar för och då måste man gå tillbaka till grunden och förklara hur man tänker. Så det skulle jag säga händer varje gång vi har handledning, och det är ju åtminstone några gånger i veckan. Då sammanfattar man sitt förslag och tar upp de viktigaste delarna man identifierat.

I den här kursen hade vi ett moment där vi bara fick presentera analoga skisser. Det var ovant för de som gillar att gå snabbt i Indesign och ta fram former.

Tycker du att ni fått gestalta tillräckligt mycket under grundutbildningen?

Jag tycker det. Det har varit en bra blandning. Nu har jag haft tre gestaltningskurser i rad. Det skulle nästan vara skönt att bryta av med en kurs utan gestaltningsfokus.

Men i början av trean hade vi en introduktion till landskapsarkitektur och text som följdes av kandidatuppsatsen. Då var man väldigt sugen på att börja rita. Men jag skulle ändå säga att det har varit en väldigt bra blandning.

Har utbildningen ett kritiskt förhållningssätt till rådande planeringsideal?

Vi tittar mycket på rådande planeringsideal, både globalt och på t ex Uppsala kommuns visioner och idéer. Klimatfrågan blir ju alltid något man anpassar sin gestaltning till, vilket inkluderar dagvatten, värmeöar, mer och varierad grönska mm.

Det jag är lite kritisk mot är den bristande undervisningen i hur man gestaltar platsen så att den faktiskt funkar rent byggnadstekniskt. Exempelvis kanter på gräsmattor som inte går att klippa eller gångvägar som inte möjliggör snöröjning etc.

Sammanfattningsvis anser jag att utbildningen har ett kritiskt förhållningssätt till rådande planeringsideal, men bemöter inte fullt ut hur vi kan gestalta och lösa dessa problem. Detta ser jag som ett stort problem och en brist i utbildningen inför att vi sedan kommer ut i arbetslivet och ska arbeta med riktiga projekt.

Katja — en personlig reflektion

I det här kapitlet reflekterar Katja över sin tid som Landscape Architect in Residence vid SLU Uppsala och speglar sina erfarenheter därifrån med utbildningen på Den Kongelige Akademi i Köpenhamn. Hon resonerar kring vikten av det konstnärliga perspektivets existens i landskapsarkitektens utbildning och praktik. Kapitlet avslutas med ett antal förslag på åtgärder för att ge det konstnärliga utforskandet mer utrymme vid SLU Uppsala.

Varför är det konstnärliga perspektivet viktigt?

Nackareservatet, 12 mars 2025

rstidsväxlingen ligger i luften när jag går genom området. Det är kallt, men solen bländar mig genom de nakna krontaken. Tankarna rusar i huvudet idag. Världshändelser, vardag och jobb studsar bitskt mot varandra i ett kaotiskt virrvarr.

På skolans nedre gård skrattskriker barnen när jag passerar på väg bort från bebyggelsen. Jag skymtar min son på avstånd, mitt uppe i en lek på berget. Han ser så självklar ut där han står. Så levande, vild och glädjesprängd. Våren kommer till mig just i den stunden.

Anslagstavlan vid scoutstugan är tapetserad med veckans bortsprungna katter och reklam för något soul-tribe-community som kan lära dig andas. Jag fyller lungorna med luft och andas ut hackigt i en barnslig protest medan jag viker av mot backen som stegrar upp på höjden. Där skogen öppnar upp sig som en säck mot staden går jag in. Efter några kilometer på de mjuka stigarna flyter tankarna fram i lugna vågor.

Min tid som Landscape Architect in Residence lider mot sitt slut och jag söker i mig själv efter svaret på frågan varför det konstnärliga perspektivet är viktigt. För att veckla ut resonemanget skulle jag vilja börja med att ställa en annan mycket större fråga.

Hur ska vi orientera oss i den här världen?

Vi lever i en samtid med mycket snabb förändringstakt och rör oss från ett osäkert tillstånd till ett annat. Allt tycks sammanlänkat i ett skört nätverk av tunna band. Om något faller så kollapsar allt. Mitt hjärta säger mig att det konstnärliga perspektivet kommer att hjälpa oss förbli hela människor i denna tid av osäkerhet. Min tro är även att den konstnärliga processen kommer att hjälpa landskapsarkitektyrket att förbli en hel profession i takt med stegrande funktionskrav.

I en tid av stora utmaningar behöver vi söka nya strategier och frigöra oss från det redan invanda. Min övertygelse är att akademi och praktik gör detta bäst tillsammans. För att den akademiska världen och den praktiska yrkesverksamheten ska kunna arbeta tillsammans behöver vi bli bättre på att överbrygga våra världar. Där fyller de konstnärliga och praktiska metoderna en viktig funktion. Metoderna är arkitektspecifika och utgör ett fundament i professionsutövandet. De har stora kvaliteter som jag tror kan utveckla våra gemensamma språk.

Det konstnärliga perspektivet stärker vår förmåga att skapa skönhet parallellt med pragmatismen som avkrävs oss. Då inte enligt begreppets kommersiella tolkning, utan som någonting som ger mening och perceptuell njutning hos betraktaren. Det var länge sedan jag använde begreppet *genius loci* eftersom det låter så onödigt stroppigt. Men för att förklara mig på bästa sätt gör jag ett undantag och påstår att det konstnärliga utforskandet spelar en viktig roll i sökandet efter en plats *genius loci*. Där kan det vetenskapliga perspektivet inte agera ensamt. När landskapsarkitekten lyckas närma sig en plats själ, utforskar dess möjligheter på djupet och ger den en stark form för framtiden kan hög arkitektonisk verkshöjd uppnås. Projekt med hög verkshöjd spänner bågen för professionen och dess möjligheter – både estetiskt och funktionellt.

Konstnärliga metoder är ett sätt att utveckla landskapsarkitekturen som kritisk utforskande praktik. Jag påstår att både svensk utbildning och svensk praktik behöver utvecklas och stärka sina processer med mer utforskande spekulativa moment. Det tror jag skulle leda till starkare bärande idéer och mer spännande svensk landskapsarkitektur.

Landskapsarkitektutbildningens DNA

På Det Kongelige Akademi lyfter man de konstnärliga metoderna som grundläggande i arbetet med att hitta nya sätt att se världen, att visualisera dem och ge dem en form. Skolan betonar att metoderna är grundläggande i arbetet att möta klimatkrisen. I mötet med KGLA är användandet av konstnärliga metoder omedelbart och självklart, det är en del av skolans DNA. Precis som det vetenskapliga är en självklar kärna i SLU:s identitet. *Science and Education for Sustainable Life – Vetenskap och utbildning för hållbart liv*, som varumärkesstrategin stolt basunerar ut på alla publikationer som rör verksamheten.

Det konstnärliga utforskandets position och uttryck

Här blir det viktigt att särskilja SLU:s identitet och Landskapsarkitektutbildningens identitet, för även om den svenska landskapsarkitektutbildningen vilar på hortikulturell grund och finns på en biovetenskaplig fakultet är det konstnärliga även är en del av den svenska utbildningens DNA. Likt KGLA:s utbildningar vilar den svenska utbildningen på konstnärlig grund och det konstnärliga perspektivet har funnits där sedan utbildningens tillblivelse. Det blev tydligt när jag härom veckan tittade på filmen Landskapsarkitektprogrammet 50 år – röster om tillblivelsen som Tiina Sarap och Lars Johansson tog fram inför 50-årsjubiléet för utbildningens tillblivelse. Arkitekten P-O Sporrang som var formläralärare under utbildningens tidiga år berättar att han inspirerades av Matisse syn på konst där han menade att konsten i huvudsak är ett språk. Sporrang tog fasta på detta i undervisningen och arbetade för att varje elev, oavsett förutsättningar, skulle hitta ett visuellt och verbalt språk under studietiden. I samtalen med Carola Wingren och Lars Johansson som läste utbildningen på 80-talet noterar jag att den konstnärliga och gestaltande processen verkar ha varit mer närvarande under deras studietid än när jag gick utbildningen. På 80-talet var det nästan ingen som skrev vetenskapliga examensarbeten, alla ritade. Bolognaprocessen tycks parallellt med digitaliseringen ha haft stor påverkan på utbildningens disposition och karaktär.

Något som blev tydligt under studiebesöket i Köpenhamn är förmågan som många konstnärliga skolor har, att stolt presentera studentarbeten och forskning på ett grafiskt tilltalande sätt för en extern publik. Det är något som bygger en stark identitet och sammanhållning. Utställningen *In the making* är ett tydligt exempel på hur hierarkier mellan lärare, forskare och studenter bryts, när de tillsammans berättar om skolans konstnärliga arbete för en extern publik. Ett annat exempel är en enkel broschyr med studentprojekt som Guro Sollid, programansvarig på Arkitektur och Landskab, sätter ihop årligen. En tidskrävande uppgift som bygger stolthet och minnen. Det vore fint att se en

utställning som *In the making* på Ultuna utifrån Ultunas förutsättningar. Det skulle stärka den gemensamma berättelsen om utbildningens identitet och dess konstnärliga metoder.

Landskapsarkitektens språk

Under den här undersökningen har jag varit fokuserad på görandet i undervisningen, hur SLU Uppsala undervisar i hantverket. Trots detta har jag hela tiden hamnat i diskussioner av mer lingvistisk karaktär. ”Ska vi verkligen beskriva landskapsarkitektens metoder som konstnärliga när slutprodukten är något helt annat än konst?”, ”Gestaltning är ju ett mycket bättre ord för att beskriva vår skapande praktik.” För tydlighetens skull vill jag poängtera att jag inte tycker att landskapsarkitektur är konst per automatik. Jag ser dock ett stort behov av att arbeta med konstnärliga metoder och vidareutveckla dessa då utbildningen vilar på konstnärlig grund.

Konstnärliga metoder är färdigheter som man kan ha fallenhet för, men som man också i stor utsträckning kan lära sig. Det är inte rena verktyg utan processer som behöver värdesättas. På kontoret har jag upplevt det problematiskt när det konstnärliga mystifieras och dess funktion inte artikuleras. Akademin är generellt bättre på att veckla ut olika begrepp, men svårigheter tycks finnas även där. Studio – Utforskande metoder för att möta aktuella samhällsutmaningar har en tydlig konstnärlig ansats i metodiken. Kursens upplägg liknar angreppssättet på mastern Arkitektur och Landskab i Köpenhamn. Metoderna beskrivs dock inte som konstnärliga i kursbeskrivningen eller undervisningsmaterialet. Varför?

En anledning som Lars Johansson lyfter till att ”konstnärlig” inte är ett vanligt förekommande ord på Ultuna är att det finns ett språkbruk och en naturvetenskaplig kultur som man anpassar sig efter. Han nämner även att det finns många på avdelningen som inte känner sig bekväma i att beskriva yrket i termer av konstnärligt arbete, därför undviker man det. Som utomstående kan det tyckas olyckligt, att man undviker snarare än lyfter något som skaver. Samtalet med Marcus Åkesson synliggör att delar av studentkåren på grundutbildningen är osäkra på vad konstnärliga metoder faktiskt innebär.

Värt att notera är att det konstnärliga finns uttalat i formläraurserna men att begreppet inte verkar användas på samma sätt i studiokurserna. Formläran ska väl inte vara kurser i utkanten av utbildningen? De är ju essentiella i sökandet efter ett seende och ett visuellt språk. Jag har svårt att se goda skäl till att det skulle finnas ett språkbruk i formläraurserna och ett annat i studiokurserna.

För att fördjupa undersökningen av yrkets konstnärliga grund och språket som beskriver den tror jag att man såväl inom akademi som praktik behöver prata mer om vad gestaltningsbegreppet inrymmer och inte. Gestaltning är ett bra heltäckande begrepp som beskriver landskapsarkitektens skapande arbete. Begreppet beskriver sökandet efter en form som binder ihop ett komplext sammanhang av krav och önskemål till en helhet. Det saknar dock spjutspets, har en nyttobetonad klang och lyckas inte ensamt betona yrkets konstnärliga grund.

När jag har betraktat min praktik mer aktivt under några månader ser jag att det jag betraktar som gestaltningen i min process ligger närmre skiktet omvandla än skiktet utforska (se kapitlet Landscape Architect in Residence). I traditionella projekt är jag ofta snabb på att börja söka efter en form parallellt med att jag lär känna den fysiska platsen genom skissen. Utforskandet och de fyra punkterna – det intuitiva, det experimentella, det sinnliga och frigörandet från det invanda – som präglade innehållet i utställningen In the making är inte alltid representerade i min gestaltningsprocess. Här har en stor del av utbildningen och min praktik samma problem, vi går för snabbt mellan skikten betrakta och omvandla, när en så viktig del i undersökandet av en plats möjligheter sker inom skiktet utforska.

Friheten, utforskandet och det kritiska tänkandet

Utövandet och utforskandet av landskapsarkitektens språk är något som studenten behöver ägna mycket tid åt. Som Sporrang uttrycker det, ”skissprocessen är ju en väldigt komplicerad sak som har lång mognadstid”. Att ha pennan i skisspappret under hela utbildningen är för mig naturligt i en professionsutbildning inom landskapsarkitektur. Jag ställer mig därför frågande till att studiokurserna inte löper parallellt med mer vetenskapliga block. De vetenskapliga lärdomarna bör från ett praktikerperspektiv provas direkt i en skissuppgift.

En utmaning som finns är även de korta kurserna om 15 hp som tvingar projekten in i komprimerade processer med tydliga ramar. Uppgiftsbeskrivningarna och inlämningskraven i grundutbildningens studiokurser är alltför styrda, om än fyllda med bra innehåll. Korta kurser medger inte långa faser av provande. Det är synd, med längre kurser hade studenterna sannolikt haft bättre förutsättningar att utvecklas som utforskande landskapsarkitekter.

Alltför styrda uppgifter tar även frihet ifrån studenterna. De har begränsat utrymme att arbeta kritiskt och själva sätta problemformuleringen för sitt projekt. De behöver inte heller ta aktiva beslut kring skala och kommunikationsformer. Jag upplever att lärarkollegiet vid SLU Uppsala är öppna för ifrågasättande och alternativa sätt att arbeta om en student initierar det. På mastern Arkitektur och Landskab är dock detta en del av utbildningens fundament, i programbeskrivningen går det att läsa:

Redan från första terminen betonar vi självständig reflektion och uppbyggnad av ett personligt och särskilt yrkesintresse, och motsvarande konstnärlig och språklig medvetenhet och precision.

Guro Sollid talar klokt om att studenterna i Köpenhamn med ett fritt och konstnärligt förhållningssätt tvingas lära känna sig själva och sina egna intressen. De behöver ta ställning till vilken typ av arkitekt de vill bli. Hon menar att det är viktigt att studenterna hittar en plattform varifrån de vill ut i världen.

SLU-studenterna behöver också kunna uppehålla sig i osäkerhet, det kommer sannolikt att stärka deras process och riktning ut i yrkeslivet. För att bädda för mer fria processer är det viktigt att samtala med studenterna om vad en kreativ eller konstnärlig process innebär. Det är inte lätt och linjärt utan ofta krångligt och tidsslukande. Emelie Lenning reflekterar klokt under vårt samtal:

Det finns skeden i en skapandeprocess där man kan ha massvis med ångest, men det är ju en del av arbetet. Jag saknar samtalet kring hur man hanterar och accepterar den ångesten i utbildningen. I stället blir det lätt att söka fel i instruktioner eller tidsramar. I min tidigare utbildning fanns det ett helt annat samtal kring processen. Lärare och gästföreläsare pratade ofta om motgångar längs vägen som ett nödvändigt ont.

Min vilja för den svenska landskapsarkitektutbildningen är att den ska pusha gränserna för professionens möjligheter. Skolan ska fostra självständiga individer som kritiskt förhåller sig till rådande normer och tillvägagångssätt i branschen. Studio Utforskande metoder och Studio Stadens offentliga rum är båda mycket bra kurser. De har dock olika förhållningssätt till professionens praktik där jag anser att den förstnämnda ger alternativa förhållningssätt för framtiden och den sistnämnda förbereder studenten för praktiken så som den ser ut idag. I utvecklingen av utbildningen behöver universitetet fråga sig om huvuduppgiften för utbildningen är att ge alternativ till det redan existerande, eller förbereda för det som redan är. Det konstnärliga kan utvecklas inom båda synsätten.

Ett sätt att utveckla mer kritiska studier kan vara att låta fler forskare vara mer närvarande i studiokurserna. Låt adjunkterna och studenterna blandas ihop mer med forskarna. Bjud in studenterna till LA-seminariet och klargör för studenterna att deltagande i och intresse för utvecklande av nya forskningstankar är avgörande även för deras utveckling.

Forskare sitt inte på er kunskap, dela den! Studenter, var nyfikna, aktiva och ifrågasätt!

Materialitet och media

I Köpenhamn talar man om att de konstnärliga metoderna uppstår när en designer interagerar med ett material. Det finns många likheter med metoderna studenterna skolas i på SLU Uppsala och Det Kongelige Akademi. Stora likheter finns mellan Studio utforskande metoder och mastern Arkitektur och Landskab. Både SLU och KGLA arbetar med skissen/tegningen på olika sätt. SLU erbjuder sina studenter mycket handledningstid där lärare studerar funktion, estetik och teknik med skissen som verktyg. KGLA har teckningssalonger där de utforskar skissen på olika sätt. Min generella uppfattning är dock att KGLA erbjuder en bredare palett av media, metoder och materialitet under utbildningen. Tack vare sina otroliga verkstäder har de möjlighet att utforska olika material. De arbetar med 3D-scanning, konstnärligt skrivande, kritisk kartografi och modellerar analogt i större utsträckning.

Det finns också vid SLU goda förutsättningar att inom befintlig kursstruktur addera fler typer av konstnärliga metoder. Enkla analoga modeller i fler kurser är en bra start!

Lokalerna

Rummen vi arbetar i har stor påverkan för våra förutsättningar att utforska. Min enkla lokalstudie visar att rum för ateljé och verkstad i Ulls hus är enbart 14 % av den totala ytan. Resterande lokaler är grupprum, föreläsningssalar och digitala ritsalar, varav en stor andel ämnade för traditionell undervisning baserad på föreläsning samt skrivande arbete vid datorer.

Den stora andelen vita och rena ytor sätter gränser för arbetsprocessen. Att arbeta i ett klassiskt kontorslandskap präglar i alla fall mina arbetsmetoder. Lokalerna där mastern Arkitektur och Landskab arbetar är generellt mer slitna än Ultunas uppgraderade lokaler. Det är trängre med färre väggytor och det är kallt om vintrarna. Det nöta har dock fördelen att man inte måste vara lika rädd om det, rummen känns tillåtande. I nyrenoverade miljöer behöver man aktivt tillskapa det tillåtande rummet där man får smutsa ner. Ateljén och verkstaden är exempel på sådana miljöer på Ultuna. 14 % är dock för lite för en utbildning som vilar på konstnärlig grund. Fler tillåtande rum för lösa materialiteter och skräpiga tekniker behövs. Generösa utställningsytor behöver tillskapas för att studenter, adjunkter och forskare ska kunna ställa ut sina arbeten för en extern publik och tillsammans stärka skolans konstnärliga DNA. Stora summor betalas årligen i hyra till Akademiska hus för undervisningssalarna i Ulls hus. Kräv ändamålsenliga lokaler för den konstnärliga undervisningen!

Vem ansvarar för den konstnärliga utbildningen?

För några veckor sedan fick jag ett mail där det stod att ämnesgruppen Professionens praktik kommer att upplösas på grund av pågående ämnesöversyn. Det var inte oväntat men kändes sorgligt och oroande. I gruppen som jag har haft glädjen att följa det senaste året finns mycket hantverkarskunnande och kunskap om hur man förmedlar denna.

Inom några månader har inte avdelningen längre någon grupp som leds av en professor med rötterna i praktiken, trots att landskapsarkitektprogrammet

är en professionsutbildning. Jag hyser stor respekt för samtliga professorer på avdelningen som bedriver forskning och samverkan med stor framgång, men att de parallellt med allt de redan gör också ska leda det utvecklande arbetet för professionens konstnärliga praktik känns som ett utmanande uppdrag när det konstnärliga inte ligger i deras fokus.

Eftersom SLU är det enda svenska universitetet som examinerar landskapsarkitekter faller ett stort ansvar på detta universitet att säkra utbildningen på konstnärlig grund och beprövad erfarenhet. Ämnesöversynen kräver en ny struktur som fångar och säkrar kvaliteten på både den konstnärliga och praktisknära delen av utbildningen när ämnesgruppen Professionens praktik försvinner i slutet av 2025 och ämnesprofessuren ett par år senare. I min undersökning noterar jag att det är höga krav på konstnärlig skicklighet i bedömningsgrunderna för konstnärliga tjänster. I samband med ämnesöversynen blir det viktigt att föra en diskussion kring vad de konstnärliga tjänsterna har för ansvar framgent.

Jag vill precis som den intervjuade studenten Emelie Lenning att landskapsarkitekt- yrket ska vara en konstnärlig profession. För att det konstnärliga perspektivet ska bli en självklar del av yrkets identitet behöver dock kåren arbeta tillsammans för att vidga yrkets verbala och visuella språk. Det handlar dels om att verbalisera allt som redan finns där, dels om att addera nya metoder och strukturer för framtiden.

För att stimulera utvecklingen av den konstnärliga praktiken behöver vi uppmuntra inspiratörer på den konstnärliga ytterkanten som kan gå i bräsch för arbetet. Vi bör i högre grad acceptera att fler specialiserar sig på det konstnärliga fältet och omfamna att alla inte behöver vara experter på att vara generalister. Vi behöver lyssna på kloka röster från historien och inhämta inspiration till nya konstnärliga uttrycksformer för den framtiden.

Tänk stort, vilt och fantastiskt!
/Katja

Vad behöver göras initialt?

Efter mitt år som Landscape Architect in Residence har jag sammanfattat en lista med åtgärder som jag tror kan förbättra SLU Uppsalas landskapsarkitektutbildning utifrån ett konstnärligt perspektiv. Listan baseras på mina samlade erfarenheter och riktar sig till utbildningen och verksamheten som helhet.

Lokalerna

- Markera att analogt arbete är viktigt genom att frigöra större arbetsytor från datorer och skärmar i ritsalarna. Studera t ex effekten av 40 % analog yta och 60 % digital yta.
- Bärbara datorer skapar större flexibilitet att pendla mellan analogt och digitalt arbete. Undersök alternativet att ersätta stationära datorer med bärbara lånedatorer i takt med att de behöver bytas ut. Skärmar kan förvaras i en hylla i ritsalarna.
- Inled samtal med Akademiska hus för att skapa förutsättningar för ytterligare två ”experimentella zoner” för arbete med mer ändamålsenliga material. Förslagsvis två av de större grupprummen i Ulls hus, D236 och D228, varav ett med mycket väggyta. Ett av rummen skulle även kunna fungera som ett materialbibliotek.
- Underlätta arbete i verkstaden genom att några timmar en dag i veckan ha en handledande snickare på plats.
- Utveckla utomhusgården i västra delen av campus, vid slutet av Lennart Hjelms väg, som en testyta att experimentera med material som t ex trä, betong, sten, lera eller vass.
- Inhandla en 3D-scanner som kan placeras i ateljén eller skyddat i verkstaden.
- Tillskapa utställningsytor där rummet inte sätter ramarna utan projekten.
- Se över möjligheterna att arkivera studentarbeten i ett slags inspirationmuseum som visar spännande metoder och tekniker.

Språk och kommunikation

- Granska och förbättra marknadsföringen av landskapsarkitektprogrammet på SLU:s hemsida utifrån ett konstnärligt perspektiv.
- Granska och förbättra studentrekryteringen på t ex studentmässor utifrån ett konstnärligt perspektiv.
- Undersök möjligheten att bredda antagningen med arbetsprover likt andra arkitektskolor, t ex KTH, med målet att bredda studentgruppen.
- Inled samtal om vad konstnärlig grund innebär i respektive ämnesgrupp. Arbeta tvärsektionellt mellan grupperna för att nå djupare i ämnet tillsammans. Likställ inte praktisk erfarenhet med konstnärlig färdighet utan behandla detta som två kunskaper.
- Synliggör diskrepansen mellan praktisk och konstnärlig erfarenhet kopplat till de konstnärliga tjänsterna. Diskutera vilket ansvar de konstnärliga tjänsterna har kopplat till de nya ämnesgrupperna.
- Inled ett samarbete med Landskapsakademin vid Sveriges arkitekter för att instifta en grupp som kontinuerligt följer och granskar utbildningen från ett praktikerperspektiv, bland annat med avseende på konstnärliga faktorer.

Undervisningen

- Ge studenterna fler konstnärliga förebilder (inte att likställa med praktiker i allmänhet). De kan vara konstnärer, landskapsarkitekter eller konsthantverkare. Bjud in fler externa gäster till att hålla föreläsningar eller workshops. Låt studenterna inspireras av olika typer av processer för visionärt och spekulativt arbete, så att de lättare kan hitta sin egen väg.
- Prata med studenterna tidigt i utbildningen om den konstnärliga processen och normalisera att den ofta är svår, krånglig och inte särskilt linjär. Detta beror inte på en otydlig lärare, en svårsläst uppgiftslapp eller dålig gruppdynamik.
- Gör en översyn av studiokurser på grundnivå och undersök om det finns fler moment där analogt modellarbete kan introduceras i enkla former. Arbeta för att den analoga 3D-modellen ska bli ett naturligt sätt att arbeta likt skisspapperskissen.

- Bygg broar mellan kandidatstudenterna och forskarvärlden. Synliggör forskningen som pågår på avdelningen och använd den som en ingång till ökat kritisk tänkande.
- Bevaka att konstnärligt utforskande moment finns inom alla programmets studiokurser, både de som berör gestaltning och de som berör planering.
- Berika undervisningen kring idéarbete. Samla lärarkåren till ett samtal kring hur undervisningen i utvecklandet av bärande idéer och koncept ser ut idag. Hur utvecklar man färdigheter för att ta fram starka idéer?
- Addera fler experimentella spekulativa övningar i studiokurserna där studenterna får testa gränserna för framtidens landskapsarkitektur. Bevaka att det finns tid för experimentella moment i schemat.
- Undersök möjligheterna till fler längre studiokurser (mer än 15 hp) som ger förutsättningarna för djupare utforskande.

Kompetensutveckling

- Planera en inspirationsresa för representanter från respektive ämnesgrupp till Det Kongelige Akademi eller annan konstnärlig högskola för att studera metoder, lokaler och undervisningsfilosofi.
- Sök kunskap för att kunna utveckla en större variation av materialitet och media i studiokurserna.

Referenser

Andersson, T. (2016). *Om landskapsarkitektur*. Essäserien Dialogen, tema konst- och arkitekturundervisning. Konstakademin.

Eriksson, M. & Lundvall, A. (2023). *Utveckla år 1–3. Samlingsdokument*. SLU.

KGLA (u.å.). *Det Kongelige Akademis historie*. [online] Tillgänglig på: <https://kglakademi.dk/da/akademiets-historie> [Hämtad 2025-06-15].

KGLA (u.å.). *Kandidatprogram: Arkitektur och landskab*. [online] Tillgänglig på: <https://kglakademi.dk/da/program/arkitektur-landskab> [Hämtad 2025-06-15].

KTH (Kungliga Tekniska högskolan), 2024. *Arkitektutbildning, arkitekt* 300 hp. [online] Tillgänglig på: <https://www.kth.se/utbildning/arkitekt/arkitektutbildning/arkitektutbildning-arkitekt-300-hp-1.5229> [Hämtad 2025-06-15].

Kylin, M. & Svensson, J. (2023). *Landskapsarkitektprogrammet och dess omvärld*. SLU: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Paget, S. (2009). *Aspekter på landskapsarkitektens yrkesroll – med utgångspunkt i ekologisk utveckling*. Doktorsavhandling. SLU, Uppsala.

Riksdagen (1992). *Högskolelag* (1992:1434). [online] Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434/ [Hämtad 2025-06-15].

Sarap, T. (2014). *SLU Landskap – En plattform för möjligheter*. SLU Landskap.

Sarap, T. (2021). *Utvecklingen Lark 50 år*. SLU.

SLU (2025). *Studio – Stadens offentliga rum* [online] Tillgänglig på: <https://www.slu.se/utbildning/program-kurser/kurs/LK0159/40070.2324/Studio-Stadens-offentliga-rum/> [Hämtad 2025-06-15].

SLU (2025). *Studio – Utforskande metoder för att möta aktuella samhällsutmaningar*. [online] Tillgänglig på: <https://www.slu.se/utbildning/program-kurser/kurs/LK0428/30124.2526/Studio-Utforskande-metoder-for-att-mota-aktuella-samhallsutmaningar/> [Hämtad 2025-06-15].

SLU (2021). *Film: Landskapsarkitektprogrammet 50 år – röster om tillblivelsen*. [online] Tillgänglig på: <https://www.slu.se/ew-nyheter/2021/11/filmen-om-lark/> [Hämtad 2025-06-15].

SLU (2023). *Allmänna bedömningsgrunder vid anställning av lärare*. SLU.

SLU (2024). *Utbildningshandbok – Policy, regler och riktlinjer för utbildning på grundnivå och avancerad nivå vid SLU*. [online] Tillgänglig på: <https://student.slu.se/regler-rattigheter/rattigheter-och-skyldigheter/utbildningshandboken/> [Hämtad 2025-06-15].

SLU (2024). *Utbildningsplan – Landskapsarkitektprogrammet, Uppsala*. [online] Tillgänglig på: <https://www.slu.se/utbildning/program-kurser/program-pa-grundniva/landskapsarkitekt-ultuna/> [Hämtad 2024-12-04].

SLU (2025). *SLU:s historik*. [online] Tillgänglig på: <https://www.slu.se/om-slu/fakta-visioner-varderingar/slus-historik/> [Hämtad 2025-06-15].

Sunesson, T. (2022). *Svensk landskapsarkitektutbildning i 50 år*. Landskab nr 1-2022.

Sveriges lantbruksuniversitet